

Maiju Viikinniemi

PASSIIVINEN YKSIÖ JÄYKILLÄ TYÖMARKKINOILLA?

Puolueiden ongelmarepresentaatiot työttömyyden taustalla

Johtamisen ja talouden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
kesäkuu 2025

TIIVISTELMÄ

Maiju Viikinniemi: Passiivinen yksilö jäykällä työmarkkinoilla? Puolueiden ongelmarepresentaatiot työttömyyden taustalla
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Politiikan tutkimuksen tutkinto-ohjelma
Kesäkuu 2025

Pro gradu -tutkielmassani käsittelen puolueiden tuottamia ongelmarepresentaatioita työttömyyden taustalla sekä puolueiden välisiä eroja niiden osalta. Tarkastelussa ovat eduskuntavaalien 2023 suurinta puoluetta: Kansallinen Kokoomus, Perussuomalaiset, Suomen Sosialidemokraattinen puolue sekä Suomen Keskusta. Tutkielman aineistona toimii vuoden 2024 budjetista käydyn lähete keskustelun pöytäkirjat. Tutkielman tarkoitus on ensinnäkin tarkastella sitä, minkälaisia ongelmia puolueiden kansanedustajan puheissaan työttömyydestä muodostavat, minkälaisia oletuksia näiden ongelmaesitysten taustalla on ja mitkä ovat teemoja, joista ongelmaesitykset vaivenevat. Toisekseen tarkastelen sitä, minkälaisia puolueiden välisiä eroja havaituissa ongelmaesityksissä on ja miten nämä erot ilmenevät poliittisen oikeiston ja vasemmiston välillä. Analyysissä on hyödynnetty ongelmanmuodostusten tutkimiseen WPR-metodia, jonka tarjoamien työkalujen avulla etsin aineistosta puoluekohtaisesti tuotettuja ongelmarepresentaatioita. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu poliittisten jakolinjojen, pääasiassa sosioekonomisen jakolinjan teoriasta sekä usklassisen ja keynesiläisen talousteorian käsityksistä työttömyydestä.

Ongelmiksi määrittävät yksilön passiivisuus ja työhaluttomuus, työmarkkinoiden jäykkyydet, verotus, prekaarit työmarkkinat ja niiden tuottamat ongelmat, palkansaajan muuten heikko asema työmarkkinoilla, työvoiman osaaminen sekä talouden heikko suhdanne. Ongelmarepresentaatiot näyttävät siis joko yksilölähtöisenä, työmarkkinoiden rakenteisiin kytkeytyvänä tai yritysten tilanteeseen tiiviisti suhteutuvana haasteena. Puolueiden väliset erot ilmenevät ennen kaikkea puolueiden suhtautumisessa työmarkkinoiden neuvottelutoimintaan, talouden sääntelyyn ja julkisen sektorin rooliin. Eroja on myös siinä, miten yksilöllä nähdään olevan valtaa tai vastuuta vaikuttaa omaan tilanteeseensa. Analyysin perusteella voidaan todeta, että oikeistopuolueet painottavat mikrotalouden periaatteita ja perustavat työvoimapolitiikkansa työmarkkinoiden mahdollisimman vapaalle toiminnalle ja yritysten kasvuedellytysten vahvistamiselle. Vasemmisto painotti makrotalouden näkökulmia korostaen työttömän yksilön asemaa ja julkisen sektorin roolia työmarkkinoiden eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden tasaajana. Keskusta pyrki tekemään eroa sekä oikeistoon ja vasemmistoon, ja päätyi korostamaan taloudellisen suhdanteen korjaamisen vaikutusta työttömyyteen sekä työmarkkinoille sopivaa osaamista. Yhteistä kaikille puolueille oli hiljentyminen yksilötason työllistymisen esteistä ja niiden vaikutuksesta työttömyyteen. Niin ikään yritysten yhteiskuntavastuu ei tullut näkyväksi keskustelussa.

Avainsanat: työvoimapolitiikka, työttömyys, sosioekonominen jakolinja, usklassinen taloustiede, keynesiläisyys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
- Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia:

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: GPT-3.5.

Käyttötarkoitus: Käyttö lähdeostosten kääntämisen tukena englannista suomeksi sekä synonyymisananastona, kun olen halunnut ilmaista asioita toisin. Jossain kohdin lauseiden muotoilun apu.

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: Ei erikseen missään yksittäisessä tutkielman osassa, mutta läpi koko tutkielman edellä mainittuihin tarkoituksiin. Luvun 4.2. WPR-menetelmän kysymykset käännetty aluksi tekoälysovelluksella, mutta muokattu itse vastaamaan paremmin merkitystään.

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

Sisällys

1.	JOHDANTO	1
2.	MIKÄ TYÖVOIMAPOLITIikka?.....	6
2.1.	Työvoimapolitiikan käsite.....	6
2.2.	Työvoimapolitiikan kehityksen keskeiset käännteet Suomen itsenäisyyden aikana	9
3.	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	16
3.1	Poliittiset jakolinjat	16
3.1.1	Jakolinjateoriat ja sosioekonominen jakolinja	16
3.1.2	Puolueet ja puoluevalinta sosioekonomisella jakolinjalla	21
3.2	Työttömyyden talousteoriat	28
3.2.1	Uusklassinen teoria työttömyydestä	28
3.2.2.	Keynesiläinen teoria työttömyydestä.....	32
4.	AINEISTO JA MENETELMÄ.....	35
4.1	Vuoden 2024 budjetista käyty lähetekeskustelu aineistona	35
4.2	Carol Bacchin ”What is the Problem Represented to be?” -metodi	37
5.	PUOLUEIDEN TUOTTAMAT ONGELMAREPRESENTAATIOIT TYÖTTÖMYYDEN TAUSTALLA	41
5.1	Kansallinen Kokoomus	41
5.2	Perussuomalaiset.....	48
5.3	Suomen Sosialidemokraattinen Puolue.....	52
5.4.	Suomen Keskusta	59
5.5	Yhteenveto ongelmarepresentaatioista	62

6. ONGELMAREPRESENTAATIOT ERI TOIMIJAKEHYKSISSÄ.....	64
6.1 Työtön yksilö	64
6.2. Yritykset työllistäjinä.....	67
6.3. Julkisen sektorin rooli	70
7. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	76
LÄHTEET.....	83

1. JOHDANTO

Työvoimapolitiikka on ollut viime vuosina paljon esillä julkisessa keskustelussa ja päätöksenteossa. Vuonna 2020 koronapandemian myötä alkanut poikkeustila vaikutti työnteon muotoihin ja työllisyyteen eri toimialoilla ja valtion rooli työllisyyden tukemisessa korostui. Vuonna 2023 työttömien määrä nousi edelliseen vuoteen verrattuna 0,4 prosenttiyksikköä ja oli 7,2 %. Työttömiä 15–74-vuotiaita oli yhteensä 204 000, joka on 14 000 enemmän kuin edellisenä vuonna. (Tilastokeskus 2024.) Vuonna 2023 Suomessa käytiin myös eduskuntavaalit. Monelle äänestäjälle kyseiset eduskuntavaalit näyttäytyivät pääministerivaaleina SDP:n istuvan pääministeri Sanna Marinin ja kokoomuksen Petteri Orpon välillä. Myös perussuomalaisten Riikka Purraa pidettiin vahvana kandidaattina. Vaalikampanjoissa oikeistokonservatistien ja niin kutsutun vihervasemmiston erot olivat selkeät vaalikamppailussa tärkeiksi nousseissa kysymyksissä. Aiemmalla vaalikaudella oppositiossa ollut oikeisto vei vaalivoiton. (Kestilä-Kekkonen ym. 2024.) Oli siis selvää, että politiikan linja tulisi muuttumaan.

Vuoden 2023 eduskuntavaalien jälkeen Suomeen muodostettiin kokoomuksen Petteri Orpon johdolla hallitus, jossa mukana ovat kokoomus, perussuomalaiset, kristillisdemokraatit ja RKP. Turun yliopiston poliittisen historian professori Vesa Vares sekä Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksen johtaja Markku Jokisipilä ovat kutsuneet kyseistä hallitusta Suomen oikeistolaisimmaksi hallitukseksi sitten 1930-luvun ja sotien, sillä koko vasemmiston ja suurimman poliittisen keskustaan sijoittuvan puolueen puuttuminen hallituksesta on harvinaista. Toisaalta RKP:n voisi katsoa kuuluvan poliittiseen keskustaan siinä missä oikeistoonkin, mutta sen painoarvo on hallituksessa lopulta tutkijoiden mukaan melko pieni. Hallituksen oikeistolaisuutta selitetään myös sillä, että perussuomalaisten linjan katsotaan muuttuneen aiempaa oikeistolaisemmaksi. Ainoastaan 1930-luvun Lapuan liikkeen aikaisen hallituksen politiikan tutkijat katsoivat olevan Orpon hallitusta oikeistolaisempi. (Helsingin Sanomat 27.4.2023.) Nouseva työttömyys ja poikkeuksellisen oikeistolaisen hallituksen nouseminen Suomen johtoon nostavat esiin kysymyksen, minkälaista politiikkaa Suomessa halutaan Petteri Orpon pääministerikaudella tehdä ja mitkä ovat ne lähtökohdat, joista Suomen työttömyysasteeseen pyritään puuttumaan. Tämä pohdinta ohjaa tämän pro gradu -tutkielman tutkimusaiheen valintaa.

Jo vuoden 2023 eduskuntavaalien kampanjoissa oli keskusteltu kaksijakoisesti toisaalta tiukasta talouspolitiikasta, työllisyysreformista, valtion velan hillitsemisestä ja julkisen sektorin rajoittamisesta sekä toisaalta investoinneista hyvinvointiin ja tuottavuuteen, vaikka se vaatisikin velanoton lisäämistä,

valtion vahvemmassa ohjausroolista sekä verojen korotuksista osana julkisen talouden tasapainottamista. Vaaleissa menestyi ensimmäistä kokonaisuutta kannattavat puolueet ja hallitusohjelmasta muotoutui siten menoleikkauksia ja työllisyystoimia alleviivaava kokonaisuus. Pohjoismaisessa mittapuussa työvoimapolitiikkaa koskevia linjauksia voidaan pitää poikkeuksellisina, eikä vastaavan laajuisia linjauksia ole Suomessa aikaisemmin tehty. (Kestilä-Kekkonen ym. 2024, 60.)

Paitsi oma kiinnostukseni työmarkkinoita, työllisyystilannetta ja työvoimapolitiikkaa kohtaan, työllisyydestä, työmarkkinatilanteesta ja työllisyyspolitiikasta käydyt ajankohtaiset ja mediassa esillä olleet keskustelut, kehitystrendit ja muutokset yhdessä sen kanssa, että Suomessa on harvinaisen oikeistolainen hallitus ja poikkeuksellisen laajat uudet työvoimapolitiittiset linjaukset, ohjasivat vahvasti tutkimukseni aiheen ja teoreettisen viitekehyksen valintaa. Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu poliittisista jakolinjateorioista painatuksen ollessa sosioekonomisen jakolinjan teoriassa sekä uusklassisesta ja keynesiläisestä talousteoriasta. Siinä, missä uusklassinen talousteoria keskittyy mikrotason ilmiöiden, kuten kotitalouksien ja yritysten käyttäytymisen tarkasteluun, keynesiläinen talousteoria suuntaa fokuksensa kokonaistaloudellisiin ilmiöihin, kuten kokonaistalouteen ja työttömyyteen, ja kokonaiskysynnän taso on keynesiläisen teorian mukaan ratkaisevassa roolissa myös työllisyyden suhteen (Heinonen ym. 2024, 62). Klassisina talousteorioina, joiden muunnelmia edelleen käytetään talouspoliittisten toimien perusteluna, niiden valinta toisiaan täydentävine näkökulmineen oli luonnollinen peruste niiden valinnalle osaksi teoreettista viitekehystä. Talousteorioita esitellessä fokukseni on ensisijaisesti niiden suhtautumisessa työttömyyteen.

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu eduskunnan taloussesityksen pohjalta käydystä budjetin lähetekeskustelusta, joita pidetään yhtenä vuoden merkityksellisimmistä käydyistä poliittisista keskusteluista (ks. esim. Eduskunta 2025). Vuoden 2024 budjetti oli ensimmäinen Orpon hallituksen tekemä budjetti. Poliittista puhetta voidaan analysoida eri menetelmin ja paljon käytettyjä ovat esimerkiksi diskurssianalyysi ja kehysanalyysi. Diskurssianalyysi tarkastelee kielenkäyttöä sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana ja analysoi “yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöissä” (Jokinen ym. 2016, 17). Tarkastelun keskiössä ovat kuvaukset ja selitykset, joita eri tilanteissa annetaan ja minkälaisia asiantiloja niillä rakennetaan, eli kaikkea kielenkäyttöä tarkastellaan tekemisenä (mt., 232). Kehysanalyysi taasen tarkastelee sitä, miten jokin asia voidaan tulkita eri kehyksillä, jonka mukaan asiaa tulkitaan ja jonka kautta se saa merkityksensä kokonaisuuden osana. Viitekehystä muokkaamalla viestin luonnetta voidaan muokata ja saada se siten näyttämään halutulta. (Karvonen 2000, 78.) Kehysanalyysin voidaan katsoa

olevan lähellä diskurssianalyysiä, sillä molemmat pohjautuvat sosiaaliseen konstruktionismiin. Siinä missä diskurssianalyysi perustuu kielen käyttöön ja sosiaalisiin käytäntöihin, kehysanalyysin lähtökohta on tilanteisuudessa ja sen hahmottamisessa (mt., 83–84).

Poliittisen puheen ja poliittisten aineistojen analyysiä voidaan tehdä myös siitä lähtökohdasta, että pyritään tuomaan esiin sitä, miten tietyt asiat jäsenetään ongelmiksi ja miten näitä ongelmaesityksiä tuotetaan. Problematisointi pitää taustallaan myös oletuksia, joihin ne nojaavat. Politologi ja Adelainen yliopiston politiikan emeriittaprofessori Carol Bacchi (2009) on kehittänyt kuuteen kysymykseen perustuvan WPR- eli ”What is the Problem represented to be” -menetelmän, jolla tehdä näkyväksi näitä ongelmaesityksiä ja niiden taustaoletuksia. Sovellan Bacchin WRP-menetelmää analysoidessani aineistoa. Menetelmävalinnalla pyrin tuomaan uudenlaisen tavan käsitellä eduskunnassa käytyjä puheita ja saamaan sitä kautta uutta näkökulmaa. WPR-analyysi ei ole diskurssi- tai kehysanalyysistä täysin irrallinen, vaan yksi niihin pohjautuva tapa tehdä analyysiä ja perustuu niiden tavoin sosiaalisen konstruktionismin ajatukseen. Menetelmän avulla puolueiden harjoittaman politiikan taustalla olevat ajatukset ja oletukset tulevat näkyviksi, ei vain puhe ja politiikkatoimet itsessään. (Bacchi & Goodwin 2016, 16, 18.) Lisäksi menetelmä antaa perinteistä diskurssi- tai kehysanalyysiä tarkemmat välineet syventyä tarkastelemaan myös sitä, mitä ei problematisoida eli mistä asioista tai näkökulmista vaietaan, mikä auttaa syvyyden saamisessa analyysiin ja tuo siten esille sellaisia näkökulmia, jotka mainituissa analyysimenetelmissä jäisivät tarkastelun ulkopuolelle. Metodien avulla on mahdollista tunnistaa, että kun taustalla on erilaista tietoa ja eri teorioita, ongelmanmuodostus voidaan rakentaa eri tavoin. Bacchin tutkimuksellinen mielenkiinto onkin kohdistunut niihin käsitteisiin ja teorioihin sekä poliittisiin intresseihin, jotka tapahtuvat tiedostamisen ulkopuolella (non-conscious) ja miten niiden kautta muodostuu tietynlaista poliittista toimijuutta (Bacchi 2012a, 141). Esitystapojen tutkiminen on tärkeää siksi, että representaatiot rakentavat maailmaa ja niiden kautta voidaan muun muassa purkaa tai vahvistaa ennakkoluuloja ja asenteita. Koska Bacchin kehittämä menetelmä on suhteellisen uusi eikä siten vielä kovin käytetty pro gradu -tutkimuksissa tai suomalaisessa politiikan tutkimuksessa laajemmin ja lisäksi kohdentaa huomionsa kerrotun lisäksi vaiettuihin teemoihin, menetelmävalinnalla on mahdollisuus tuoda uusia näkökulmia suhteessa aiempaan tutkimukseen.

Tarkastelen tässä pro gradu -tutkielmassa kokoomuksen, SDP:n, perussuomalaisten ja keskustan työvoimapolitiikkaan kytkeytyviä ongelmaesityksiä. Puolueiden valintaan on erilaisia merkitseviä syytä. Ensinnäkin nämä puolueet ovat 2023 valitun eduskunnan neljä suurinta puoluetta. Puolueista kaksi, kokoomus ja perussuomalaiset, toimivat hallituksessa, kun taas SDP ja keskusta edustavat oppositiota.

Lisäksi, koska tutkielman keskeinen tehtävä on tuoda esiin puolueiden eroja sosioekonomisella jakolinjalla, on tarkoituksenmukaista valita tarkastelun kohteeksi puolueita niin poliittisesta oikeistosta, vasemmistosta kuin keskustastakin. Tarkastelun kohteeksi valittujen puolueiden sijoittuminen sosioekonomiselle jakolinjalle on melko selkeää. Muiden puolueiden ottaminen tarkasteluun ei olisi arvioni mukaan tuonut tähän pro gradu -tutkielmaan merkittävää lisäarvoa paitsi sosioekonominen jakolinja, myös tutkielman tehtävä ja laajuus huomioiden. Tutkielmaa tehdessä ja arvioidessa on kuitenkin kiinnitettävä huomiota oikeisto-vasemmisto-jakolinjan ohessa siihen, että hallituksessa olevat puolueet oletusarvoisesti tukevat toistensa esityksiä eivätkä puhu niitä vastaan, mikä onkin olennaista hallituksen toiminnan kannalta (ks. esim. Isotalo & Rapeli 2024, 316).

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on: *Millaiseksi ongelmaksi neljän suurimmat puolueen kansanedustajat representoivat työttömyyden?* Määrittelemällä ensin WPR-analyysin avulla, minkälaiseksi ongelmaksi työttömyys määritellään puolueiden puheessa, pääsen syvemmin tarkastelemaan puolueiden välisiä eroja ja taustaoletuksia työvoimapolitiikkaa koskien. Toisena tutkimuskysymyksenä tarkastelenkin, *miten puolueiden väliset erot sekä oikeiston ja vasemmiston jakolinja ilmenevät työvoimapolitiikan ongelmaesityksissä ja niiden taustaoletuksissa.* Koska tarkastelun kohteena on vain poliitikkojen puhe vuoden 2024 budjetin lähete keskustelussa, ei tavoitteenani ole tarkastella varsinaista yleistä, poliittista linjaa laajemmin puolueiden osalta. Tutkimukseni on kuitenkin tarkoitus tarjota uusi näkökulma puolueiden harjoittaman työvoimapolitiikan taustalla oleviin oletuksiin ja pohtia, minkälaisia eroja oikeiston ja vasemmiston välillä näissä oletuksissa mahdollisesti on. Tavoitteena on aineistossa esitettyjen teemojen lisäksi tuoda näkyväksi se, mistä ei puhuta. Tutkielman analyysia taustoittavat uusklassisen ja keynesiläisen talousteorioiden käsitykset työttömyydestä ja sen syistä. Tavoitteena ei ole tuottaa syvällistä ja puolueiden kantoja täydellisesti läpikäyvästä analyysistä niiden poliittisista tavoitteista, vaan tarjota yksi näkökulma siihen, miten neljä suurinta puoluetta muotoilevat ongelmia työvoimapolitiikan aihepiiristä.

Esittelen tutkielmassani seuraavaksi työvoimapolitiikan käsitteen ja Suomen työvoimapolitiikan historiaa ja työvoimapolitiikkaan merkittävimmin vaikuttaneita ilmiöitä sekä niistä johdettuja Suomen työvoimapolitiikan keskeisiä piirteitä. Kolmannessa luvussa paneudun tutkielman teoreettiseen viitekehykseen: poliittisiin jakolinjoihin ja erityisesti sosioekonomiseen jakolinjaan sekä uusklassiseen ja keynesiläiseen teoriaan työttömyydestä. Neljännessä luvussa esittelen tutkimukseni aineiston, pohdin täysistuntokeskustelujen merkitystä tutkimuskohteena ja esittelen tutkimukseni menetelmälliset lähtökohdat. Viidennessä luvussa vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni esittelemällä aineistosta

esiin nousseet työvoimapolitiikan ongelmarepresentaatiot puolueittain. Kuudennessa luvussa syvennän analyysiä pohtien sitä, mitä eroja ongelmarepresentaatioissa ilmenee yksilön, yritysten ja julkisen hallinnon roolien suhteen. Nämä ovat puolueita oikeisto-vasemmisto-jakolinjalla perinteisesti erottavia asioita. Tuon samalla esiin puolueiden välisiä eroja ja pohdin niitä suhteessa kolmannessa luvussa esiteltyihin talousteorioihin. Viimeisessä, seitsemännessä luvussa kertaan keskeisimmät tulokset sekä esitän tekemäni päätelmät ja pohdinnat.

2. MIKÄ TYÖVOIMAPOLITIikka?

2.1. Työvoimapolitiikan käsite

Työvoimapolitiikalla viitataan yleensä sellaisiin toimiin, joilla valtio pyrkii toisaalta vähentämään työttömyyttä ja toisaalta turvaamaan sen, että työnantajilla olisi mahdollisuus löytää tarvitsemaansa työvoimaa. Lähtökohtana on siis työmarkkinoilla vallitseva epätasapaino. Toisaalta on muistettava, että vaikka työvoimapolitiikalla viitataan usein suoraan työllisyyteen vaikuttaviin toimenpiteisiin, voidaan se nähdä myös laajemmin. Myös finanssi- ja rahapoliittisiksi sekä sosiaali- ja koulutuspoliittisiksi määritellyt toimenpiteet voivat potentiaalisesti vaikuttaa työllisyyteen ja sen kehitykseen (Koistinen 2014, 55). Tällaisia toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi verotukseen liittyvät politiikkatoimet. Joskus työvoimapolitiikan käsitteen alle on katsottu kuuluvan myös yritysten harjoittama sisäinen työvoimapolitiikka (Heinonen ym. 2004, 51). Sosiaalipolitiikan emeritusprofessori Pertti Koistisen (2014, 16) mukaan työvoimapolitiikan määrittely on mahdollista niin sen tavoitteiden ja toiminnan kautta kuin tiede- ja teorialähtöisesti. Tavoitteiden kautta määriteltynä työvoimapolitiikka voi olla esimerkiksi taloudellisilta riskeiltä suojaamista, työllisyyden edistämistä sosiaalisista syistä tai työvoiman osaamisen kehittämistä kohti työmarkkinoiden tarpeita ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan ohjailua taloudellisten tavoitteiden edistämiseksi. Koistisen (mts.) mukaan

[t]oimintajärjestelmänä työvoimapolitiikka käsittää

- työsuhdepolitiikan ja työsuhteiden oikeudellisen sääntelyn
- palkka- ja työaikapolitiikan
- työsuojelun ja työterveystoiminnan
- työttömyyteen ja työsuhteeseen perustuvan sosiaaliturvan
- työympäristön kehittämisen
- työvoimapalvelut (työvoimakoulutus, työnvälitystoiminta ja työllisyyden edistäminen).

Kun työvoimapolitiikalla viitataan työllisyyteen vaikuttamaan pyrkiviin toimiin, työvoimapolitiikka voidaan jakaa sen toimenpiteiden mukaan aktiiviseen ja passiiviseen työvoimapolitiikkaan, jossa aktiivisella viitataan työttömille työnhakijoille tarjottaviin työllisyyspalveluihin ja passiivisella työttömille maksettavaan työttömyysturvaan (Aho 2019, 84). Huomionarvoista tässä määrittelyssä on, että työvoimapolitiikan kohteena olevat rajautuvat nimenomaan työvoimaviranomaiselle työttömiksi työnhakijoiksi itsensä ilmoittaneisiin työnhakijoihin ja määrittely rajaa ulkopuolelleen muut työvoiman ulkopuolella olevat. Aktiivisen työvoimapolitiikan tavoite on edistää kohtaantoa eli työvoiman kysynnän ja tarjonnan suhdetta, kun taas passiivisen työvoimapolitiikan tavoite on taata työttömälle toimeentulo, kunnes tämä löytää jälleen työtä (Aho & Arnkill 2008, 46). Aktiivista työvoimapolitiikkaa on 1960-

luvulta lähtien pidetty työvoimapolitiikan strategisena perustana niin Suomessa kuin muissakin kehittyneissä teollisuusmaissa (Heinonen ym. 2004, 52). Mutta mitä aktiivinen työvoimapolitiikka tarkemmin ottaen on?

Puhuttaessa aktiivisesta työvoimapolitiikasta palataan usein ruotsalaisten taloustieteilijöiden, Gösta Rehnin ja Rudolf Meidnerin, ajatukseen täystyöllisyyden mahdollisuudesta ilman inflaatiota. Rehn ja Meidner pyrkivät murtamaan perinteisten talusteorioiden, kuten keynesiläisyyden ja uusklassisen talusteorian, oletuksia ja yhteensovittamaan työvoima- ja talouspolitiikan tavoitteita. He tarjosivat ratkaisuksi ensinnäkin työvoimapolitiikalle laajan tehtävän antamista: Sen tavoitteena oli niin stabilisaatio-, allokaatio- ja tulonjakopoliittisia kuin työllisyyspoliittisia tavoitteita. Samalla korostettiin aktiivisia toimia, kuten työvoiman liikkuvuuden edistämistä ja työvoimapolitiittista koulutusta. Kuitenkin myös rajoittavalla finanssipolitiikalla ja solidaarisella palkkapolitiikalla oli mallissa paikkansa. (Koistinen 2014, 357–358.) Huomionarvoista on, että Rehn-Meinderin malli syntyi ammattiyhdistysliikkeessä ja siihen liittyi myös vastuunjako valtion ja ammattiyhdistysliikkeen välillä (Sihto 1994, 47). Rehnin ja Meidnerin mallissa työvoiman tarjonnan lisääntymisen katsottiin edistävän työllisyyttä jo sinänsä, vaikkakin sen lisäksi tarvittiin taloudellista vakauttamista. Sen ajateltiin poistavan yleisen talouspolitiikan työllisyysvaikutukset ja lieventävän solidaarisen palkkapolitiikan kielteisiä työllisyysvaikutuksia. (Koistinen 2014, 359–360.)

Rehnin ja Meidnerin aktiivisen työvoimapolitiikan mallin myöhemmässä vaiheessa työvoimapolitiikan strategiaan kuului neljä elementtiä. Yleisen rajoittavan finanssipolitiikan tehtävä oli taata vakaa hinta- ja palkkakehitys. Solidaarisen palkkapolitiikan tavoite taasen oli edistää tasaista tulonjakoa ja sitä, että samanarvoisesta työstä maksettaisiin samaa palkkaa. Niin ikään työvoimaresurssien rationaalinen allokaatio oli yksi solidaarisen palkkapolitiikan tavoitteista. Näiden lisäksi yksi mallin elementeistä oli työvoiman ammatillista ja alueellista liikkuvuutta edistävä politiikka. Sen tehtävänä oli ehkäistä kahden edellä mainitun elementin työllisyyttä heikentäviä sivuvaikutuksia ja parantaa työvoiman liikkuvuutta taantuneilta tuotannon alueilta kasvaville. Lisäksi valikoivia ja työllisyyttä edistäviä toimia voitiin kohdentaa kriisissä oleville yrityksille ja tuotannonaloille, jos uhkana oli työvoiman lomauttaminen tai irtisanominen. Voidaan siis todeta, että aktiivista työvoimapolitiikkaa pidettiin alkuperäisessä muodossaan keinona edistää niin työllisyyttä kuin yleisiä talouspoliittisia tavoitteita. Sittemmin aktiivisen työvoimapolitiikan idea hyväksyttiin myös OECD:n tavoitteeksi eläen kuitenkin kulloistenkin olosuhteiden ja kansallisten instituutioiden mukaan. (Koistinen 2014, 360–361.) OECD:n aktiivisen työvoimapolitiikan tavoitteena ei kuitenkaan ollut täystyöllisyys, vaan sen ensisijaisena tavoitteena oli

taloudellisen kasvun edistäminen ja työttömyysturvan sitominen siihen. Lisäksi se korosti valtion muiden politiikkalohkojen, kuten koulutus- ja sosiaalipolitiikan yhteensovittamista työvoimapolitiikan kanssa. (Sihto 1994, 253.)

Aktiivista työvoimapolitiikkaa on kuitenkin kritisoitu ja pidetty työttömiä alentavana tai leimaavana. Sari ja Lena Näre (2022, 160) ovat kirjoittaneet aktiivisen työvoimapolitiikan tai työttömien kannustaminen viittaavan nimestään huolimatta enemmän sanktointiin kuin aktiivisuudesta palkitsemiseen. He perustavat argumentaatiotaan ja kritiikkiään sillä, että työttömyysturvan passivoivasta vaikutuksesta työnhakuun ei ole tutkimuksellista näyttöä, vaan sen sijaan esimerkiksi Sipilän hallituksen kehittämän aktiivimallin kontrollointiin ja sanktointiin liittyvillä tekijöillä havaittiin olevan passivoiva vaikutus (mt., 174, 176). Niin ikään työmarkkinajärjestelmän työttömiä työnhakijoita koskevan vaatimuksen ”työmarkkinoiden käytettävissä olemisesta” aiheuttaa heidän mukaansa ristiriidan passiivisuuden ja aktiivisuuden vaatimuksen yhtäaikaisen olemassaolon takia: Työmarkkinoiden käytettävissä olo edellyttää usein oman osaamisen kehittämisen rajoittamista työn vastaanottamismahdollisuuden nimissä (mt., 332).

Tässä tutkielmassa käsittelen työvoimapolitiikkaa siitä lähtökohdasta, että työvoimapolitiikka ei rajoitu pelkästään välittömästi työttömiin kohdistuviin toimenpiteisiin, vaan otan tarkastelussa huomioon myös osittain myös verotukseen ja koulutukseen liittyvät politiikkatoimet. Tarkastelen vero- ja koulutuspoliittisia toimenpiteitä osana työvoimapolitiikkaa niiltä osin, kun ne budjetin lähetekeskustelun puheenvuoroissa nivotaan retorisesti osaksi työllisyys- ja työvoimapolitiikkaa. Huomioin myös työmarkkinoiden toimintaan kytkeytyvät toimet osana työvoimapolitiikkaa. Käytän läpi tutkimukseni pääosin työvoimapolitiikan käsitettä kuvaamaan tarkastelun kohteena olevaa politiikkaa ja politiikkatoimia. Vaihtoehtoisesti olisin voinut käyttää työvoimapolitiikan sijaan tai sen rinnalla enemmän työpolitiikan tai työllisyyspolitiikan käsitettä, mutta koin työvoimapolitiikan olevan tutkielman tehtävää parhaiten kuvaava ja tukeva pääsääntöinen käsitevalinta. Pidän sitä relevantimpana kattokäsitteenä kuvaamaan työllisyyden alentamiseen tähtääviä ja työvoimaa koskevia politiikkatoimia. Käsitteenä työvoimapolitiikka, kuten sen edellä määrittelen, vastaa siis tarkastelemiani teemoja ja tarkastelemaani politiikkaa.

Käyn seuraavassa alaluvussa tarkemmin läpi Suomen työvoimapolitiikan kehityskaaren itsenäisyyden aikana. Se auttaa hahmottamaan syvemmin sitä, miksi työvoimapolitiikkaa tehdään Suomessa niillä periaatteilla kuin tehdään ja taustoittaa käsitysten muutosta sen taustalla. Suomen työvoimapolitiikassa on siirrytty 1990-luvun laman ja aktiivisen työvoimapolitiikan eetoksen vahvistuttua sosiaalisten

oikeuksien ja työttömyyden aiheuttamien haittojen ehkäisijän roolista kohti töihin kannustavaa ja jopa sanktioivaksi katsottua työvoimapolitiikkaa. Työvoimapolitiikkaa tehdään edelleen aktiivisen työvoimapolitiikan idean mukaan ja keskustelu rakennetyöttömyydestä on pysynyt pinnalla. Työ- ja elinkeinoministeriön (2019, 13) mukaan Suomen työ- ja sosiaalipoliittinen järjestelmä mukailee pohjoismaista perinnettä, jolle tyypillistä ovat kattava työttömyysturva, työvoiman korkea järjestäytymisaste, työehtosopimusten vahva rooli, pitkälti koordinoitujen palkkaneuvottelujen vahvat työmarkkinasuhteet, aktiivisen työvoimapolitiikan korkea rahoitusosuus, irtisanomissuoja ilman erorahoja, työn- ja perheen yhteensovittamista tukevat instituutiot, kahden perhe-elättäjän mallin vahva asema, asumisperustainen sosiaaliturva, universaalien sosiaaliturvaetuuksien vahva rooli, yksilöperustainen verotusjärjestelmä, korkea kokonaisveroaste, matalat palkkaerot sekä korkeahko työllisyysaste ja korkea työelämän laatu.

2.2. Työvoimapolitiikan kehityksen keskeiset käänneet Suomen itsenäisyyden aikana

Työttömyyden ilmiönä voidaan katsoa alkaneen 1800-luvulla, kun tuotteiden teollinen valmistaminen siirtyi maaseuduilta ja kodeista tehtaisiin ja sitä myötä kaupungistuminen alkoi. Poliittiset päättäjät reagoivat tilanteeseen, kun maatalous ei enää tarjonnut elantoa kasvavalle väestölle, ja pyrkivät edistämään teollisuuden kasvua ratkaisuna ongelmaan. Taloudessa ensimmäisiä tavoitetta kohti vieviä ratkaisuja alettiin tehdä jo 1860-luvulla, vaikkakin ne saivat enemmän jalansijaa vasta Suomen itsenäistyttyä. (Kiander 2018, 50.) Vuodesta 1859 alkaen muun muassa lakkautettiin ammattikuntalaitos, palveluspakko ja laillisen suojelun järjestelmä, mikä avasi mahdollisuuksia palkkatyön kehittymiselle. Elinkeino-, kauppaa- ja muuttovapaus säädettiin, mikä edisti vapaan markkinatalouden ja palkkatyön syntyä, vaikkakin se tapahtui Suomessa hieman muuta Eurooppaa myöhemmin. (Aho 1998, 82.) Yhteiskunnallisena ongelmana työttömyyttä alettiin pitää vasta 1930-luvun aikana, jolloin palkkatyötä tekevien osuus oli noussut ja julkisen vallan avulla yritettiin puuttua työttömyyteen ja sen aiheuttamiin kustannuksiin. Suomessa ensimmäiset valtiovallan asettamat säädökset annettiin 1929, kun valtion toimesta järjestettiin hätäaputoita ja alettiin tukea kunnallisia työkohteita. (Pohjola 2019, 169–170.) 1930-luvun ensimmäisen merkittävän työllisyyskriisi syntyi, kun kysyntä ja tarjonta laskivat ja maailmantalous ajautui syvään lamaan. Tuolloin ajateltiin yleisesti, että velkaongelmiin, konkurssiin tai työttömyyteen ei ole mahdollista vaikuttaa. Tilanteeseen reagoitiin vain palkkojen laskulla, mikä ei

kuitenkaan johtanut työllisyyden nousuun vaan ainoastaan työntekijöiden elintason heikkenemiseen. Vasta markan devalvointi paransi kilpailukykyä ja siten myös talouden kasvua. Työllisyys ja palkkataso alkoivat elpyä, vaikkakaan työllisyyden tai palkkatason parantaminen eivät poliittisten päätösten perusteluina tai tavoitteina tällöin ilmenneet. 1930-luvun kriisin jälkeen työttömyys pysyi pitkään alhaisena. (Kiander 2018, 51–53.) Muissa johtavissa teollisuusmaissa luotiin 1930-luvulla muun muassa lait työnvälityksestä ja pakollisesta työttömyysvakuutusjärjestelmästä, mutta Suomessa niitä koskevat lait säädettiin vasta 1960-luvulla. Koska työttömyysetuuksien saaminen muuttui lakien myötä siten, että etujen saamista varten oli rekisteröidyttävä työttömäksi, muuttui työttömyyden käsite myös yhteiskunnallisella tasolla. Työttömyys ei ollut enää yksityinen vaan myös yhteiskunnallisella tasolla vaikuttava asia. (Pohjola 2019, 169–171.) Vuonna 1960 astui voimaan työttömyyskorvauslaki, joka muutti työttömyysetuuden myöntämisen periaatteita. Aiemmin vallinnut vastikkeellisuus pysyi, mutta ajatus työn tekemisestä korvauksen saamisen edellytyksenä korvattiin periaatteella, että työttömyysetuuden saamisen edellytyksenä on työn vastaanottaminen sitä tarjottaessa, eikä edeltävää työsuoritusta enää edellytetty. Yhteiskunnan vastuu työn tarjoamisesta ei kuitenkaan poistunut. Periaatteet ovat säilyneet huolimatta lain muuttumisesta ajan saatossa edelleen samansuuntaisina. (Tiainen 2018, 222.)

1960-luvun lopulla alettiin harjoittaa keskitettyä tulopoliitiikkaa, joka kavensi eduskunnan valtaa ja samalla palkansaajia ja työnantajia edustavien työmarkkinajärjestöjen vaikutusvalta kasvoi. Eduskunnan tehtäväksi jäi kärjistetyksi toimia hallitusten ja työmarkkinajärjestöjen tekemien sopimusten hyväksyjänä: Tulopoliittisessa hallitsemistavassa työmarkkinoiden keskusjärjestöt sopivat yhdessä talouteen, työmarkkinoihin ja sosiaalipoliitiikkaan liittyvistä kysymyksistä. Ammatillinen järjestäytyminen kasvoikin merkittävästi 1960-luvulla. (Ruostetsaari 2019, 104.) Ensimmäistä tulopoliittista kokonaisratkaisua 1968 on pidetty Suomessa eräänlaisena sisäpoliittisena suunnanmuutoksena, joka lähensi politiikan ja talouden suhdetta. Sen myötä Suomen poliittisen järjestelmän korporatiivisuuden voidaan katsoa alkaneen: Lainsäädäntöä tehtiin kolmikannassa, jonka neuvotteluosapuolia ovat valtio, työntekijät ja työnantajat. Puolueilla onkin ollut tämän myötä tiiviit suhteet etujärjestöihin. Etujärjestöille taas aukesi paitsi mahdollisuus vaikuttaa politiikkaan, myös keino ajaa itselleen tärkeitä asioita eteenpäin lainsäädännönkin tasolla. (Tiihonen 2016, 323.)

1960- ja 1970-lukujen vaihteessa suomalaisessa työvoimapolitiikassa voidaan nähdä siirtymä modernimpaan suuntaan. Työllisyyslaissa vuodelta 1971 tavoitteena oli edistää työvoiman kysyntää sekä tukea työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoa työmarkkinoilla. Niin kutsuttuja hätäaputoita alettiin

korvata erilaisilla työllistämistöillä ja samalla alettiin kehittää työvoimapolitiittista koulutusta. (Aho & Arnkill 2008, 50.) Euroopassa alkoi 1980-luvulla yleisemminkin saada sijaa ajattelu, jonka mukaan painotusta tulisi siirtää passivoivana pidetystä taloudellisesta tuesta kohti työttömiä aktivoivaa politiikkaa. Työttömyyttä selitettiin liian anteliaalla sosiaaliturvalla ja työmarkkinoiden jäykkyyksillä. Tämä oli seurausta 1970-luvulla tapahtuneesta työttömyyden tason yleisestä noususta. (mt., 47.) 1970-luvulla Suomen talous ajautui jälleen taantumaan, jonka taustalla vaikutti kilpailukyky- ja vaihtotaseongelmien lisäksi koko maailmantalouteen vaikuttanut niin sanottu öljykriisi vuosina 1973–74. Tilanteeseen reagoitiin kiristämällä talouspolitiikkaa ja devalvoimalla markka. Seurauksena samanaikaisesti kotimainen kysyntä pieneni, mutta toisaalta vienti kiihtyi. Työttömyys jäi pysyvästi aiempaa korkeammalle tasolla ja alkoi palautua vasta 1980-luvun lopulla. (Kiander 2018, 54.) 1980-luvun lopussa puhuttiin työvoimapolitiikasta ja työvoiman kysyntä oli todella korkeaa, kun työntekijöitä palkattiin myös tulevaisuuden kasvua ajatellen. Tämä johti palkkakilpailuun, palkkaliukumiin ja myös ay-liikkeen vaatimuksiin palkkojen korotuksista. Etenkin rakennusala kärsi tuolloin työvoimapolitiikasta, mutta työvoimaa lisättiin myös yksityisillä palvelualoilla sekä julkisella sektorilla. (Kiander & Vartia 1998, 288.)

1980-luvulla julkista sektoria, jota pidettiin paitsi jäykkänä, myös liian suurena ja tehottomana, alettiin uudistaa. Osansa saivat myös työvoimapolitiikat, vaikkakin kritiikki kohdistui ennen kaikkea pohjoismaiseen hyvinvointivaltiomalliin. Julkista sektoria haluttiin kehittää yksityisestä sektorista mallia ottaen. (Aho & Arnkill 2008, 47–48). Kilpailuajattelun ja New Public Management (NPM) -oppien yleistymisen myötä julkista sektoria yksityistettiin 1990-luvulla Suomessa muita OECD-maita enemmän (Ruostetsaari 2014, 93). Toisaalta keskustelussa oli vallalla näkemys työstä sosiaalisena oikeutena ja valtion vastuuta työllisyyden edistämisessä ja työn takaajana pidettiin tärkeänä. Vuonna 1987 työllisyyslakiin kirjattiinkin työllistämismäärä, joka takasi vähintään puoleksi vuodeksi työn yli vuoden työttömänä olleille, sekä tavoite täystyöllisyydestä. Työhallintoa alettiin uudistaa, ja ensin 1989 työvoimaministeriö muutettiin työministeriöksi, johon jalkautettiin myös tulosjohtaminen. Tätä on pidetty työhallinnon sisäisen modernisaation alkamisena ja uutena vaiheena, jossa tavoiteltiin muun muassa hallinnon ja palveluiden tehostamista ja yhtenäistämistä. Työllistymisen ja työvoimapolitiikan tavoitteet asetettiin korkealle. (Aho & Arnkill, 50–52.)

1990-luvulla Suomen talous ajautui kuitenkin vuosisadan syvimpään lamaan. Taustalla vaikutti 1930-luvun laman tapaan huonon kansainvälisen suhdanteen ja heikentyneen kilpailukykyyn lisäksi muun muassa valuutan arvon puolustaminen sekä korkeat reaalikorot ja niiden aiheuttamat konkurssit.

Työttömyys nousi ennätyskorkeaksi 1980-luvun lopun hyvien vuosien jälkeen sen oltua silloin alle kolme prosenttia. 1990-luvun alussa työttömyysprosentti oli pahimmillaan 18 prosenttia. Kuten aiemminkin, taloudessa saavutettiin aina vuoteen 2008 asti kestänyt vientivetoinen kasvu valuutan devalvoimisen myötä 1992, mutta työttömyys aleni siitä huolimatta hitaasti. (Kiander 2018, 55–56.) Työttömyys oli tosin 1990-luvun alussa Kianderin ja Vartian (1998, 288–289) mukaan kasvanutkin hitaammin kuin mitä kokonaistuotanto oli vähentynyt. He esittävät yhtenä syynä tälle sitä, että aluksi pitkään kestävä laman uhkaa ei pidetty todellisena ja odotukset pysyivät siksi korkealla. Toisaalta hallituksen tekemät työsuhdeturvaan liittyvät uudistukset saattoivat Kianderin ja Vartian mukaan olla yhtenä vaikuttimena työllisyyden hitaaseen reagointiin tilanteessa. Kun työttömyys lopulta kasvoi nopeasti, valtio ei enää kyennyt pitämään kiinni työllistämisvelvoitteestaan, sillä tukityöpaikkoja ei yksinkertaisesti ollut ja lisäksi menoja oli kireässä taloudellisessa tilanteessa karsittava. Velvoitetyöllistäminen päättyikin lopulta kokonaan vuonna 1993 ja täystyöllisyyden sijaan tavoitteeksi asetettiin työttömyyden puolittaminen. Täystyöllisyys ei sittemminkään ole enää palannut työvoimapolitiikan tavoitteisiin valtiollisella tasolla. (Aho & Arnkill 2008, 52.) Puolueohjelmissa sen sijaan korkea työllisyysaste ja jopa täystyöllisyyden tavoite on ollut aina 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle saakka esillä erityisesti vasemmistopuolueilla (Ahokas & Holappa 2012, 28).

Lama vaikutti paitsi työmarkkinaosapuolien voimasuhteisiin, myös työntekijöiden valmiuteen joustaa työssään ja työsuhteidensa ehdoissa. Aiempaa heikommat työsuhteen ehdot sekä määräaikaisten ja osa-aikaisten työsuhteet hyväksyttiin herkemmin. Lyhytkestoisten työsuhteiden osuus kasvoikin laman aikana ja sen jälkeen. (Koistinen 2014, 44.) Työmarkkinaosapuolet sopivat palkkojen nollakorotuksista vuosiksi 1992–1994, ja lisäksi työvoimakustannusten alentamiseksi tehtiin jonkin verran ala- ja yrityskohtaisia järjestelyjä. Esimerkiksi julkisen sektorin työntekijät joutuivat luopumaan lomarahostaan ainakin osittain. Talouden alettua elpyä keskitettyä tuloatkaisua ei syntynyt, kun ay-liike oli suhtautunut nuivasti hallituksen yritykseen leikata työttömyyskorvauksia. Palkoissa tehtiin 1994–1995 liittokohtaiset työehtosopimukset, joka käynnisti sekä yleisen palkkojen nousun että samanaikaisesti palkkakehityksen toimialakohtaisen eriytymisen. Teollisuuden alalla palkat nousivat eniten. (Kiander & Vartia 1998, 290.) Etenkin elinkeinoelämä alkoi entistä vahvemmin selittää työttömyyttä työmarkkinoiden joustamattomuudella ja korkeilla työvoimakustannuksilla. Kritiikkiä sai osakseen ennen kaikkea työehtojen yleissitovuus, työsuhdeturva ja työttömyysturva sekä vähitellen myös muut sosiaalietuudet. Syntyi keskustelu kannustinloukuista ja niiden purkamisesta, joka oli kiivaimmillaan vuoden 1995 eduskuntavaalien alla. (mt., 294.) Vaalien jälkeen työttömyysturvaan tehtiinkin uudistuksia, joilla pyrittiin siihen, että työssäkäynti olisi aina kannattavampaa kuin sosiaaliturvien varaan jääminen.

Esimerkiksi alle 25-vuotiailta työttömiltä, jotka eivät olleet aktivointitoimissa, poistettiin oikeus työttömyysetuuteen, elleivät he hakeutuneet koulutukseen. Euroopan Unioniin vuonna 1995 liittymisen myötä sidosryhmien yhteistyötä työvoimapolitiikassa alettiin korostaa, kun mukaan tulivat Euroopan rakennerahastot. (Aho & Arnkill 2008, 54–55.) Muuten EU:lla ei ole katsottu olleen suurta merkitystä Suomessa harjoitetun työvoimapolitiikan strategioihin tai linjauksiin.

Vuonna 1998 Suomessa toteutettiin työvoimapoliittisen järjestelmän kokonaisuudistus, jonka tavoitteena oli työnhaun aktivointi ja sen valmiuksien edistäminen sekä työvoimapoliittisen järjestelmän kannustavuuteen panostaminen. Tällöin lisättiin työnhaun omatoimisuutta ja palveluita uudistettiin: Syntyi työttömien määräaikaishaastattelut, työnhakusuunnitelmat ja työnhakukirjat, ja työnhakukoulutus otettiin laajempaan käyttöön. Työttömän työnhakijan oikeudet ja velvollisuudet määriteltiin ensimmäistä kertaa. Uudistukselta odotettiin paljon, mutta käytännössä sen tulokset jäivät tavoitteista eikä näyttöä toimenpiteiden merkittävästä vaikuttavuudesta saatu. Kannustinloukkuja oli kuitenkin 1990-luvulla onnistuttu purkamaan. (Aho & Arnkill 2008, 55–56.)

2000-luvulle tultaessa työvoimapolitiikassa on pyritty pitkäaikaistyttömyyteen vaikuttamiseen. Rakenteellisesta työttömyydestä, eli työttömyydestä, joka ei poistu suhdanteista ja korkeasta työvoiman kysynnästä huolimatta, on puhuttu aiempaa enemmän. Perustettiin sosiaalisia yrityksiä, joiden oli mahdollista saada työllistämistukea vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen. Työvoiman palvelukeskuksia (TYP) alettiin perustaa vastauksena rakenteelliseen työttömyyteen. Niiden tehtävänä oli tarjota työttömille monialaista tukea silloin, kun muut työmarkkinoille tukemiseen tähtäävät palvelut eivät olleet riittäviä. Työvoimatoimistoihin taas perustettiin työnhakukeskuksia, joiden tehtävänä oli edistää työnhakijoiden ja työnantajien suoraa kohtaantoa. Työvoimapalveluita onkin 2000-luvun alusta alkaen uudistettu lähes jatkuvasti. Vuosina 2012–2015 toteutettiin työllisyyden kuntakokeilu, jossa tavoitteena oli kehittää kuntien ja valtion yhteistyötä etenkin vaikeimmassa työmarkkina-asemassa olevien työnhakijoiden palveluiden osalta. (Arnkil & Spangar 2018, 252–253.) Esimerkiksi TYP-työ laajennettiin koskemaan koko maata, kun se aiemmin toiminut lähinnä kaupungeissa.

1960-luvulta lähtöisin oleva tulopoliittinen päätöksentekotapa on alkanut menettää sijaansa 2000-luvulla. Työnantajaosapuolelle yhdessä työmarkkinoiden keskusjärjestöjen kanssa tehtävät tulopoliittiset kokonaisratkaisut ovat alkaneet menettää merkitystään, ja neuvottelut ovat siirtyneet alemmalle liittotasolle. Työnantajat ovat selittäneet tätä globalisaatiolla ja muiden maiden alhaisemmilla työvoimakustannuksilla. (Ruostetsaari 2014, 284.) Niin ikään palkansaajien järjestäytymisaste on

laskenut ollen vuoden 2021 lopussa 54,7 %, joskin julkisen alan työntekijöiden järjestäytymisaste oli lievästi noussut vuosien 2017 ja 2021 välillä siinä missä yksityisten alojen osalta se oli laskenut (Valtioneuvosto 2023). Korkeaan järjestäytymisasteeseen on aiemmin vaikuttanut etenkin ansioihin perustuva työttömyysetuusjärjestelmä, jonka rinnalle on 2000-luvulla tullut myös itsenäisiä työttömyyskorvausrahastoja, mikä taas on heikentänyt ansiosidonnaisen työttömyysetuuden ja ammattiyhdistysten jäsenyyden välistä suhdetta (Ruostetsaari 2014, 285). Suomessa työnantajien on katsottu sitoutuneen kolmikantaan heikommin kuin muissa Pohjoismaissa ja toisaalta Ruotsissa ja Tanskassa työmarkkinaosapuolten välisen luottamuksen on katsottu olleen Suomea vahvempaa. Siinä missä Suomessa ja Norjassa valtiojohtoisuus on ollut suuressa työmarkkinaroolissa, Ruotsissa ja Tanskassa valtio on pyritty pitämään etäällä neuvottelupöydistä. Muissa Pohjoismaissa kolmikantaa tukevat instituutiot ovat vahvempia. Yhteistä pohjoismaiselle ajattelulle on kuitenkin se, että keskitetyn sopimisen on katsottu huomioineen kansantalouden kokonaisedun liitto- ja yritystasoa paremmin, sillä työmarkkinajärjestöjen voidaan katsoa tehneen myös kompromisseja, jotta kansantalouden edut, kuten matala inflaatio, on saatu huomioitua. (Kärrylä & Wuokko 2025 131–132, 137.)

2010-luvulla työvoimapolitiikan toimenpiteet, kuten kuntouttava työtoiminta, vuorotteluvapaa ja omaehtoinen opiskelu työttömyysetuudella, siirtyivät entistä enemmän työ- ja elinkeinoministeriöstä muille hallinnonaloille, samoin työvoimapolitiittisen aikuiskoulutuksen määrärahat siirtyivät opetus- ja kulttuuriministeriöön. Työttömyysetuuden saamisen ehdoksi lisättiin ajatus siitä, että työttömällä voi olla velvollisuus osallistua toimintaan, joka ei ole työtä. Toimeentuloturvalle pyrittiin siis edistämään myös osallisuutta. Taustalla on sen käsityksen muuttuminen, mikä on työttömyyden syy. Siinä missä 1960-luvulla oli työttömyyden syynä työn puuttumista, nyt sen taustalla ajateltiin olevan työn puutteen sijaan työttömien käyttäytyminen. (Tiainen 2018, 226–227.) Juha Sipilän johtama hallitus aloitti vuonna 2016 valmistella suurta työvoimapalveluiden uudistusta, jossa työvoimapalveluita oli tavoitteena kehittää yksityisempään suuntaan ja kaventaa julkisen sektorin roolia. Palveluita työttömille oli tarkoitus tuottaa yksityistetyllä monipalvelumallilla, jossa niiden toteutus olisi jäänyt maakuntien vastuulle. (Arnkil & Spangar 2018, 253.) Tämä ei kuitenkaan toteutunut. Sipilän hallitusta seurannut Sanna Marinin hallitus päätti kolmannesta työllisyyden kuntakokeilusta 2021 alkaen. Pian kuntakokeilun alkamisen jälkeen päätettiin työvoimapalveluiden pysyvästä siirrosta valtiolta kunnille ja sittemmin perustettaville työllisyysalueille. Tavoitteena oli saada työttömyyttä vähenemään entistä vaikuttavampien palveluiden kautta, kun niitä voitiin uudessa mallissa tuottaa alueiden tarpeiden lähtökohdista. (Lindström 2021, 5.) Työvoimapolitiikka ja työttömyyteen vaikuttaminen ovatkin uudessa murroksessa, kun työllisyyspalveluiden järjestämistä on siirtynyt vuoden 2025 alusta kunnille ja niiden muodostamille

yhteistoiminta-alueille eli työllisyysalueille. Niin ikään kuntien rahoitusvastuu työttömyysetuuksien osalta on muuttunut vuoden 2025 alussa, mikä tulee vaikuttamaan siihen, minkälaisia palveluita työttömille järjestetään ja minkälaisin toimin työttömyyteen pyritään vaikuttamaan.

3. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

3.1 Poliittiset jakolinjat

3.1.1 Jakolinjateoriat ja sosioekonominen jakolinja

Puoluejärjestelmä syntyi 1800- ja 1900-lukujen vaihteeseen, jolloin puolueet edustivat yhteiskunnan aatteellisia vastakohtaisuuksia, jotka erottivat kansalaisia mielipiteiltään ja eduiltaan. Näitä eroja voidaan kutsua tätä nykyä myös poliittisiksi jakolinjoiksi. Puoluejärjestelmä on säilynyt useimmissa demokraattisissa maissa varsin vakaina, vaikka yhteiskunnan ilmiöt ja vastakohtaisuudet ovatkin ajan kuluessa muuttuneet. (Paloheimo & Sundberg 2005, 169.) Suomen puoluejärjestelmä on niin sanottu monipuoluejärjestelmä, jossa usealla puolueella on vaikutusvaltaa valtion politiikassa, ja hallitus muodostuu useasta eri puolueesta. Hallituspohjat ovat usein olleet laajapohjaisia ja hyvinkin vaihtelevia. (Paloheimo & Raunio 2008, 17.) Tästä syystä Orpon hallitus onkin poikkeuksellinen oikeistopainotteisuudellaan.

Vasemmiston ja oikeiston jaottelun juuret ovat Ranskan suuren vallankumouksen ajoilta, jolloin Ranskan vallankumouksen kansalliskokouksessa puhemiehen vasemmalla puolella istuivat ne ryhmät, jotka vaativat poliittisiin oloihin suuria muutoksia ja oikealla puolella olojen ennallaan pysymistä kannattaneet (Paloheimo & Raunio 2008, 15). Seymour M. Lipsetin ja Stein Rokkanin 1967 julkaistun klassikkoteoksen *Party System and Voter alignments* mukaan, että puolueet edelleen heijastelivat näitä puoluejärjestelmän syntyäikojen aatteellisia vastakohtaisuuksia ja yhteiskunnallisia lohkeamia Euroopassa vielä 1960-luvulla (Paloheimo & Sundberg 2005, 169). He erittelivät neljä erilaista jakolinjaa, jotka olivat eurooppalaisille puolueille ominaisia: keskusta-periferia, valtio-kirkko, maaseutu-kaupunki sekä pääoma-työntekijät (Lipset 2001, 6). Vaikka tämä käsitys puoluejärjestelmien aatteellisten vastakohtien ja yhteiskunnallisten lohkeamien heijastelusta on lähtöisin 1960-luvulta, voidaan sen edelleen merkityksensä heikkenemisestä huolimatta katsoa olevan relevantti, sillä puoluejärjestelmät ovat pysyneet suhteellisen samoina (Paloheimo & Sundberg 2005, 169).

Arend Lijphart on jakanut demokraattisten maiden poliittisissa järjestelmissä esiintyvät ristiriitailottuvuudet seitsemään ulottuvuuteen, joita ovat sosioekonominen, uskonnollinen ja kulttuuris-etninen ulottuvuus, keskusta-periferia, hallitsemistapaan kohdistuva tuki, ulkopoliittikka sekä materiaaliset vastaan postmateriaaliset arvot (Paloheimo & Raunio 2008, 12). Kaikki nämä ulottuvuudet esiintyvät myös Suomen puoluejärjestelmässä (Paloheimo 2008, 37). Toisaalta Suomen ristiriitailottuvuudet on jaettu edellä mainittujen lisäksi myös esimerkiksi tuottajat-kuluttajat,

suomenkieliset-ruotsinkieliset tai kansainvälinen-kansallinen-jakolinjojen mukaan (Paloheimo & Sundberg 2005, 170). Perinteisesti poliittista kenttää on määritellyt näkyvimmin jako oikeistoon ja vasemmistoon: Talouspolitiikan ja julkisen sektorin roolia ja suhdetta koskevien kysymysten muodostama vastakkainasettelu on sosioekonomisen jakolinjan perusta, ja sillä voidaan katsoa edelleen olevan merkittävä rooli länsieurooppalaisessa puoluejärjestelmässä. Kuitenkin uudet kysymykset koskien suhtautumista esimerkiksi globalisaatioon, ympäristökysymyksiin tai vähemmistöjen oikeuksiin ovat olleet tämän jaon ohella merkittäviä tekijöitä puoluevalinnassa. Sosioekonomisen jakolinjan ohella onkin alettu jäsentää vahvemmin myös sosiokulttuurisen jakolinjan mukaan. (Westinen ym. 2016, 274–275.) Esimerkiksi vaalikoneissa jakolinjoja kuvaamassa on usein käytössä nelikenttä, jonka toinen ulottuvuus on sosioekonominen ja toinen sosiokulttuurinen ulottuvuus. Yksi ensimmäisistä merkittävän aseman saaneista sosiokulttuurisista jakolinjoista on Liesbet Hooghen, Gary Marks ja Carole J. Wilsonin (2002, 966) kehittämä GAL-TAN (green-alternative-libertarian, traditional-authoritarian-nationalist) jakolinja, joka oli ensimmäisiä vasemmisto-oikeisto-jakolinjan rinnalle syntyneitä muita arvoja mittaava asteikko. Se huomioi perinteistä vasemmisto-oikeisto tai pelkistettyä liberaali-konservatiivi-jaottelua paremmin muun muassa maahanmuuttoon ja ympäristökysymyksiin liittyviä näkemyksiä ja arvoja.

Vasemmiston ja oikeiston erot ilmenevät suhtautumisessa sekä talousjärjestelmän toimintaan, markkinatalouden säätelyyn ja julkisen sektorin laajuuteen ja roolin että arvoihin. Vasemmistopuolueet pitävät tärkeinä tasa-arvoa ja eriarvoisuuden vähentämistä ja vasemmistopuolueiden kannattajat pitävät julkisten palveluiden turvaamista tärkeänä. Vasemmistoon luettujen puolueiden periaateohjelmat ovat pitäneet sisällään paljon markkinoiden säätelyä käsitteleviä kannanottoja, kun taas oikeistopuolueet ovat pitäneet tärkeänä markkinoiden vapaata toimintaa sekä tuoneet esiin yrittäjyyden tarpeellisuutta ja markkinamekanismin käyttöä koskevia kantojaan. Niin ikään tulonsiirtoihin ja hyvinvointipalveluihin liittyvät näkemykset jakavat vasemmisto- ja oikeistopuolueita eri leiriin. Puolueiden kannattajia taasen on jakanut vasemmiston ja oikeiston välillä ennen kaikkea suhtautuminen yrittäjyyteen. (Paloheimo 2008, 38–44.) Vuoden 2023 vaalikampanjoinnissa puolueet erottautuivat sosioekonomisella jakolinjalla etenkin suhtautumisessaan verotukseen ja julkisen sektoriin liittyvissä kysymyksissä. (Kestilä-Kekkonen ym. 2024, 35).

Poliittisia jakolinjoja voidaan tarkastella puolueiden lisäksi niiden äänestäjien käsityksiä tutkimalla. Äänestäjien keskuudessa ryhmäidentiteetit ja elämäntyyli ovat nykyään paremmin äänestysvalintoja selittävä tekijä sosioekonomisen jakolinjan menettäessä poliittista merkitystään (Isotalo ym. 2019, 301).

Tämän tutkimuksen kannalta sosioekonomista jakolinjaa voidaan tästä huolimatta pitää relevanttina teorialähtökohtana, sillä työllisyyspolitiikan kysymykset kytkeytyvät läheisesti talouspolitiikkaan, jonka lähtökohtia voidaan edelleen hyvin kuvata vasemmisto-oikeisto-jakolinjan eroja tarkastellen. Tulen tässä luvussa kuitenkin tarkastelemaan myös luokkasamaistumista, kun käsittelen puolueiden äänestäjien asemoitumista sosioekonomiselle jakolinjalle. Toisaalta on myös todettu, että sosioekonominen ulottuvuus eli vasemmisto-oikeisto-vastakkainasettelu on niin Suomessa kuin muissakin demokratioissa erittäin näkyvä poliittinen ristiriitaulottuvuus, vaikka sen merkitys onkin tutkitusti pienentynyt monissa maissa viime vuosikymmenten aikana. Demokraattisten maiden puolueet ovat edelleen ainakin ohjelmallisten tavoitteidensa perusteella sijoittaa tälle ristiriitaulottuudelle. Vasemmiston ja oikeiston väliset käsityserot ovat koskeneet tuotantovälineiden omistusta, taloudellisen toiminnan sääntelyn ja tulojen uudelleenjaon tarvetta sekä julkisten palveluiden tarpeellisuutta. Siinä missä oikeistopuolueiden edustajat ovat uskoneet mahdollisimman vapaasti toimivaan talouteen ja korostaneet yrittäjyyden merkitystä, vasemmistopuolueet ovat suhtautuneet myönteisemmin julkisen sektorin rooliin yhteiskunnassa, mitä tulee niin taloudellisen toiminnan säätelyyn, tulojen uudelleenjakoon kuin palveluiden tuottamiseen. (Paloheimo & Raunio 2008, 12.)

Huolimatta siitä, että luokkasidonnaisuus puoluevalinnoissa on vuosien saatossa heikentynyt, vasemmisto-oikeisto-orientaatiolla on edelleen merkitystä äänestäjien puoluevalinnoissa ja siihen on katsottu kuuluvan nykyään myös postmateriaalisia teemoja perinteisen työväki-porvaristo-jakauman sijaan. Osa tutkijoista pitääkin vasemmisto-oikeisto-jakolinjaa riittämättömänä kuvaamaan viime vuosikymmenten aikana korostuneita sosiokulttuurisia teemoja. Suomessa puolueiden aatteellisten erojen osalta polarisaatio on ollut muihin länsimaihin verrattuna melko vähäistä ja lisäksi jakolinjalla itseään vasemmalle sijoittavia äänestäjiä on Suomessa vähenevissä määrin. Äänestäjien sijoittumista vasemmisto-oikeisto-akselille tutkittaessa on kuitenkin todettu, että jakolinjalla on Suomessa vieläkin suuri merkitys puoluevalintaa tehdessä. (Westinen 2016, 260–261.) Niin ikään äänestäjillä on ollut näkemys siitä, mihin kohtaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuutta itsensä sijoittavat. Vastakkainasettelun lieventyminen on näkynyt ennemminkin siinä, että poliittista keskustaa lähemmäs itseään sijoittavia äänestäjiä on havaittu olevan kaikissa ikäryhmissä aiempaa enemmän 1980-luvulta alkaen aina 2003 vaaleihin saakka. Samalla se, miten äänestäjät sijoittavat itsensä kyseiselle ulottuudelle, on ennustanut aiempaa heikommin heidän puoluekantaansa. (Paloheimo & Sundberg 2005, 190–191.)

Vaikka poliittiseen keskustaan itsensä sijoittavia äänestäjiä on edelleen enemmän kuin oikeistoon tai vasemmistoon itsensä sijoittavia, on painotus vaalitutkimusaineistojen perusteella muuttunut silti

erityisesti 2010-luvusta alkaen käytyjen eduskuntavaalien aikana. Siinä missä suurin osa äänestäjistä aiemmin itsensä akselin keskivaiheille, nykyään painotus on hieman enemmän oikealla ja keskustasta on muutenkin ollut siirtymää kohti sekä oikeistoa että vasemmistoa. Vuoden 2019 vaaleissa itsensä keskustaan ja itsensä oikealle sijoittaneiden osuus olikin lähes yhtä suuri. Lisäksi poliittisten ääripäiden painotus on muuttunut, sillä oikeaa ja vasenta laitaa tarkastellessa on havaittu ensimmäistä kertaa vasemman äärilaidan olevan oikeaa ääripäätä suositumpi. Nämä ilmiöt kertovat vasemmisto-oikeisto-jakolinjan merkityksellisyydestä vielä nykyäänkin ja siirtymisen laajemmalle alueelle vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella voidaan katsoa viestivän jonkin asteisesta sosioekonomisen jakolinjan uudelleenpolitisoitumisesta. (Isotalo ym. 2020, 294.)

Kun edelleen tarkastellaan puolueiden äänestäjien sijoittumista vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle, se ei ole yhtä selkeä kuin puoluetasolla tarkastelua tehdessä. Äänestäjät voivat olla yksityisistä asiakysymyksistä eri mieltä kannattamansa puolueen tai puolueiden kanssa, eli sijoittua jossain kysymyksissä vasemmalle ja toisissa oikealle laidalle. (Westinen ym. 2016, 278.) Toisaalta sosioekonomista jakolinjaa pidetään kuitenkin edelleen relevanttina käsitteellisenä konstruktiona, jonka avulla voidaan jaotella äänestäjiä heidän ideologisten näkemystensä mukaan (Suuronen ym. 2020, 271). Äänestäjät itse eivät edelleenkään kovin määrätietoisesti sijoita itseään vasemmalle tai oikealle niin kutsuttuihin ääripäihin, mutta siitä huolimatta vasemmisto-oikeisto-akselille sijoittuminen määrittelee äänestäjien puoluevalintaa melko paljon. Kokoomuksen kannattajat sijoittavat itsensä lähes poikkeuksetta oikealle ja SDP saa kannatusta eniten itsensä hieman vasemmalle sijoittavien joukossa. Keskusta on saanut kannatusta niin ideologiseen keskustaan kuin hieman oikealle itsensä sijoittavilta, ja keskustan kannatus on pysynyt viime vuosina liki muuttumattomana. (Suuronen 2020, 297.) Perussuomalaisten sijoittuminen vasemmisto-oikeisto-akselille on hajanaisempaa, joskin sen voidaan tulkita vieneen esimerkiksi osan Keskustan oikeistolaisimpien kannattajien äänistä, mutta on saanut kannatusta myös vasemmalle itsensä sijoittaneiden joukosta. Perussuomalaisten äänestäjät ovat vuoden 2011 vaaleista alkaen sijoittaneet itseään aina enenevässä määrin oikealle ja perussuomalaiset ovat samalla menettäneet kannatustaan itsensä vasemmalle sijoittavilta. (Suuronen ym. 2020, 271–272.) Perussuomalaiset ovat kuitenkin painottaneet enemmän muita kuin suoraan sosioekonomisia kysymyksiä, minkä vuoksi myös perussuomalaisten kannattajat pitävät sijoittumista vasemmisto-oikeisto-janalle merkitykseltään vähäisenä (mt., 297). Seuraavassa alaluvussa tulen käsittelemään puolueiden sijoittumista jakolinjoille vielä lähemmin. Ylipäätään voidaan katsoa, että sosioekonominen, yhteiskuntaluokkiin perustuva jakolinja on 1960-luvun jälkeen menettänyt poliittista merkitystään siinä,

missä äänestäjien elämäntyylien ja ryhmäidentiteettien merkitys äänestyspäätöksissä on kasvanut (mt., 301).

Suomessa vasemmalle ja oikealle sijoituvia puolueita ja identiteettejä muodostuu niistä eroista, jotka koskevat markkinatalouden toimintaperiaatteita, julkisen sektorin tehtäviä ja laajuutta sekä perinteisiä auktoriteetti- ja moraalikäsitteiden roolia (Paloheimo 2005, 207). Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella puolueiden kannatus on vaihdellut asiakysymysten mukaan. Hallitusvastuussa olevien vasemmistupuolueiden on katsottu kärsivän vaalitappioita erityisesti työttömyyden kasvun aikakausina siinä missä vastaavasti hallitusvastuussa olevien oikeistupuolueiden kannatus on kärsinyt inflaation kasvun aikakausina (mt., 226). Pohjoismaissa tämä vaikutus on tosin myös kyseenalaistettu, mutta työttömyyden kasvun on joka tapauksessa Suomessa havaittu vaikuttaneen muita talouden muuttujia vahvemmin hallituksen suosioon (Mattila 1994; teoksessa Paloheimo 2005, 227).

Vuoden 2003 eduskuntavaalitutkimuksesta saatujen tulosten mukaan työmarkkinapolitiikkaa koskevia eroavaisuuksia on ollut havaittavissa äänestäjien välillä myös vasemmisto-oikeisto-jakolinjaa mukaillen. Vasemmistupuolueiden ehdokkaiden enemmistön katsottiin tällöin suhtautuvan kriittisemmin markkinaehtoiseen työmarkkinapolitiikkaan kuin puolueiden kannattajat, kun taas kokoomuksen suhteen suhtautuminen näyttäytyi päinvastaisesti, jolloin voidaan väittää puolueiden äänestäjien olevan kysymyksessä lähempänä jakolinjan keskustaa kuin puolueiden kansanedustajien ja ehdokkaiden. (Paloheimo ym. 2005, 255.) Sitten tehdyissä vaalitutkimusaineistoja hyödyntävissä tutkimuksissa on todettu, että kokoomuksen kannattajat arvostavat edelleen vahvasti talouden vapautta ja vasemmalla olevien puolueiden kannattajat hyvinvointivaltiota. (Kestilä-Kekkonen ym. 2018, 93.) Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimusaineiston mukaan näkemykset palkkatuloverotuksen progressiosta, paikallisesta sopimisesta työpaikoilla sekä näkemykset julkisten palveluiden roolista korreloivat vahvasti vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden kanssa, ja oikealle itsensä sijoittaneet äänestäjät kannattivat mainittuja toimia. Kuitenkaan kysymyksissä koskien tuloerojen kaventamista, julkisen sektorin pienentämistä ja alhaisempaa verotusta ei vahvaa korrelaatiota ulottuvuuden kanssa havaittu. (mt., 103.)

Eri maiden tutkijoilla on havaittu myös olevan eroja niissä painotuksissa, joita he korostavat arvioidessaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle sijoittumista. Esimerkiksi norjalaiset ja islantilaiset tutkijat korostavat talouspolitiikan kysymyksiä: verotusta ja julkisen sektorin kokoa. Suomessa oikeisto-vasemmisto-akselin painotuksen on nähty olevan taloudelliseen sääntelyyn suhtautumisessa ja siihen liittyvissä kysymyksissä. (Kestilä-Kekkonen ym. 2018, 97.) Suomessakaan vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan siihen liitetään sosioekonomisten kysymysten lisäksi

joitakin arvokysymyksiä, kuten esimerkiksi oikeistolaisina pidettäviä perinteisiä moraaliarvoja ja perhekysymyksiä sekä maanpuolustushenkeä. Kuitenkin myös tulonjakoon, työmarkkinoihin, julkisiin palveluihin sekä verotukseen liittyvät sosioekonomiset kysymykset nähdään ulottuvuudelle asettuvina. Niin ikään se, millä perusteella itsensä oikeistoon tai vasemmistoon sijoitetaan, vaihtelee: Osalla syy voi löytyä talouspolitiikasta ja toisilla arvoista. (mt., 108–109.)

3.1.2 Puolueet ja puoluevalinta sosioekonomisella jakolinjalla

Puolueita voidaan sijoittaa poliittisille jakolinjoille eri tavoin. Voidaan esimerkiksi lähteä tarkastelemaan sitä, miten puolueen äänestäjät sijoittavat itsensä jakolinjoille. Yksi vaihtoehto on tarkastella puolueiden kannanottoja ja julkilausumia niiden tuottamissa kirjallisissa lähteissä kuten periaate- tai vaaliohjelmissa. Äänestäjien samaistuminen tiettyyn poliittiseen puolueeseen liittyy läheisesti perinteisiin poliittisiin jakolinjoihin ja puoluejärjestelmän hajaumiin ja he äänestävät mieluusti puoluetta, jonka kokevat olevan lähellä omaa sosiaalista ryhmää ja kokevan ajavan sen etuja (Borg & Paloheimo 2024, 145). Suomessa vasemmisto-oikeisto-jakolinjan merkitys puoluevalinnassa on kuitenkin viimeisten vuosikymmenien aikana jonkin verran heikentynyt. Niin sanotun luokkaaäänestämisen vähentymiseen ja sen uudelleenmuotoiluun ovat vaikuttaneet muun muassa sosioekonomisen jakolinjan eri laidoilla olevien puolueiden välinen hallitusyhteistyö ja Neuvostoliiton hajoaminen sekä tällä vuosikymmenellä myös globalisaatio, ammatillinen muutos, työelämän kulttuurin muutokset ja maailmantalouden lisääntyvä moninapaisuus. (Tiihonen & Söderlund 2024, 93.) Niin ikään muissa läntisissä demokratioissa suuntaus on ollut sosioekonomisen jakolinjan merkityksen lievittyminen äänestyspäätöksissä (mt., 102).

Vuosien 2011–2019 eduskuntavaalien äänestämiskäyttäytymistä tutkittaessa on havaittu, että tulotason ja puolueiden äänestämisen välillä on yhteys. Pienituloisuus on yhteydessä kokoomuksen alhaisempaan kannatukseen ja toisaalta taloudellisen tilanteen heikkenemisen on todettu korreloivan populististen puolueiden kannatuksen kanssa. (Wass & Kauppinen 2020, 157.) Sen sijaan keskustan, SDP:n ja perussuomalaisten kannatukseen pienituloisuudella ei ole selvää yhteyttä (mt., 169). Vaikutuksessa on kuitenkin alueellista vaihtelua ja maaseuduilla pienituloisuus ennustaa korkeampaa keskustan ja matalampaa SDP:n kannatusta. Perussuomalaisten kannatuksella taas on yhteys pienituloisuuteen erityisesti kaupunkien laita-alueilla. (mt., 172.) Huomattavaa on, että pienituloisuuden on todettu vaikuttavan ennen kaikkea äänestysaktiivisuuteen, ja etenkin kaupungeissa pienituloisuus oli yhteydessä matalaan äänestysaktiivisuuteen (mt., 171).

Vuoden 2015 eduskuntavaaleja koskeneessa tutkimuksessa todettiin niin kokoomuksen, perussuomalaisten, SDP:n kuin keskustan vaalikampanjoiden keskittyneen ennen kaikkea työn luomiseen ja suomalaisten taloustilanteen heikkoutta koskeneeseen huoleen vastaamiseen. Niin ikään kyseisten puolueiden talouspoliittiset linjaukset olivat keskenään samansuuntaisia korostaen uusien työpaikkojen synnyttämistä ”vientivetoiseen kasvuun” panostaen. Keskeiset erot syntyivät elvyttäviä toimenpiteitä koskien sekä suhteutumisessa julkiseen talouteen. Kun uusien työpaikkojen luominen oli muiden mainittujen puolueiden vaaliohjelmien keskeinen teema, perussuomalaisten ohjelmassa se oli kuitenkin huomattavasti pienemmässä roolissa. Kokoomus sen sijaan erottautui tiukimmalla linjalla valtion velkaantumista koskien ja etenkin vaaliteiteissä kokoomuksen silloinen puheenjohtaja Alexander Stubb järjestelmällisesti tuki muita puolueita laajempia leikkauksia. Myös Keskustan ja perussuomalaisten vaaliohjelmissa huoli velkaantumisesta nousi esiin. Sen sijaan SDP:n vaaliohjelmassa julkisen talouden tasapainotusta sivuttiin vain pintapuolisesti ja talouden katsottiin tasapainottuvan muiden rakenteellisten toimien myötä. (Railo & Ruohonen 2016, 85–86.)

Suomen sosiaalidemokraattisen puolueen juuret yltävät 1800-luvun lopulle ja työväenpuolueen syntyyn vuonna 1899. Teollistumista ja kaupungistumista seurasi työväenliikkeen synty, joka alkuvaiheessaan pyrki muun muassa sääty-yhteiskunnan perujen poistamiseen ja teollisen yhteiskunnan epäkohtien ratkomiseen. Työväestön järjestäytyessä työväenliike alkoi myös radikalisoitua järjestäen lakkoja ja mielenilmauksia. Niin ikään raittiusliikkeen voidaan katsoa olevan osa työväenliikkeen historiaa sen pyrkiessä työväestön kansalaiskasvatukseen. Hiljalleen raittiusliikkeen tavoitteita alettiin pitää myös yhteiskunnallisena kysymyksenä. (Mickelsson 2021, 48–50.)

Vasemmisto-oikeisto-jakolinjalla itsensä sijoittavien äänestäjien keskuudessa todennäköisyys sille, että äänestää SDP:tä on kaksinkertainen niiden äänestäjien joukossa, jotka sijoittavat itsensä jakolinjalla vasemmalle verrattuna itsensä poliittiseen keskustaan sijoittavien joukkoon. Sen siis voidaan sanoa edustavan lähinnä vasemmistoon itsensä sijoittavia äänestäjiä. Borg ja Paloheimo kuitenkin toteavat, että puolueelle historiassa tyypillinen työväenluokan edustaminen on hälventynyt, eikä puolueen kannatus enää selity luokkaidentiteetillä. Sen sijaan puolueella on kannatusta niin sanotussa keskiluokasta sekä julkisen sektorin työntekijöiden joukossa. SDP:hen samaistutaan paitsi sen tasa-arvoa edustavien arvojen vuoksi, myös siksi, että sen katsotaan ajavan äänestäjiensä etuja työmarkkinakysymyksiin liittyvissä asioissa. (Borg & Paloheimo 2024, 125.)

Vuoden 2023 eduskuntavaaliohjelmassaan SDP korostaa oikeutta työhön, siitä saatavaan säännölliseen toimeentuloon ja oikeudenmukaisiin työehtoihin ja työoloihin. Puolue nostaa esiin myös muun kuin

palkkatyön, esimerkiksi opiskelun, palkattoman hoivatyön ja vapaaehtoistyön yhteiskuntaan osallistumisen muotona. SDP asettaa eduskuntavaaliohjelmassaan tavoitteeksi 80 % työllisyysasteen ja sitä kautta siirtymisen kohti täystyöllisyyttä. Osatyökykyisten osallistumista työelämään halutaan tukea. Suhteita ammattiyhdistysliikkeisiin ja sen vahvaa asemaa puolueen silmissä kuvaa ohjelman vaateet ”Reiluja työelämän pelisääntöjä, sopimisen kulttuurin ja työmarkkinasääntöjen vahvistamista” sekä ”Työmarkkinarikollisuuteen puuttumista alipalkkauksen kriminalisoinnilla, luottamusmiehen asemaa vahvistamalla ja työsuojelun resursseja lisäämällä”. SDP korostaa ohjelmassaan myös infrastruktuurin roolia työllisyyden turvaamisessa. (SDP 2023a.) Valtiontalouden taustalla on SDP:n ohjelman mukaan ”oltava kestävä, oikeudenmukainen talouspolitiikka, joka vaatii sosiaalista ja ekologista kestävyyttä toteutuakseen täysimääräisesti”. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion talous SDP:n mukaan ”kasvaa, kun investoimme viisaasti korkeatasoiseen koulutukseen ja laadukkaisiin palveluihin. Nämä puolestaan kasvattavat hyvinvointia, osaavaa työvoimaa ja yhteiskunnallista vakautta, jotka luovat toimintaedellytyksiä markkinoille.” Se ehdottaa muun muassa sosiaaliturvamaksujen siirtämistä työnantajalle, työttömyysasteen nousua ja velkaantumisen vähentämistä, verottamisen painopisteen kohdentamista haittojen ja varallisuuden verottamiseen sekä kokonaisveroasteen pitämistä vähintään ennallaan kuitenkin niin, että pieni- tai keskituloisten tai eläkeläisten verotus ei nouse. (SDP 2023b.) Puolue myös muistuttaa, että ”[p]ohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa on onnistuttu yhdistämään vahva talous, korkea työllisyys verovaroin rahoitettuihin julkisiin palveluihin sekä toimeentuloa turvaaviin etuuksiin”.

Perussuomalaisten paikkamäärä eduskunnassa on lisääntynyt merkittävästi tämän ja viime vuosikymmenen aikana ja se on noussut niin kutsuttujen suurien puolueiden joukkoon. Sen sijoittuminen oikeisto-vasemmisto-jakolinjalle ei ole ollut historian kuluessa aukoton ja on jopa vaihdellut eri aikakausina. Vasemmisto-oikeisto-jakolinjan voidaan niin ikään katsoa olleen etenkin aikaisempina vaalikausina perussuomalaisten äänestäjille toissijainen, kun puolueen painotus on ollut enemmän muille jakolinjoille, kuten sosiokulttuuriselle jakolinjalle, relevanttimmin asettuvissa kysymyksissä, kuten esimerkiksi maahanmuutossa (Isotalo ym. 2020, 297). Perussuomalaisten aiempi puheenjohtaja Timo Soini kuvasi puoluetta työväenpuolueeksi ilman sosialismia (Borg & Paloheimo 2024, 125). Siirtymän poliittiseen oikeistoon puolueen talouspoliittisen linjan muuttuessa voidaan katsoa alkaneen Jussi Halla-ahon puheenjohtajuuskauden alussa 2017 (Isotalo ym. 2019; teoksessa Borg & Paloheimo 2024, 124–125). Vuoden 2011 vaaleissa perussuomalaisten kannatus lisääntyi keskustaan ja vasemmistoon itsensä sijoittaneiden äänestäjien joukossa, ja vuosien 2015 ja 2019 vaaleissa puolueen äänestäjät sijoittivat itseään aiempaa enemmän poliittiseen oikeistoon. (Isotalo ym. 2020, 295, 297.)

Suuri osa perussuomalaisten kannattajista katsoo kuuluvansa työväenluokkaan tai alempaan keskiluokkaan, mutta toisaalta asemoivat itsensä joko poliittiseen oikeistoon tai poliittiseen keskustaan. Perussuomalaisten kannatukseen vaikuttaa paitsi sen ideologisten, kuten niin sanottujen perinteisten arvojen kannattamisen ja monikulttuurisuuden vastustamisen, asenteiden lisäksi myös sosioekonomiset tekijät. (Borg & Paloheimo 2024, 126.) Perussuomalaiset olivat vuoden 2019 vaaleissa suosituin puolue itsensä alempaan keskiluokkaan kuuluviksi katsovien joukossa kuin myös niiden äänestäjien joukossa, jotka eivät samaistu mihinkään luokkaan. Suosio oli suurta myös työttömien keskuudessa puolueen kerätessä 30 % kaikkien työttömien äänistä ja kannatus on suurta niin ikään matalasti koulutettujen äänestäjien keskuudessa. (Westinen ym. 2020, 313.) Vuoden 2019 vaaleissa noin 40 % puolueen äänestäjistä oli ammattiasemaltaan työntekijöitä. Perussuomalaisten äänestäjien näkemys siitä, miten he sijoittavat itsensä vasemmisto-oikeisto-jakolinjalle on muuttunut vaali vaalilta kohti oikeaa. Vuosien 2015 ja 2019 eduskuntavaaleissa vain 16 % perussuomalaisten äänestäjistä sijoitti itsensä vasemmalle, kun samalla oikeaan laitaan itsensä sijoittavien äänestäjien osuus kasvoi ollen 2019 vaaleissa 28 %. Poliittiseen keskustaan sijoittuvien äänestäjien osuus on niin ikään pudonnut 2011, 2015 ja 2019 vaaleissa. (mt., 320–321.)

Oikeistopopulistiset puolueet, joihin perussuomalaistenkin voidaan katsoa kuuluvan, ovat usein hyötynneet talous- ja työllisyysnäkömyiden heikkenemisestä sekä taloudellisesta epävakauksesta ja rakennemuutoksista. Perussuomalaiset kasvattivat suosiotaan 2019 vaaleissa erityisesti niiden äänestäjien keskuudessa, jotka arvioivat Suomen työllisyystilanteen heikoksi ja romahti niiden äänestäjien keskuudessa, jotka suhtautuivat optimistisesti Suomen talous- ja työllisyysnäkömyihin. (Westinen ym. 2020, 315–316.) Euroopassa oikeistopopulististen puolueiden nousua on selitetty muun muassa kysyntä- ja tarjontateorioilla, jossa kysyntäteoreettinen fokus on siinä, miten sosioekonomiset muutokset yhteiskunnan rakenteissa tukevat radikaalioikeiston kannatuksen nousua. Tarjontateoriat tarkastelevat puolueita strategisina toimijoina tai poliittisen mahdollisuusrakenteen osana. (Kestilä-Kekkonen & Sipilä 2020, 477.)

Perussuomalaiset ei julkaissut varsinaista vaaliohjelmaa ennen vuoden 2023 vaaleja, mutta talouspoliittisessa ohjelmassaan vuodelta 2023 he muun muassa linjaavat, että kannustinloukkuja tulee purkaa verotuksen keventämisen kautta ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamista on tarkasteltava. Rakenteellinen työttömyys nimetään merkittäväksi ongelmaksi. Lisäksi työvoimapolitiittisina toimina mainitaan asumistuen työhön kannustavuus ja ohjelma puhuu veronkevennysten puolesta. Esimerkkinä nostetaan esiin Ruotsi ja ohjelmassa todetaan, että Ruotsissa

tuloverotuksen keventäminen on edistänyt työllisyyttä. (Perussuomalaiset 2023, 4.) Ohjelmassa puhutaan työmarkkinoiden joustoista, joita on perussuomalaisten mukaan lisättävä, mutta tyehtosopimusten yleissitovuuden puitteissa. Osa-aikatyöstä todetaan, että “[t]yöntekijäpoolimallilla parannetaan osa-aikatyöntekijöiden asemaa ja varmistetaan riittävä työvoiman saanti yrityksille” sekä “[i]hmisen työuraa pitää jatkossa lähestyä uudella tavalla, jolloin työhaluiset ja -kykyiset henkilöt voivat eläköidyttyäänkin tehdä esimerkiksi osa-aikatyötä.” Osa-aikatyön ongelmaksi nimetään pienet tulot, joiden vuoksi osa-aikatyötä tekevän on useimmiten tukeuduttava sosiaaliturvaan. Työvoimapoolilla viitataan työnantajien käytössä olevaan työvoimavarantoon, joka eroaa perinteisestä työnvälityksestä siinä, että se perustuu vapaaehtoiseen järjestelyyn, ei hallintaorganisaatioon, eikä se pitäisi sisällään niin kutsuttuja välityspalkkioita. (mt., 7–8.) Julkisesta taloudesta perussuomalaiset toteaa sen kasvaneen liian suureksi ja olevan siksi tehoton. Syyksi nimetään edeltäneen punavihreän hallituksen päätökset. (mt., 2–3.) Perussuomalaiset tekee siis ohjelmassaan selvää irtiotta vasemmistopuolueisiin ja asemoi näin itseään enemmän poliittisesti oikealle. Ajatus julkisen sektorin rajoittamisesta on myös tyypillistä ajattelua oikeistopuolueilla siinä, missä vasemmisto on usein alleviivannut julkisen sektorin roolia hyvinvointierojen tasaajana.

Kokoomus, aiemmalta nimellä Kansallinen Kokoomuspuolue ja vuodesta 1951 Kansallinen Kokoomus, perustettiin 1918, jolloin sen aatepohja perustui vahvasti konservatismiin ja 1800-luvun suomalaisuusaatteeseen. Konservatismi näkyi puolueen vuonna 1921 julkaistussa ohjelmassa ”suomalaisen kansallishengen ja isänmaallisen yhteistunnon kohottamista” ylimpänä ohjeena pitämisessä sekä viittauksina lakiin ja oikeuteen, konservatiivisuuteen suoraan ei kuitenkaan viitattu. Niin ikään valtio vahva asema, perinteiden (kuten esimerkiksi uskonto, perhe ja talonpoikaisuus) kunnioitus ja koulutus kuin myös yritteliäisyys ja työnteon merkitys olivat ohjelmassa esillä. Suhteita talonpoikaistoon vaalittiin, sillä puolue halusi vältellä etenkin parina ensimmäisenä vuosikymmenenään oikeistopuolueen leimaa, sillä se edusti ennen kaikkea vaurastuneita suomenkielisiä ja suomalaismielisiä eliittejä erona ruotsinkielisiin ja ruotsalaismielisiin. Sitten uusliberalismi on vienyt kokoomuksen aatepohjassa tilaa konservatismilta. (Lahtinen 2006, 62–64.)

Kokoomuksen 2023 vaaliohjelmassa otetaan paljon kantaa siihen, miten Suomen taloutta tulisi hoitaa. Puolue toteaa haluavansa “parantaa markkinatalouden toimintaa keventämällä sääntelyä ja purkamalla markkinoille tulon esteitä” (Kansallinen Kokoomus 2023, 4). Ohjelmassa mainitaan myös talouden tasapainottaminen ilman kokonaisveroasteen nostoa, talouskasvun edistäminen ja uusien työpaikkojen luominen, tuottavuuden lisääminen niin yksityisellä kuin julkisella sektorilla sekä julkisen sektorin

menojen pienentäminen. Työllisyydelle asetetaan 80 % työllisyysasteen 100000 uuden työllisen tavoitteet. Työnteon kannustimia mainitaan purettavan ja verotusta kevennettävän kaikissa tuloluokissa, mutta ei kuitenkaan velaksi. Ohjelmassa todetaan myös, että ”[u]distamme suomalaista työelämää ja työmarkkinoita. Lisäämme sopimisen vapautta kaikilla työpaikoilla. Edistämme työrauhaa yhteiskunnassa. Porrastamme ansiosidonnaisen työttömyysturvan ja laajennamme sen kaikille. Vahvistamme työkykyä, työhyvinvointia ja työelämän tasa-arvoa.“ (mt., 7–9.) Puolueiden äänestäjiä 2023 vaalien osalta tutkittaessa onkin todettu, että talouskysymykset ovat oikeistolaisille äänestäjille tärkeitä (Ylisalo 2024, 305).

Kokoomuksen äänestäjiä yhdistää se, että he kaikista todennäköisimmin sijoittavat itsensä vasemmisto-oikeisto-akselilla oikealle eikä puolueen äänestäjissä ole käytännössä lainkaan heitä, jotka sijoittavat itsensä joko poliittiseen keskustaan satikka vasemmistoon. Puolueen äänestäjiä yhdistää niin ikään sosioekonomiset tekijät, sillä korkeakoulutetut identifioituvat kokoomukseen herkemmin kuin matalasti koulutetut ja toisaalta puolue saa kannatusta runsaasti itsensä ylä- tai ylempään keskiluokkaan kuuluviksi katsovien joukosta. (Borg & Paloheimo 2024, 126.)

Keskustan juuret ovat maaseutuyhteiskunnassa ja maanviljelijöiden aseman puolustamisessa yhteiskunnan teollistumisen ja kaupungistumisen keskellä. Keskustan vanhin edeltäjä, Suomen maalaisväestön liitto, perustettiin vuonna 1906 suurlakon ja eduskuntaudistuksen myötä. Puolueen oli tarkoitus muodostua yleispuolueeksi ja ajaa maatalousväestön, erityisesti pienviljelijöiden, etuja olematta kuitenkaan luokkapuolue. (Ruostetsaari 2006, 38.) Niin Keskustan talous-, yhteiskunta- kuin sivistyspolitiikka pohjautuivatkin pitkään pienviljelijöiden maailmankuvaan: Valtiolla oli merkittävä rooli ja yksi sen tehtävistä oli tukea maataloutta. Puolueen talous- ja yhteiskuntapolitiikka sijoittui poliittiseen keskustaan sosialismin ja kapitalismin väliin, ja puolueen tukema demokraattisen kehityksen edistyminen paransi myös maaseudun väestön sekä alempien yhteiskuntaluokkien asemaa. (mt., 42.)

Puolueen nuoremman polven ja agraaristien välisen väännön seurauksena puolueen nimeksi muutettiin vuonna 1964 Keskustapuolue. Uuden yleisohjelman luonne muuttui makrotaloudellisista ja aluepoliittisista painotuksistaan entistä enemmän ihmiskeskeiseksi ja sosiaalipolitiikka sai ohjelmassa paremmin jalansijaa kansantalouden kasvuedellytysten tukijana. Niin ikään koulutuksen tasa-arvo oli merkittävä teema. (Ruostetsaari 2006, 49.) Keskustan vuoden 1982 periaateohjelma korosti ideologisia eroja niin poliittisesti vasemmalla olevaan SDP:hen kuin poliittisesti oikealla olevaan kokoomukseen, vaikka sen katsottiin osin myötäilevän SDP:n linjauksia. Maatalous nähtiin aiempaa vahvemmin osana muuta taloutta eikä omana saarekkeenaan, vaan sen sijaan luonnon ja ympäristön määrittelemien rajojen

kunnioitus taloudellisessa toiminnassa nostettiin merkitykselliseksi. Heikommassa asemassa olevien puolustaminen nähtiin kansallisen ulottuvuuden rinnalla myös globaalimmin. (mt., 51.) Yrittäjyyden merkitystä nostettiin esille vuoden 1996 periaateohjelmassa ja saman ohjelman talouskäsitys oli sellaiseen markkinatalouteen pohjautuva, jossa aiemmin korostettu osuustoiminta sekä valtionyritystoiminta jäivät pieneen rooliin, ja poliittinen valta asetti raamit markkinavoimien toiminnalle (mt., 53). Seuraavassa periaateohjelmassa osuustoiminnan ja valtionyritystoiminnan merkitys nostettiin jälleen esiin, korostettiin eettistä markkinataloutta ja suhtauduttiin aiemman ohjelman tavoin kriittisesti korporatismiin pois lukien etujärjestöjen roolin jäsentensä etujen ajajana (mt., 54). 2000-luvulla keskustan kannatusta on voitu hyvin heikosti selittää sosioekonomisin tekijöin, eikä keskustan kannatusta ole luotettavasti voitu ennustaa sosioekonomisten tai demografisten muuttujien avulla (Paloheimo 2024, 152). Vuoden 2023 vaaleissa vain joka toinen maatalousyrittäjä äänesti keskustaa (mt., 137), joten Keskustan voidaan katsoa menettäneen kannatustaan myös sille perinteisesti vahvaa kannatusta suoneen äänestäjäryhmän joukossa. Keskustan kannatus oli 2023 suurinta keskiluokkaan ja alempaan keskiluokkaan itsensä sijoittavien joukossa (mt. 138). Verrattuna muihin puolueisiin, keskustan äänestäjien asemoituminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle on pysynyt suhteellisen muuttumattomana viime vuosien ajan (Isotalo ym. 2020, 297).

Edunkuntavaaliohjelmassa 2023 Keskusta nostaa esiin tarpeen vahvistaa taloutta kahden seuraavan vaalikauden aikana yhteensä 9 miljardilla eurolla (Suomen Keskusta 2023, 12). Keinoina 2023 alkavalle vaalikaudelle ohjelma mainitsee valtion menojen priorisoinnin, rahankäytön tehostamisen ja tuottavuustoimet sekä säästöt, verojen korottamisen, työllisyyden ja talouskasvun vahvistamisen sekä kuntien ja hyvinvointialueiden tuottavuustoimet. Keskustan ohjelman mukaan menojen lisäyksiä ja verojen kevennyksiä ei tulisi tehdä ainakaan ilman riittäviä sopeutustoimia toisaalla. Keskusta mainitsee, että se ei toisaalta kannata myöskään verojen kiristämistä, eikä etenkin yritysten, yrittäjien tai työntekijöiden verotusta tulisi kiristää. (mt., 19.) Keskusta nostaa esiin niin työvoimapulan ja siihen vastaamisen kuin radikaaliksi kutsumansa työttömyysturvan uudistamisen tavoitteen. Se myös esittää, että “[t]yöllisyyspolitiikan ja -palvelujen on huomioitava yksilöllinen työkyky, tuettava sen ylläpitoa ja palauttamista. Ja edistettävä aidosti työn saantia” (mt., 16). Keskustan ohjelmassa osatyökykyiset nostetaan esiin ja puolue haluaa myös vakiinnuttaa Työkanava Oy:n toiminnan. Vaaliohjelma puhuu myös oppisopimuskoulutuksen lisäämisestä ja aikuiskoulutustuen huolelliseen kohdentamiseen keskittymisestä. Keskusta haluaa niin ikään ohjelmassaan lisätä paikallista sopimista etenkin pienten yritysten osalta (mt., 16). Se myös toteaa, että “[t]yön määrää ja tuottavuutta on kasvatettava. Lisäksi on oltava valmius julkisten menojen uudelleen tarkasteluun ja kohdentamiseen, menokuriin ja -leikkauksiin

sekä verotuksen muutoksiin” (mt. 19). Vaalikonevastauksia 2023 eduskuntavaalien osalta tutkittaessa on todettu, että esimerkiksi sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut olivat keskustalaisille äänestäjille tärkeä teema (Ylisalo 2024, 305). Toisaalta vain elinkeinopolitiikan ja aluepolitiikan teemat olivat vaaleissa sellaisia, joilla todettiin olleen yhteys keskustan äänestämiseen (mt. 300).

Olellista on huomioda, että puolueiden tai etenkin niiden äänestäjien sijoittuminen sosioekonomiselle jakolinjalle ei ole pysyvää, vaan elää jatkuvasti reagoiden samalla uusiin politiikan agendalle nouseviin kysymyksiin ja ilmiöihin. Samoin sukupolvien välillä on havaittavissa eroja, sillä nuorempi sukupolvi liittyy vasemmistoon ja oikeistoon eri asioita, ja rajanveto vasemmiston ja oikeiston välillä ei ole niin selvärajainen kuin vanhemmalla sukupolvella (Westinen ym. 2016, 293). Onkin huomattava, että tässä tutkimuksessa teoria on kirjoitettu pohjautuen niin kutsutulle perinteiselle vasemmiston ja oikeiston määritelmälle siinä, missä osalla äänestäjistä käsitykset vasemmistosta ja oikeistosta ovat joustavammat.

3.2 Työttömyyden talousteoriat

3.2.1 Uusklassinen teoria työttömyydestä

Uusklassisen talousteorian muotoutuminen klassisen talousteorian pohjalta ajoittuu noin 1800-luvun lopulle. Kiinnostus keskittyi entistä enemmän yksittäisiin taloudellisiin toimijoihin ja näiden käyttäytymiseen. Näitä toimijoita olivat muun muassa yritykset ja kotitaloudet, ja hinnat muodostuivat niiden käyttäytymisen perusteella. Tämä ajatus pyrittiin selittämään myös matemaattisesti ja sen katsottiin selittävän kaikkia muitakin taloudellisia ilmiöitä. (Pekkarinen & Sutela 2002, 39.) Jean Babtiste Sayn lausahdus on toiminut myös uusklassisen talousteorian perustana. Työllisyyden näkökulmasta se voidaan tulkita niin, että kun työvoimaa on tarjolla tuottavuutta vastaavalla palkalla, löytyy sille tällöin aina myös kysyntää. Uusklassinen teoria nojaa talouksien, kuten yritysten ja kotitalouksien, rationalisuutta sekä taloudellista ympäristöä koskeviin oletuksiin. Matemaattisesti esittäessä näistä oletuksista johdetaan teoreemoja, eli oletuksien pohjalta tehdään hypoteeseja talouksien käyttäytymisestä ja siten niiden vaikutuksista markkinoihin. (Vartiainen 2016, 19–20.) Taustaoletuksena on ajatus siitä, että ihminen haluaa aina maksimoida itsellensä tulevan hyödyn ja toimii siitä lähtökohdasta. Se siis luottaa ainakin jonkin asteiseen rationaalisen valinnan teoriaan.

Uusklassisen teorian mukaan kysyntä syntyy kuluttajien subjektiivisesti kokemasta hyödystä, jolloin hinnat määräytyvät ainakin osittain kysyntäkäyttäytymisen mukaan. Toisaalta yritysten pyrkiessä suuriin voittoihin, tulee sen myös optimoida suhde tuotannon ja kulutuksen lisääntymisen välillä. Tämä ajattelu johti osaltaan siihen, että kansantaloustieteen ajateltiin olevan loogisesti yhdenmukaistettavissa, ja pyrkimys tähän onkin leimallista uusklassiselle talousajattelulle. Niin ikään uusklassiselle ajattelulle on tyypillistä, että aina kahden taloudellisen toimijan kohdatessa heidän toimintansa voidaan nähdä kysynnän ja tarjonnan välisenä suhteena, jossa hinta muodostuu. Markkinoiden väliset yhteydet ja vuorovaikutus ovat muutoinkin merkityksellisessä roolissa uusklassisessa talousajattelussa ja talouden eri toiminnan vaikutukset muihin toimintoihin pitäisikin ottaa huomioon kaikessa toiminnassa ja pystyä myös arvioimaan näiden vaikutusten suuruutta. Markkinoiden tasapainon nähdään syntyvän siitä, kun kysyntä ja tarjonta ovat yhtä suuria. (Pekkarinen & Sutela 42–43.) Uusklassinen talousteoria perustuu oletukselle täydellisestä kilpailusta ja työllisyys on siten markkinalakien lopputulos, jonka vaihtelu riippuu työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainoilun elämisestä (Koistinen 2014, 202). Se siis selittää taloutta kilpailulla ja olettaa työmarkkinoiden toimivan muiden markkinoiden kanssa samalla logiikalla.

Uusklassinen teoria katsoo siis myös työmarkkinoiden olevan tasapainohakuinen järjestelmä, jossa niin yritykset kuin työntekijät tekevät lähtökohtaisesti itselleen mahdollisimman suotuisia päätöksiä. Työnantajat pyrkivät maksamaan sellaista palkkaa, jolla pystyvät optimoimaan tuottavuutta. Palkka vastaa siis heidän näkökulmastaan työntekijän tuottavuutta. Työntekijälle palkka sen sijaan näyttääytyy hyötynä, jonka on vastattava menetetyistä vapaa-ajasta koituvaa haittaa. Näin reaali-palkka muotoutuu uusklassisen teorian mallin mukaisesti vastaamaan niin työnantajien kuin työntekijöidenkin tavoitetta, eikä ei-vapaaehtoista työttömyyttä siten esiinny. Uusklassinen teoria siis ajattelee talouden tasapainon olevan pitkällä aikavälillä luonnollinen tila. (Ahokas ym. 2018, 29.) Työttömyys siis kasvaa, kun palkat laskukaudella alenevat, eikä töitä siksi uusklassisen teorian mukaan haluta tehdä. Työllisyyspolitiikan näkökulmasta seurauksena voi joko olla se, että yhteiskunnan on vain sopeuduttava työmarkkinatasapainon mahdollistamaan aktiviteetin tasoon, eikä erityistä työllisyyspolitiikkaa tarvita. Toinen, yleisempi seuraus on se, että mikäli muutosta työllisyyden tasoon halutaan tavoitella, vapaaehtoista työttömyyttä tulee työllisyyspolitiikan keinoin pyrkiä vähentämään joko yritysten tuottavuutta parantamalla tai reaali-palkkaa koskevia vaatimuksia alentamalla. Työvoimapolitiikan tehtävänä on siis tukea talouden tasapainon saavuttamista. Tähän voidaan teorian mukaan päästä, kun yritysten tuottavuus kasvaa ja samanaikaisesti ihmisillä on halukkuutta hakeutua töihin, eli vaihtaa vapaa-aikaansa työstä saatavaan palkkaan. Näihin vaikuttamista poliittisen ohjauksen keinoin pidetään haastavana, minkä vuoksi uusliberalistiseen teoriaan pohjautuvat politiikkasuositukset keskittyvät usein

siihen, että työn tarjontaan vaikuttaviin instituutioihin, kuten vero- ja tulonsiirtojärjestelmään sekä potentiaalsiin kannustinloukkuihin, haetaan muutosta. (Ahokas ym. 2018, 30.)

Uusklassista teoriaa pidetään edelleen yleisimpänä ja politiikan teossa vaikutusvaltaisimpana talousteoriana, joskaan se ei yleensä määrittele itse itseään varsinaiseksi taloudelliseksi koulukunnaksi eikä sen määrittely ole yksiselitteistä (ks. esim. Ahokas ym. 2018, 27). Juhana Vartiainen (2016, 18) kirjoittaa useimpien modernien talousteorioiden pohjaavan uusklassiseen talousteoriaan ja sillä myös olevan suuri merkitys nykyään tehtävälle talouspolitiikalle. Poliitikassa vedotaan hänen mukaansa usein uusklassisen teorian oletuksiin talouden säännönmukaisuuksista keskustellessa. Yleisessä julkisessa keskustelussa kuitenkin usein huomioidaan työllisyydestä puhuttaessa yritysten kilpailunäkökulma, mutta keskustelu esimerkiksi siitä, miten realistinen ajatus on vaikkapa palkkojen joustaminen alaspäin, jää vähemmälle huomiolle. Keskustelua toki käydään siitä, kuinka työntekijäjärjestöjen neuvotteluasema tuottaa haasteita yritysten kilpailutilanteessa. Huomioitava on myös se, että teoria täydellisestä kilpailusta ei sinällään vastaa tosiasiallista työmarkkinoilla vallitsevaa tilannetta.

Uusklassisesta teoriasta on sittemmin muotoutunut laajennuksia, jotka huomioivat myös ei-vapaaehtoisen työttömyyden olemassaolon ja huomioivat paremmin työmarkkinoiden instituutioita, kuten ammattiliitot ja kollektiivisen palkanasetannan. Niin kutsuttua perinteistä uusklassista ideaalia täydellisen kilpailun työmarkkinoista moderneilla työmarkkinoilla haastaa esimerkiksi ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen käymät palkkaneuvottelut, mitä pidetään palkkajäykkyyttä tuottavana rakenteena. Tätä voidaan tarkastella esimerkiksi insider-outsider-mallien, eli sisäpiiri-ulkopuoliset-mallin kautta: Sisäpiiriläisinä voidaan silloin pitää jo valmiiksi työllisiä tai hyvin menestyviä työntekijöitä, jotka hyötyvät korkeammiksi neuvotelluista palkoista. Matalammasta palkkatasosta taasen hyötyisivät työmarkkinoiden ulkopuoliset, kuten nuoret ja työttömänä olevat. Toisaalta nämä uudemmat teoriat huomioivat myös sen, että korkeampien palkkojen maksaminen voi hyödyttää myös yrityksiä, jotka voivat palkkakilpailun kautta houkutella itselleen parasta ja laadukkainta työvoimaa. (Ahokas ym. 2018, 32.) Vapaamman palkkakilpailun ajatellaan siis luovan rakenteen, joka voi lisätä työllisyyttä.

Kun tarkastellaan, mitä politiikkasuosituksia näiden insider-outsider-mallien myötä seuraa, voidaan todeta yleisen johtopäätöksen olevan järjestöjen neuvotteluvallan vähentäminen työmarkkinoilla. Kollektiivisten työehtosopimus- ja palkkaneuvottelujen vähentäminen veisi työmarkkinoita enemmän kohti uusklassista oppikirjamallia, sillä kollektiivisen sopimisen katsotaan johtavan siihen, että työtä ei voida ottaa vastaan yritysten tuottavuutta vastaavalla palkalla. Niin ikään esimerkiksi ansiosidonnaisen

työttömyysturvan, minimipalkkojen ja minimisosaaliturvan on katsottu aiheuttavan reaali-palkkojen joustavuutta ja siten horjuttavan työmarkkinoiden optimaalista tasapainoa. (Ahokas ym. 2018, 33.)

Uusklassisen teorian pohjalta NAIRU-teoria pitää rakenteellisen (työttömyys johtuu palkkamekanismin puutteellisesta toiminnasta eli työmarkkinoiden jäykkyyksistä) ja kitkattyöttömyyden (työttömyys on seurausta työmarkkinoiden perusdynamikasta, esimerkiksi tuotannon muutoksista) lisäksi mahdollisena sitä, että työttömyys voi johtua suhdanteista. Lyhenne NAIRU, Non-Accelerating Inflation Rate of Unemployment, viittaakin inflaatiota kiihdyttävään työttömyysasteeseen. Siinä alin rakenteellinen työttömyysaste määräytyy pitkällä aikavälillä palkansaajien palkkavaatimusten ja yritysten kannattavuusvaatimusten kohdatessa, jolloin rakenteellisen työttömyyden taso laskee joko palkansaajien palkkavaatimusten tai tuottavuuden kasvun myötä. NAIRU-teoriaa on pidetty yhtenä merkittävimmistä uusklassisista työttömyysteorioista 1980-luvulta lähtien. Poliittikkatoimia NAIRU-teorian pohjalta tehdessä korostetaan usein työn tarjontaa koskevia ja palkkavaatimuksia laskevia toimia, jotka voivat koskea esimerkiksi työurien pidentämistä, työperäisen maahanmuuton edistämistä tai työttömyysturvan heikentämistä. Makrotalouspolitiikan rajoitukset työttömyysasteen laskemisessa piilevät kuitenkin siinä, että työttömyyden painuessa alle NAIRU-tason palkansaajien neuvotteluasema kohenee, mikä taas nostaa palkkavaatimuksia ja kiihdyttää inflaatiota. (Ahokas ym. 2018, 35–36.) Neuvottelusuhteilla onkin NAIRU-teoriassa painava merkitys, sillä palkkojen tason katsotaan sen mukaan olevan valta- ja neuvottelusuhteiden tulos (Koistinen 2014, 199).

NAIRU-teorialla on merkittävä rooli poliittisten päätöksenteon perusteluna, mutta sitä on myös kritisoitu etenkin 1990-luvun laman jälkeisissä tutkimuksissa ja sen käyttöä työvoimapolitiikan strategian perusteluna on kritisoitu. Esimerkiksi OECD:n raportin mukaan NAIRU:n perusteella tehtävät ennusteet ovat epävarmoja, sillä se perustuu historialliseen analyysiin inflaation ja työttömyyden suhteesta ja toisaalta ongelmallista on myös sen ennusteiden sitominen kansalliselle tasolle. Työmarkkinat ovat segmentoituneet, eikä NAIRU kykene huomioimaan alueellisia tai tuotannonalueiden välisiä eroja. Inflaatiopaine on kasvaville aloille painottunutta, sillä siellä on suurin työvoimapula ja siten myös työntekijöillä on neuvotteluvaltaa. Kun politiikkasuosituksia NAIRU:n pohjalta tehdään, on riski sille, että suositukset painottuvat kokonaistyöllisyyden kannalta väärin. Suomessa talous on ollut perinteisesti suhdanneherkkää ja vientiteollisuuden alojen mukaan kehittyvää, mikä tekee argumentista suomalaista politiikkaa analysoidessa erityisen mielenkiintoista. (Koistinen 2014, 199–201.) NAIRU-teoriasta on olemassa myös keynesiläisiä muunnelmia, joihin palaan lyhyesti seuraavassa alaluvussa.

3.2.2. Keynesiläinen teoria työttömydestä

Edellisessä aluvussa esitelty uusklassinen teoria pohjautuu ajatukseen yksittäisten taloudellisten toimijoiden ja yksittäisten markkinoiden tutkimisesta. Klassisen talousteorian rinnalle muotoutui 1930-luvun laman myötä kokonaistaloudellisten ilmiöiden, kuten työttömyyden, selitykseksi uusklassisen mikrotalousteorian ohelle makrotalousteoria. Sen perustajana ja keskeisenä teoreetikkona pidetään John Maynard Keynesiä. Hän esitteli makrotalousteoriansa vuonna 1932 ilmestyneessä kirjassaan *The General Theory of Unemployment, Interest and Money* (suom. *Työllisyys, korko ja raha*). Keynesin korosti talouden kysyntätekiäjiä, ja hänen mukaansa kansantalouden kokonaiskysynnän taso ohjaa tuotannon suuruutta ja sitä kautta työllisyyden tasoa. Keynes haastoi Sayn lakia perustelemalla, että kotitaloudet eivät aina käytä rahallisia varantoja hyödykkeitten hankkimiseen, vaan niitä voidaan käyttää käytössä olevan rahamäärän kasvattamiseen. Näin ollen tuotannon synnyttämät tulot eivät ohjaudu ostokäyttämiseen ja siten tarjontakaan ei pääse luomaan omaa kysyntäänsä, sillä osa varoista ohjautuu säästöön. Poliitiikan tehtävä on tässä teoriassa ohjata kokonaiskysyntää ja sitä kautta myös työllisyyttä: Laskusuhdanteissa kokonaiskysyntää tulee lisätä ja nousukautena suitsia inflaation hillitsemiseksi. (Pekkarinen & Sutela 2002, 46–47, 204.) Valtiolla on siten merkittävä rooli keynesiläisessä talousteoriassa poliittisena suhdannevaihtelujen ohjaajana.

Keynes haastoi klassisia talousteorioita toteamalla, että ne sopivat vain tietynlaisiin tilanteisiin ja määrättyihin olosuhteisiin, eivätkä ne sinällään sovellu modernin rahatalouden tutkimiseen. Hän myös totesi, että täystyöllisyys ei ole realistista, koska ihmiset vaihtavat työpaikkaa ja nämä vaihdokset eivät kokonaisuutena tapahdu merkittävän nopeasti. Niiden seurauksena sen sijaan yhteiskunnassa on aina työpaikkojen siirtymien hitaudesta aiheutuvaa työttömyyttä. Keynes ei kiistänyt esimerkiksi teorioiden sopivuutta perustelevaan esimerkiksi kitkatyöttömyyttä, mutta väitti teorioiden jättävän huomiotta reaali-palkkojen ulkopuoliset muuttujat. (Keynes 1951, 25–29.) Keynes katsoi kokonaiskysynnän vaihtelun selittävän suhdannevaihteluita ja sitä myöten myös työllisyytilanteen muuttumista. Kokonaistuotanto sopeutuu kokonaiskysyntään, mikä vaikuttaa työllisyyteen. Palkat ja hinnat reagoivat suhdanteiden muutoksiin hitaasti, minkä vuoksi kokonaistalous on yksittäisiä taloudellisia toimia merkityksellisempää. Huomionarvoista kuitenkin on, että pidempien sopeutumisjaksojen aikana myös palkat ja hinnat ehtivät reagoida enemmän kuin lyhyinä. (Pekkarinen & Sutela 2002, 203–204.) Keynesiläinen työttömyyskäsitelmä nojaa kysynnän puutteeseen ja tahattoman työttömyyden epätasapainoon, joka johtuu alhaisesta kokonaiskysynnästä ja palkkojen hitaasta sopeutumisesta. Tällöin markkinoilla paljon työvoimaa, joka ei tule käyttöön. Poliitiikan tehtävänä voidaan tällöin tukea

työvoiman kysyntää, jolloin on mahdollista lisätä tuotantoa ja siten nostaa työllisyystasoa. Kun markkinat toimivat hitaasti, sitä enemmän poliittisella puuttumisella nähdään olevan vaikutusta. (Begg ym. 2014, 527.) Siinä missä useat työttömyysteoriat osin vielä nykyäänkin katsovat työttömyyden olevan vapaaehtoista ja lähtöisin siitä, että työttömät ovat omasta halustaan mieluummin työttöminä kuin alhaisella palkalla töissä, John Maynard Keynes ajatteli yhteiskunnassa vallitsevan lisäksi myös tahatonta työttömyyttä, joka ei ole tilapäistä tai vapaaehtoista. Hän kuitenkin hyväksyi klassisen työvoiman kysyntäteorian, vaikka ajatteli, että hintasopeutus ei itsessään ole riittävä voima johtamaan täystyöllisyyteen. (Koistinen 2014, 191.)

Keynesin ajatus oli, että työttömyyttä voidaan alentaa sellaisella raha- ja finanssipolitiikalla, joka elvyttää yleistä kysyntää, kun työttömät tämän kanssa yhtä aikaa hyväksyvät reaalityövoimansa alenemisen. Pelkkä palkkojen lasku ei riitä lisäämään työllisyyttä, sillä siitä ei seuraa hintojen vastaavaa alenemista eikä kasvata kulutusta ja sen kautta työvoiman kysyntää. (Koistinen 2014, 192.) Erona klassiseen työttömyysteoriaan, palkansaajat eivät suostu palkkojensa alenemiseen vapaaehtoisesti, vaan se tapahtuu heidän tahdostaan riippumatta. Keynes myös katsoi palkkojen alenemisen mahdollisesti johtavan siihen, että myös hinnat alenevat. (mt., 193.) Nämä tekijät yhdessä johtavat siihen, että palkkojen alentaminen on hyödyttömiä ja ainoa keino kasvattaa työllisyyttä on kasvattaa kysyntää (mt., 194). Työmarkkinoitakin ohjailee siis kokonaiskysyntä, ei pelkkä palkkojen lasku. Yritykset työllistävät vain, mikäli niiden tuottamille hyödykkeille on kysyntää.

Keynesin oppeja on sittemmin sovellettu uudelleen vastaamaan vallitsevaa tilannetta. Osa opeista yhdisti klassisen teorian ja Keynesin oppeja, ja suuntausta kutsuttiinkin uusklassiseksi keynesiläisyydeksi. Sen myötä, että suuntauksen teorioissa on katsottu joiltain osin pitävän sisällään epäjohtonmukaisuuksia eikä se esimerkiksi tarjonnut uskottavaa selitystä inflaatiolle, uusklassisen keynesiläisyyden edustus heikkeni. (Alaja & Suominen 2015, 35–36.) Suuntauksen jälkeen kehittyi jälkikeynesiläinen suuntaus, jonka opeille on tyypillistä ajatus kokonaiskysynnän riittämättömyydestä ja siitä, että ilman poliittista ohjausta talous voi ajautua vajaatyöllisyyden tilaan (Honkapohja 2016, 209). Se ei siis luota työmarkkinoiden tasapainohakuisuuteen tai kykyyn korjata itseään, ja ei-vapaaehtoista työttömyyttä pidetään tyypillisenä ilmiönä talouksien kehityksessä. Jälkikeynesiläisyys tarkastelee Keynesin teoriaa yleisteoriana, jossa kokonaiskysyntä määrittää niin pitkällä kuin lyhyelläkin aikavälillä tuotannon ja siten myös työllisyyden kehitystä. Palkalla katsotaan olevan vaikutusta sekä kysyntään että tarjontaan. Julkisen sektorin tehtävänä on suuntauksen mukaan korjata yksityisen sektorin puutteita työllistämisen ja investoinneissa ja siten vakauttaa taloutta epävakaina kausina. (Ahokas ym. 2018, 40–41.)

Edellisessä aluvussa esiteltyä NAIRU-teoriaa on sovellettu paitsi uusklassisessa, myös keynesiläisessä talousteoreettisessa ajattelussa. Siinä missä uusklassisen talousteorian opit katsovat NAIRUn olevan melko vakaa, uuskeynesiläiset ajattelevat sen olevan enemmän riippuvainen politiikasta ja rakenteista. NAIRUn ollessa vallitsevaa työttömyysastetta alhaisempi, on suhdannepolitiikassa liikkumatilaa työttömyyden alentamiseksi, kun taas korkea, mutta lähellä NAIRUa oleva työttömyysaste saa huomion kiinnittymään toimiin, jotka parantavat työmarkkinoiden toimivuutta rakenteellisesti, eikä niinkään suhdannepolitiikkaan. NAIRUun voidaan myös vaikuttaa esimerkiksi työllisyyspoliittisilla toimilla, kuten koulutuksella sekä verotuksen ja sosiaaliturvan uudistusta koskevin toimin. (Pekkarinen & Sutela 2002, 265–266.) Siinä missä uusklassinen käsitys pitää NAIRUa suhteellisen vakaana, keynesiläisyys katsoo sen siis olevan joustava. Keynesiläisen ajattelun mukaisesti NAIRUun voisi siis vaikuttaa esimerkiksi mullakin poliittisilla toimilla kuin palkkavaatimusten alentamisella ja tarjontaan vaikuttamalla.

Keynesiläispainotteisesta ajattelustaan tunnetun taloustieteilijä Paul Krugmanin mukaan laskusuhdanteet heikentävät työllistymisen edellytyksiä. Pitkäaikaistyöttömyys kasvaa ja työttömyyden pitkittyessä työttömiä aletaan herkästi pitää kelvottomina työhön ja toisaalta myös korkeasti koulutettujen ajautuessa työhön, joka ei vastaa heidän koulutustaan, heidän koulutuksensa arvo laskee. Laskusuhdanteessa työmarkkinoita haastaa hänen mukaansa myös niin tulevaisuuteen suuntaavien julkisten hankkeiden väheneminen, kuin yksityisten investointien vähyys. Nämä yhdessä kostautuvat suhdanteiden noustessa, kun tarvittavaa työvoima- tai muuta kapasiteettia ei ole saatavilla lopetettujen investointien vuoksi. Laskusuhdanneajan valintojen ja poliittisen toiminnan vaikutukset kasvuun ja työllisyyteen ulottuvat siis merkittävästi laskusuhdannetta pidemmälle ajalle. (Krugman 2012, 28–30.) Työllisyyttä ei näin ollen voisi pelkistää puhtaisiin talousteoreettisiin malleihin, vaan myös niin kutsutut dynaamiset vaikutukset, etenkin mitä pitkäaikaistyöttömyyteen tulee, ilmenevät suhdanteita pidemmällä aikavälillä.

4. AINEISTO JA MENETELMÄ

4.1 Vuoden 2024 budjetista käyty lähetekeskustelu aineistona

Tämän pro gradu -tutkielman aineisto koostuu eduskunnassa käytyjen täysistuntokeskusteluiden pöytäkirjoista, tarkemmin hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2024 käydyn lähetekeskustelun pöytäkirjoista PTK 39/2023, PTK 40/2023 sekä PTK 41/2023. Valtion tulot ja menot käsitellään keväisin eduskunnassa hallituksen selonteon pohjalta. Kevään aikana ministeriöt ja virastot valmistelevat omat budjettiehdotuksensa, ja kesällä hallitus sopii budjettiriihen yksityiskohdista valtiovarainministeriön käytyä kahdenkeskeiset keskustelut muiden ministeriöiden kanssa. Syyskuussa eduskunnalle annetaan talousarvioesitys, jonka käsittely alkaa täysistunnossa pidettävällä lähetekeskustelulla, jossa ensimmäisen puheenvuoron pitää valtiovarainministeri. Lähetekeskustelun jälkeen budjetti lähetetään valtiovarainvaliokuntaan. Budjetin lähetekeskustelua pidetään yhtenä merkittävimmistä eduskuntakeskusteluista. (Eduskunta 2025.) Näin ollen vuoden 2024 budjetin lähetekeskustelu on myös relevantti tutkimuskohde sen merkityksellisyyden ja huomioarvon vuoksi.

Lähetekeskustelu vuoden 2024 budjetista käytiin eduskunnassa kolmessa osassa ajalla 10.–12.10.2023. Tutkielmassa on otettu huomioon kaikki neljän suurimman puolueen kansanedustajien käyttämät puheenvuorot. SDP ja kokoomus esittivät enemmän työvoimapolitiikkaan kytkeytyviä puheenvuoroja kuin perussuomalaiset, ja vähiten niitä käytti keskusta. Käytettyjen puheenvuorojen määrään vaikuttaa luonnollisestikin myös se, miten olen valinnut käyttää aineistoa. Samasta syystä en koe mielekkääksi antaa tarkkaa käytettyjen puheenvuorojen lukumäärää koko aineistosta, sillä kaikki eivät muodostuneet osaksi aineistoani. Niin ikään työvoimapolitiikkaa koskevien puheenvuorojen valinnassa aineistoksi tein sellaisia itsenäisiä valintoja, jotka tekevät mahdottomaksi antaa tarkkoja tarkasteltujen puheenvuorojen lukumääriä. Käytettyjen puheenvuorojen epäsuhta kuitenkin eittämättä vaikuttaa siihen, kuinka syvällisesti puolueiden ongelmarepresentaatioita onnistun analysoimaan.

Vuoden 2024 budjetin lähetekeskustelun tarkastelua olen kohdentanut siten, että tutkielman laajuus huomioiden tein valinnan jättää tarkastelun ulkopuolelle lähetekeskustelusta ne osiot, joissa käydään läpi ministeriökohtaisten hallinnonalojen budjettia muiden kuin valtiovarainministeriön (PTK 39/2023) sekä työ- ja elinkeinoministeriön (PTK 40/2023) osalta. Otin huomioon ne sosiaali- ja terveysministeriön asioita koskevat puheenvuorot, joita käsiteltiin työ- ja elinkeinoministeriön asioiden yhteydessä. Ensiksi mainittu ministeriö vastaa taloudesta, toiseksi mainittu Suomen työpolitiikasta ja viimeisenä mainittu sosiaalietuuksista ja, minkä vuoksi pidän perusteltuna näiden hallinnonalojen huomioimisen

analyysissäni ja olen tehnyt valinnan sisällyttää ne analysoitavaa aineistoa. Ennen tämän rajauksen tekoa tutustuin huolella koko lähetekeskusteluun, enkä havainnut muiden ministeriöiden hallinnonalojen asioita käsitellessä sellaisia seikkoja, jotka olisivat tutkimukseni kannalta merkittäviä tai poikkeaisivat linjallaan tarkastelun kohteeksi valituista osioista. Jäin pohtimaan ainoastaan sitä, olisiko maa- ja metsätalousministeriön (PTK 41/2023) hallinnonalan osalta käyty keskustelu ollut syytä ottaa huomioon, sillä sitä kautta olisi saatu näkökulmaa maatalousalan työllisyyden ja yrittäjyyden tukemiseen, mikä on tarkastelemistani puolueista etenkin Keskustalle ollut keskeinen teema. Tutkielman laajuuden puitteissa aineiston rajaaminen edellä mainittuihin painopisteisiin keskustelusta tarjoaa kuitenkin jo kattavasti materiaalia tutkimuskysymyksiin vastaamisen näkökulmasta, enkä katsonut tarkoituksenmukaiseksi tässä tutkielmassa tarkastella eri ammattiryhmien työllistymistä erikseen, vaikka se olisikin tuonut erilaisia näkökulmia työllisyydestä ja sen edistämisestä käytyyn keskusteluun. Keskityin siis keskustelussa niihin osioihin, jossa puhuttiin nimenomaisesti työvoimapolitiikasta, kuten sen olen määritellyt, sekä taloudelliseen keskusteluun siltä osin, kun se käsitteli työvoimapolitiittisia toimia. Poliittikan lohkot limittyvät kuitenkin aina toisiinsa, eikä työvoimapolitiikka ole muusta politiikasta irrallinen asia. On siten tämän laajuisessa aineistossa väistämätöntä tehdä valintoja, jotka mahdollisesti rajaavat joitakin osittain myös työvoimapolitiikkaan liittyvää keskustelua pois.

Mutta miksi täysistuntokeskustelujen tutkiminen on politiikan tutkimuksessa merkityksellistä? Tarkastelin täysistuntokeskustelujen asemaa politiikan teossa ja tutkimuksessa jo kandidaatintutkielmassani (Viikinniemi 2024). Kansanedustajille tehtyjen haastattelujen mukaan täysistuntopuheilla ei nykyään ole merkittävää vaikutusta päätöksentekoon, vaan vaikuttavimman työn ajatellaan tapahtuvan valiokunnissa. Julkista poliittista puhetta on kuitenkin klassisesti pidetty parlamentin tärkeimpänä tehtävänä. Deliberatiivisessa demokratiassa onkin taattu keskeinen asema poliittisen elämän keskusteluille. (Pekonen 2011, 14–17, 56.) Parlamentin roolina on tällöin deliberoida sen agendalle nousseita kysymyksiä puolesta ja vastaan eri parlamentaarisen prosessin vaiheissa, mihin se onkin ajan saatossa muodostanut omat menettelytapansa. Parlamentaarisisessa puheessa osapuolet hyödyntävät puhekuulttuurin käytäntöjä ja erilaisia menettelytapoja politikoidessaan. Puheessa puntaroidaan vasta esitysvaiheissa olevia vaihtoehtoja, joiden välillä valitsemisesta on kysymys poliittisen linjan määrittämisessä. (Palonen 2008; teoksessa Pekonen 2011, 57–58.) Eduskunnassa näkyvin ja poliittisen keskustelun kannalta olennaisin työ tehdään täysistunnoissa. Täysistunnoissa käytyjen keskustelujen ja poliittisen puheen merkitys jäsentyy ennen kaikkea hallituksen toiminnan julkisen valvonnan ja poliittisen avoimuuden kautta. (Isaksson 2017, 155–156.) Täysistuntopuheiden merkityksellisyys nähdään myös mediajulkisuuden ja sen areenana toimimisen kautta. Sen kohteena on

siis laajempi ja erilainen yleisö kuin esimerkiksi valiokuntapuheessa ja toisaalta täysistuntopuheet myös kirjataan pöytäkirjaan, jolloin oma kanta saadaan kirjattua ylös. (Pekonen 2011, 104.) Täysistuntopuheet ovatkin aloitteiden lisäksi julkisesti näkyvin osa eduskunnan toimintaa, vaikka niiden merkitys ei päätöksenteossa sinällään ole suuri. Näin ollen puhujalla on mahdollisuus valita sanomansa ajatellen itselleen laajemmin ja pidemmällä aikavälillä kannattava sanoma ja näkökulma kuin mitä varsinainen käsiteltävänä oleva asia vaatisi. (mt., 106.)

1980-luvulta alkaneen presidentin ja hallituksen vallan parlamentarisoinnin seurauksena täysistuntojen roolin voidaan katsoa muuttuneen niin, että eduskunnan rooli hallituksen toimien valvojana on vahvistunut, vaikkakin täysistuntopuheiden maine kansanedustajien keskuudessa ei ole voimakkaasti muuttunutkaan (Pekonen 2011, 96). Täysistuntopuheiden merkityksellisyyttä voidaan perustella myös sillä, että yksittäisellä kansanedustajalla voi olla vain vähän mahdollisuuksia vaikuttaa valiokunnassa tai omassa eduskuntaryhmässä, jolloin tilannetta saatetaan paikata pitkillä täysistuntopuheilla (mt., 101). Täysistuntopuheisiin vaikuttaa lisäksi merkittävästi niiden julkisuus (mt., 103). Sosiaalisen median käytön kasvamisen myötä eduskuntakeskustelut saavat tilaa myös eri sosiaalisen median kanavissa: Esimerkiksi TikTokissa ja Instagramissa jaetaan usein pätkiä kansanedustajien käyttämistä puheenvuoroista eduskunnassa. Tämä on omiaan lisäämään puheiden merkityksellisyyttä niiden saaman huomioarvon kasvamisen myötä. Toisaalta mediajulkisuus muokkaa jo itsessään puheenvuoroja, kun argumentaatiolla pyritään saamaan huomiota itseän ja asiaan, jota on edistämässä.

4.2 Carol Bacchin ”What is the Problem Represented to be?” -metodi

Tutkimuksen menetelmä pohjautuu Carol Bacchin ”What’s the Problem Represented to be?” eli lyhyemmin WPR-analyysiin. Sen taustat ovat poststrukturalistisessa ajattelussa ja foucaultilaisessa perinteessä. WPR:n ydintermi on problematisointi. Menetelmässä keskiössä on tutkittavan kohteen osalta se, miten esimerkiksi tekstejä ja puhetta käytetään ikään kuin vipuvarsina siinä, miten valtaa ja hallintaa muodostetaan. WPR-menetelmä eroaa useista kielellisistä tutkimusperinteistä siten, että se ei varsinaisesti kiinnitä huomiota esimerkiksi retoriikkaan tai kielenkäyttöön sinänsä. (Bacchi & Goodwin 2016, 16, 18.) Bacchi esittääkin, että siinä missä politiikan toisaalta ajatellaan ratkaisevan ongelmia, WPR-menetelmä tarjoaa erilaisen tulokulman politiikan tarkasteluun: Kun tiettyä politiikkaa (policy) tarkastellaan, käsitetään sen ongelmat jonain tietynlaisena ongelmana. Poliitiikan teko ja poliittiset tavoitteet kuitenkin Bacchin mukaan muodostavat ongelmia, sillä sen sijaan että politiikan teossa

reagoitaisiin ongelmiin, poliittiset toimijat ja puhujat sen sijaan aktiivisesti muodostetaan ongelmia, joihin tarjoavat sopiviksi katsomiaan ratkaisuja. Bacchin mukaan ongelmanmuodostus onkin olennainen osa politiikan tekemistä: Kun halutaan muuttaa vallitsevia asiantiloja, on problematisointi tarpeen ja siten osa politiikan perusluonnetta. (Bacchi 2009, 1.)

WPR-menetelmä perustuu seuraavaan kuuteen kysymykseen, joiden avulla tarkastella ongelmarepresentaatioita (Bacchi 2009, 2):

1. Mikä 'ongelma' (esimerkiksi uhkapelaaminen, huumeiden käyttö/ongelmakäyttö, sukupuolten epätasa-arvo, perheväkivalta, ilmaston lämpeneminen, seksuaalinen häirintä jne.) on representoituna politiikkaehdotuksessa (policy)?
2. Millaiset taustaoletukset tai ennako-oletukset tukevat tätä 'ongelman' esittämistapaa?
3. Miten tämä 'ongelman' esitystapa on syntynyt?
4. Mitä on jätetty problematisoimatta tässä ongelmanrepresentaatioissa? Mistä vaietaan? Voisiko 'ongelmaa' ajatella toisin?
5. Mitä vaikutuksia tällä ongelmarepresentaatiolla tuotetaan?
6. Miten/ missä tämä ongelmaepresentaatio on luotu, levitetty ja puolustettu? Miten se voitaisiin kyseenalaistaa, häiritä sitä tai vastustaa sitä?

Tämän tutkielman analyysissä keskitytään esitetyistä kysymyksistä kolmeen: menetelmän ensimmäiseen, toiseen ja neljänteen kysymykseen. WPR-menetelmän ensimmäinen kysymys kysyy, mikä ongelma on representoituna tietyssä politiikassa? WPR-menetelmä sisältää oletuksen siitä, että politiikan teko on aina problematisointia, ne sisältävät myös ongelmaesityksiä, jotka voivat olla myös piileviä. Näin ollen se, miten asiaan suhtautuu tai mitä siitä ajattelee, määrittää sen, mitä sille ehdotetaan tehtävän. Siitä seuraa, että mitä ehdotetaan ratkaisuksi paljastaa sen, miten kyseistä asiaan suhtaudutaan tai sitä käsitellään ajattelun tasolla. Kysymyksen tehtävä on täten selkiyttää ja yksinkertaistaa tuotettua ongelmarepresentaatiota. Kysymys siis ohjaa toimimaan niin, että konkreettisista toimenpideehdotuksista ikään kuin palataan taaksepäin, jotta saadaan tehtyä näkyviksi se, mikä ehdotusten taustalla on määritelty toimenpiteitä tai muutosta vaativaksi ongelmaksi. Tarkoituksena tällöin ei ole perata tarkoituspäriä problematisoinnin taustalla tai arvioida tuotettuja muutoslupauksia, vaan aloittaa aivan aluksi esitettyjen ratkaisujen perkaamisesta, jotta voidaan tutkia niiden problematisointia. (Bacchi 2009, 2–3.)

Toinen WPR-metodin kysymys tarkastelee ennakko-oletuksia tai otaksumia ongelman esittämistavan taustalla. Ne voivat olla joko olettamuksia siitä, että oletetaan jotain tai että johonkin suhtaudutaan itsestänselvyytenä eikä kyseenalaisteta. Kyseiset ennakko-oletukset voivat sisältää niin epistemologisia kuin ontologisiakin oletuksia. Niitä tutkimalla saadaan Bacchin mukaan tunnistettua sellaisia käsitteellisiä lähtökohtia tai perusolettamuksia, jotka tukevat esitettyjä ongelmia. Tarkoitus ei ole kuitenkaan syventyä poliitikkojen tai muiden tutkittavien puhujien sisäisiin ennakkoluuloihin vaan siihen, miten tietyt käsitteet määrittyvät suhteessa ongelmarepresentaatioihin. Kyse on siis argumenttien muotoilun tavasta: Siitä, minkälaiseen tietoon tai mihin (oletettuihin) faktoihin argumentaatio perustuu eli miten asian on oltava, jotta argumentti on pätevä. Tällöin on mahdollista saada näkyväksi myös ongelmaesitysten taustalla vaikuttavia kulttuurisia arvoja ja olettamuksia. Tällaisia olettamuksia voidaan tarkastella niin ikään hallinnollisina tai poliittisina rationaliteetteina tai hallitsemisen regiimeinä. Rationaliteeteilla viitataan tässä tapauksessa tietynlaisiin ajattelumalleihin tai hallitsemisen tyyliin. Tavoitteena onkin ymmärtää poliittisten päätösten ja toimenpiteiden muotoutuvan ja konkretisoituvan erilaisten diskurssien ja merkitysjärjestelmien kautta, jotka taas rakentuvat erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Poliitikkaa tehdään muodostamalla ja luomalla merkityksiä ja tarkoituksia, ja WPR-menetelmän tehtävänä on tutkia, kuinka nämä merkitykset on luotu. (Bacchi 2009, 5–7.) Aineistoa tarkastellaan siis WPR-menetelmässä, kuten esimerkiksi diskurssi- ja kehysanalyysissäkin, siitä lähtökohdasta, että esitetyt poliittiset ratkaisut eivät koskaan ole täysin neutraaleja.

WPR-analyysin neljäs ja graduni analyysin osalta viimeinen kysymys haluaa selvittää, mitä jätetään problematisoimatta. Tässä kysymyksessä tavoitteena on haastaa ajattelemaan julkilausuttua asiaa kriittisesti ja tehdä näkyväksi niitä asioita, joista on vaiettu problematisoinnissa. Se myös haastaa kysymään, voisiko ongelman käsitteellistää tai esittää eri tavalla? Tämän kysymyksen avulla on mahdollista vertailla problematisointia esimerkiksi kulttuurisesti, aihealueen valinnan suhteen tai ajallisesti eri tavoin/ suhteessa aikakauteen/ aikaan. Tämä taas auttaa tunnistamaan niitä käytäntöjä ja suhteita, joita vastaan ja joiden turvin ongelma muotoillaan. (Bacchi & Goodwin 2016, 20–23.) Aineiston ja ongelmaesitysten tarkastelu etenkin WPR-menetelmän neljännen kysymyksen kautta selittää menetelmävalintaani. Siinä missä useimmat muut kvalitatiivisen tekstianalyysin menetelmät keskittyvät tutkimaan tuotettua puhetta, WPR-menetelmässä keskitytään (tässä tutkielmassa) puheella tuotettujen esitysten lisäksi siihen, mistä vaietaan. Se tuo syvyyttä ja lisää näkökulmia aineiston analyysiin.

Analyysin kohteena WPR-menetelmässä ei ole se, miten ihmiset muotoilevat problematisointeja, vaan miten joku asia on problematisoitu, muotoiltu ongelmaksi jonkin tietyn politiikan (policy) sisällä. Tietyt

politiikat tai politiikan teon tavat siis muotoilevat ongelmista juuri tietynlaisia ongelmia. (Bacchi & Goodwin 2016, 39.) Hallitsemista ja vallankäyttöä tapahtuu sen mukaan tai siltä pohjalta, mitkä aiheet on problematisoitu. Bacchin mukaan poliitikot eivät puheillaan siis ratkaise ongelmia, vaan politiikat tuottavat "ongelmia", joilla on tietty merkitys ja jotka taasen vaikuttavat siihen, mitä tehdään ja päätetään tai jätetään tekemättä. Kyseessä ei hänen mukaansa kuitenkaan ole itsetarkoituksellinen asioiden ymmärtämisen manipuloiminen, vaan syvälle juurtuneiden käsitteellisten logiikojen ja sisäisten oletusten tutkiminen ongelmaesitysten taustalla. Näin huomiota tulee kiinnitettyä julkisen politiikan teon taustalla oleviin tiedollisiin valintoihin, joihin päätöksentekoa pohjataan ja jolla sitä perustellaan. (Bacchi 2012b, 22.) Tässä tutkimuksessa niitä voivat hypoteettisesti olla esimerkiksi erilaiset talousteoriat, jotka ohjaavat sitä, miltä tietopohjalta työllisyyspoliittisia päätöksiä tehdään ja perustellaan täysistuntokeskusteluissa.

Seuraavassa luvussa esittelen läpi neljän suurimman puolueen työllisyyspolitiikan representaatiot, jotka on tunnistettu WPR-menetelmää hyödyntäen. Analyysiä tehdessäni aloitin lukemalla aineistoni ensin kokonaan läpi merkatien ylös työvoimapolitiikkaa koskevat osiot ja puheenvuorot, jonka jälkeen kertosin merkatut kohdat tehden niistä samalla kattavia muistiinpanoja, joissa keskityin neljän suurimman puolueen tarjoamiin ratkaisuvaihtoehtoihin työllisyyspolitiikkaa koskien. Tämän jälkeen pyrin analyysin ja teemoittelun kautta kokoamaan Bacchin ensimmäistä kysymystä hyödyntäen sellaisia ongelmanmäärittelyjä, joissa huomioidaan poliitikkojen selitykset ja kuvaukset esitetyistä ratkaisuista. Tässä vaiheessa analyysiä tulin hyödyntäneeksi myös Bacchin toista kysymystä, vaikka päähuomio ei siinä ollutkaan. Edellä mainitut vaiheet läpi käytyäni ongelmat alkoivat muotoutua puolueittain kahdesta kolmeen ongelmaesitykseksi. Ongelmaesityksiä muodostaessa kävin pohdintaa paitsi niiden takana olevista oletuksista kuin siitä, mistä ei puhuttu ja mitä näkökulmia ei otettu ongelmaesityksissä huomioon. Esittelen seuraavassa luvussa paitsi ongelmaesitykset, esitän myös käsitykseni niiden taustaoletuksista ja pohdin, mitä näkökulmia, asioita tai puolia niissä ei otettu huomioon. Pyrin siis saamaan esille ne näkökulmat, joita ei problematisoitu. Havainnollistan analyysiäni lopuksi taulukolla, jossa esittelen löytämäni ongelmaesitykset, niiden taustaoletukset sekä vaietetut puolet yksinkertaistetusti.

5. PUOLUEIDEN TUOTTAMAT ONGELMAREPRESENTAATIOT TYÖTTÖMYYDEN TAUSTALLA

5.1 Kansallinen Kokoomus

Kokoomuksen esittämät työllisyyspoliittiset toimet kulminoituvat valtiontaloudellisiin säästöihin, veropolitiikkaan sekä rakenneuudistuksiin, joita työmarkkinoille tehdään. Veropolitiikkaan ja sosiaaliturvaan viitataan pääosin niin, että puhutaan, että työn vastaanottamisen tulee olla tukien saajalle aina kannattavaa ja kannustinloukkuja tulisi purkaa. Työministeri Arto Satosen esittelypuheenvuoron mukaan “tavoitteena on lisätä työnteon kannattavuutta suhteessa sosiaaliturvaan”. Työttömyysturvaan liittyvinä konkreettisina poliittisina toimina esitellään työttömyysturvan suojaosan poisto sekä ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastus niin, että sen määrä pienenee portaittain työttömyyden keston pidentyessä. Työmarkkinoiden rakenteellisina uudistuksina kokoomus ajaa vientivetoista palkkamallia, jossa julkisten alojen palkankorotukset eivät voisi ylittää vientialojen palkankorotuksia. Niin ikään kokoomuksen esittämässä työllisyyspoliittisissa toimissa paikallista sopimista edistetään, tai kuten Matias Marttinen (PTK 40/2023) puheenvuorossaan toteaa ”hallitus on purkamassa paikallisen sopimisen kiellot”. Osatyökykyisten työllistämiseen keskittyvältä valtio-omisteiselta Työkanava Oy:ltä leikataan ja osatyökykyisten työllisyyden edistämiseen tähtäävien toimenpiteiden osalta mainitaan hallitusohjelman kirjaukset viittaamatta puheenvuoroissa kuitenkin mihinkään tiettyihin, spesifioituihin toimiin. Kokoomuksen yhtenä politiikkatoimena on mainittu kansainvälisen rekrytoinnin edistäminen työvoimapula-aloilla, ja Pia Kauma mainitseekin puheenvuorossaan tiettyjä kohdemaita, kuten Filippiinit, joista tulevaa työperäistä maahanmuuttoa tuetaan erityisesti. Sen sijaan oleskelua maassa rajoitetaan, kun Suomessa asuva työntekijä on yli kolme kuukautta työttömänä. Tässä kyse on kuitenkin enemmän linjauksen tulkinnassa tapahtuvasta muutoksesta kuin lainsäädäntöuudistuksesta.

Esille nousseina työmarkkinoiden rakenneuudistuksina mainittiin syksyn 2023 budjettikeskustelussa muun muassa työmarkkinareformit, paikallinen sopiminen, työlainsäädännön uudistukset ja työttömyysturvauudistus. Niin ikään ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastaminen on yksi kokoomuksen vahvasti puoltama työllisyyspoliittinen toimi, ja samalla se haluaa edistää työttömyyskassojen ottamista mukaan työnvälitykseen ja toisaalta tehdä TE-palveluista yksilöllisempiä: Samalla esiin nousee myös roolijako julkisen työnvälityksen ja työllisyyspalveluiden tehtävästä suhteessa työttömyyskassojen rooliin. Työministeri Arto Satonen (PKT 39/2023) esittelee, että ”[o]tetaan, kuten Tanskassakin, työttömyyskassat mukaan työnvälitykseen, jotta virkailijoille jää

enemmän aikaa auttaa niitä ihmisiä, jotka ovat eniten avun tarpeessa.” Argumentissa voidaan havaita, että yksityisiä palveluita halutaan hyödyntää niin sanotusti lähempänä työmarkkinoita olevien työntekijöiden työllistämiseen siinä, missä julkisen sektorin rooliksi jäisi vahvemman tuen tarpeessa olevien työnhakijoiden työllisyyden edistäminen.

Miten kokoomuksen poliitiikkaesityksistä ja toimeenpanoehdotuksista on johdettavissa Bacchin analyysitavan mukaan ongelmaesityksiä? Kohdennan huomioni analyysissä heti kappaleen alussa mainitsemini sosiaaliturvan ja työttömyysetuuksien muutoksiin, veropolitiikkaan sekä työmarkkinoiden sääntelyn purkuun.

Ensiksi lähdän tarkastelemaan työttömyysturvaan ja sosiaalietuuksiin liittyvää kokonaisuutta. Työttömyysetuuksiin kuten myös muihin sosiaalietuuksiin esitettiin kokoomuksen toimesta leikkauksia. Työministeri Arto Satosen puheenvuoroissa nostettiin esiin, kuinka työttömyysetuusjärjestelmän muuttaminen on tärkein tapa työpaikkoja:

“[M]eidän on muutettava tätä meidän työttömyysturvajärjestelmää niin, että työ kannattaa paremmin suhteessa sosiaaliturvaan, ja myös niin, että niiden ihmisten, joille se on mahdollista, kannattaa siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön. Se on nyt tämän hallituksen keskeisin muutos, ja siitä juuri tulevat ne 60 000—65 000 työpaikkaa [...]. Se tulee nimenomaan siitä, että tehdään merkittävä rakenteellinen uudistus työttömyysturvaan.” (PTK 39/2023)

Työttömyysetuuksien osalta kokoomusjohtoinen hallitus oli ajamassa myös ansiosidonnaisen työttömyysturvan porrastamista, ja työministeri Satosen mukaan se oli yksi merkittävimmistä työllisyyttä edistävästä toimista: “ansiosidonnaisen työttömyysturvan uudistaminen on keskeisin tapa edistää meidän työllisyyttä. [...] Tämä on varmaan asia, josta on kyllä vaikea löytää edes yhtään ekonomistia, joka olisi tästä eri mieltä” (mts.). Korkean työttömyysturvan tason nähdään siis kokoomuksen argumentaation mukaan olevan este työpaikkojen syntymiselle. Jo esittelypuheenvuorossa työministeri Arto Satonen (PTK 40/2023) totesi, että hallitusohjelmassa “työttömyysturvaa muutetaan työhön kannustavaksi”. Mia Laiho (mt.) argumentoi, että “[L]ähtökohtana tulee olla, että aina käydään töissä — ne kaikki, jotka ovat työkykyisiä eivätkä opiskele tai ole perhevapaalla. Työ on kuitenkin parasta sosiaaliturvaa, ja vain työllä saamme nämä meidän hyvinvointipalvelumme rahoitettua”. Samoin kokoomus esitti budjettikeskustelussa myös suojaosien poistoa. Tätä perusteltiin sillä, että on tärkeää, että osa-aikatyöstä siirrytään kokoaikatyöhön. Susanne Päivärinta (mt.) toteaa, että “meidän hyvinvointivaltiomme suurin uhka on tekemättömyys”. Samoin Mia Laiho (mt.) korostaa yksilön moraalista velvollisuutta valita

työssäkäynti: “hallitus nimenomaan kannustaa ihmisiä työntekoon [...] [Työnteko] antaa myös lapsille hyvän mallin, että työllä tätä hyvinvointia pidetään yllä ja se mahdollistetaan”.

Osa-aikaisen työn tekemisestä keskusteltiin niin ikään. Keskustelussa tuotiin esiin, kuinka työllisyyden edistämiseksi on tarpeen, että osa-aikaisista työsuhteista päästäisiin kohti kokoaikatyötä. Arto Satonen (PTK 40/2023) perustelee suojaosien ongelmia ja kannustinloukkua seuraavasti:

[M]eidän on muutettava tätä meidän työttömyysturvajärjestelmää niin, että [...] niiden ihmisten, joille se on mahdollista, kannattaa siirtyä osa-aikatyöstä kokoaikatyöhön.

[Työttömyysturvan u]judistusten tavoitteena on lisätä työnteon kannattavuutta suhteessa sosiaaliturvaan ja kokoaikatyön kannattavuutta suhteessa osa-aikatyöhön. [...] luovutaan työttömyysturvan suojaosista [...]

Kun se [suojaosa] nostettiin 300 eurosta 500 euroon, niin yllättäen meillä olikin aika paljon niitä, jotka tekivät 500 eurolla, kun aikaisemmin oli tehnyt 300 eurolla. Tässä on sellainen tilanne, että se on totta, että tämä 300 euron suojaosa kannustaa tekemään hieman töitä, mutta se ei kannusta siirtymään siltä suojaosalta esimerkiksi kokoaikatyöhön tai osa-aikatyöhön. Siihen tulee kannustinloukku, se siirtyy toiseen paikkaan, ja sen takia tätä on nyt muutettava. Se, mikä kuitenkin tulee jäämään, on soviteltu päiväraha, eli jatkossakin on niin, että voi saada samaan aikaan palkkaa ja työttömyysturvaa, mutta ehkä joutuu sitten tekemään hieman enemmän töitä, että pääsee siihen samaan tulotasoon.

No, sitten kun puhutaan, että on vain näitä osa-aikatöitä. Se on totta, että toimijat ovat erilaisia, mutta esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla, jossa on huutava työvoimapula, meillä on todella paljon osa-aikatyötä tekeviä. Eli kyllä näiden kannustinjärjestelmien muuttamisella on ihan keskeinen osa siihen, miten näitä asioita viedään eteenpäin.

Perusteluissa nojataan siten kokemuksiin korona-aikana tehtyyn suojaosan korotukseen ja todetaan, että samaan tulotasoon on edelleen mahdollisuus, mutta sen vain vaativan aiempaa enemmän työntekoa. Samoin muistutetaan, että soviteltua päivärahaa saadaan edelleen. Asiaa korostetaan nostamalla esiin esimerkki osa-aikatyön yleisyydestä työvoimapula-alalla, millä perustellaan suojaosan ongelmallisuutta.

Ongelmaksi määrittyikin siis yksilön työhaluttomuus ja passiivisuus. Sosiaaliturvan tason tulkitaan olevan korkea ja siitä seuraavan sen, että ihmiset valitsevat korkean sosiaaliturvan työn tekemisen sijaan, koska eivät pidä työntekoa taloudellisesti kannattavana. Samoin kokoaikatyötä ei nähdä tämän ongelmaesityksen mukaan kannattavana suhteessa sosiaalityöhön: Ihmisten nähtiin olevan osa-aikatyössä niin kutsutusti mukavuudenhalusta, eli koska sen katsotaan olevan kannattavampaa ja helpompaa kuin kokoaikatyön, ja lähtökohtaisesti osa-aikatyötä tekevät siirtyisivät kokoaikatyöhön, mikäli siihen tarjotaan sopivat kannustimet. Esimerkiksi Satosen puheenvuorossa perustellaan suojaosan poistoa siitä, mitä yksilön kannattaa tehdä ja päädytään korostamaan työvoimapula-aloja, joiden kohdalla

perusteena käytetään yksilön valintaa tehdä osa-aikatyötä kokoaikatyön sijaan. Ratkaisuksi tarjotaan työmarkkinoiden ohjausta sillä, että yksilön käyttäytymiseen pyritään puuttumaan sosiaali- ja työttömyysturvajärjestelmien muutoksilla. Myös muissa sosiaali- ja työttömyysturvan leikkauksia koskeneissa argumenteissa taustalla vaikutti vallitsevan ajatus, että leikkauksilla pyritään ensisijaisesti vaikuttamaan ihmisten valintoihin ja ohjaamaan niin kutsuttujen oikeiden valintojen äärelle ja kantamaan velvollisuutensa osallistua yhteisen talouden ylläpitoon joutenolon sijaan.

Ongelmarepresentaatio pitääkin sisällään oletuksen, että ihmisten käyttäytymisen ohjailu on tukia muovaamalla ja leikkaamalla mahdollista, ja että sosiaaliturvien muutosten vaikutuksesta ihmiset siirtyvät työttömyydestä työhön. Kokoomuksen kansanedustajien korkeana pitämä sosiaaliturva on siis syynä siihen, että ihmiset eivät työllisty ja että työssä käymisen ja sosiaalietuuksien nostaminen olisivat rationaalisia valintoja, joita ihminen tekee punnittuaan vaihtoehtojen hyötyjä itsensä kannalta. Näiden valintojen oletetaan perustuvan maksimaalisen taloudellisen hyödyn saavuttamiselle, kun työnteokoon käytettyä aikaa suhteutetaan siitä saatuun taloudelliseen hyötyyn. Työllisyysaste olisi korkeampi, mikäli yksilöt valitsisivat työnteon ja töissä käymisen työttömyyden ja työttömyysetuuksien nostamisen sijaan, ja tähän ajatellaan päästävän sillä, että työnteon taloudellinen hyöty suhteessa sosiaalietuuksien noston ja saavutetun vapaa-ajan taloudelliseen hyötyyn olisi korkeampi. Toisaalta ongelmarepresentaatio pitää niin ikään sisällään oletuksen, että työpaikkoja on, mutta ihmiset eivät vain mene töihin, koska valitsevat olla työttömiä sosiaalietuuksien korkean tason vuoksi. Samoin osa-aikatyö esitetään tilanteena, jossa ollaan sen taloudellisen kannattavuuden vuoksi, ja kokoaikatyön valitseminen olisi yksilölle taloudellisesti tappiollista tai ainakin kannattamatonta. Toisaalta puheenvuorojen argumentaation perusteella yksilöiden valintojen muuttamisen tai muuttumisen ja sitä myötä lisääntyvän aktivoitumisen myötä myös syntyy lisää uusia työpaikkoja.

Ongelmaesitys jättää huomioimatta sellaiset tilanteet, joissa työmahdollisuuksia ei yksinkertaisesti ole tarjolla. Yksilöllä voi olla työhaluja erilaisiin töihin, mutta johtuen esimerkiksi koulutuksesta, alueellisesta työmarkkinatilanteesta tai terveydentilasta, sopivat työmahdollisuudet puuttuvat. Samoin ongelmaesityksen ulkopuolelle jäävät sellaiset kulttuuriset ja sosiaaliset syyt, jotka vaikuttavat siihen, päätyykö ihminen töihin, jos sopiva työpaikka on tarjolla. Tällaisia syitä voi olla muun muassa lastenhoidon järjestämisen hankaluus tai arvot, joiden takia yksilö ei ole valmis johonkin työpaikkaan menemään. Ihminen pyrkii myös minimoimaan omia riskejään, mikä saattaa aiheuttaa sen, että ei ota vastaan tarjottua työtä, jos työn vastaanottamisen katsotaan pitävän sisällään esimerkiksi riskin työttömyydestä tulevaisuudessa ja työn päättymisen mahdolliset seuraukset sosiaaliturvaan. Niin ikään

tarkastelun ulkopuolelle jäävät ne tilanteet, joissa työttömällä ei ole mahdollisuutta ottaa vastaan kuin osa-aikaista työtä. Kun osa-aikaisen työn kannustimia puretaan vetoamalla siihen, että osa-aikatyö itsessään haittaa kokoaikatyöhön hakeutumista ja heikennetään tällä perusteella osa-aikatyön kannustimia, syntyy uusi kannustinloukku. Tässä kannustinloukussa vain osa-aikatyöhön eri syistä kykeneville syntyy tilanne, jossa osa-aikatyön vastaanottaminen ei ole enää samalla tavalla kannattavaa.

Eräänä merkittävänä kokoomuksen tavoitteena oli yksilöiden toimintaan vaikuttamisen lisäksi työmarkkinoihin ja niiden sääntelyyn vaikuttaminen. Tarkastelenkin seuraavaksi työmarkkinareformeihin liittyvää kokonaisuutta. Kokoomus esittää, että paikallista sopimista työpaikoilla lisätään. Niin ikään mainittiin, että otetaan käyttöön niin kutsuttu vientivetoinen palkkamalli ja niin kutsuttu POMA-palveluprosessia uudistetaan, mutta nämä tosin mainittiin keskustelussa vain ohimennen, eli siihen ei puheenvuoroissa pitkästi syvennytty. Työttömyyden hoidon osalta merkittävä reformi on myös työttömyyskassojen mukaan ottaminen työnvälitykseen, jolloin kerrottiin työllisyyspalveluiden kohdentuvan paremmin niin, että julkiset työvoimapalvelut palvelevat ensisijaisesti niitä työnhakijoita, keillä on pisin polku työmarkkinoille.

Paikallisen sopimisen lisääminen sai paljon tilaa kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa. Paikallisen sopimisen lisäämistä, eli kokoomuksen retoriikan mukaan paikallisen sopimisen kieltojen purkamista, perusteltiin muun muassa sillä, että Suomessa ollaan työllisyyspolitiikan kehityksessä jäljessä muita Pohjoismaita, ja nyt järjestelmä pitää saattaa samalle tasolle. Paikallisen sopimisen kieltojen purkamista perusteltiin sillä, että se avaisi pienille yrityksille neuvottelumahdollisuuksia. Suurilla, järjestäytyneillä yrityksillä katsottiin jo olevan paremmat mahdollisuudet neuvottelutoimintaan. Paikallisen sopimisen lisäämisen katsottiin lisäävän pienempien yritysten mahdollisuuksia palkata enemmän työntekijöitä. Matias Marttinen (PTK 40/2023) esittää asian seuraavasti:

Paikallisesta sopimisesta: Nythän hallitus on purkamassa paikallisen sopimisen kiellot, millä tuodaan siis myös nämä pienemmät työnantajayritykset samalle viivalle, jotta myös ne voivat sopia yhtä lailla järjestäytyneiden työnantajien perusteella paikallisesti. [...] Tällä nimenomaan tuetaan näiden pienempien yritysten mahdollisuuksia työllistää lisää suomalaisia.

Pääministeri Petteri Orpo (PTK 39/2023) korostaa paikallisen sopimisen välttämättömyyttä työpaikkojen syntymisen näkökulmasta esittämällä, että ”tarvitaan myöskin niitä työpaikkoja eli sitä, että yrittäjä uskaltaa palkata sen ensimmäisen työntekijän tai niitä seuraavia työntekijöitä. Siksi paikallinen sopiminen on niin äärettömän tärkeää.”

Työmarkkinoiden sääntelyyn puuttumiseen on kokoomuksen mukaan tarve myös siltä osin, mitä tulee vientivetoiseen palkkamalliin sekä irtisanomissuojaan. Kun hallituksen esitykset saivat kritiikkiä oppositiosta, Arto Satonen (PTK 40/2023) muistutti esimerkiksi Ruotsissa sosialidemokraattien olleen aktiivisia vastaavissa uudistuksissa:

No sitten vientivetoinen palkkamalli. Siinä olemme tekemässä juuri sillä tavalla kuin Göran Persson teki Ruotsissa. Sielläkin ajatus — Göran Persson oli muuten sosiaalidemokraattinen pääministeri — oli nimenomaan se, ettei oltu tyytyväisiä työmarkkinoiden tilanteeseen, ja ajateltiin, että asiaa lähdetään hoitamaan poliittiselta puolelta, jos ei synny sopua. Tehtiin neuvottelut, löydettiin sopu ja 25 vuotta tämä malli on toiminut. Juuri tätä samaa me aloitamme nyt.

Tere Sammallahti (mt.) puolusti myös toimia vetoamalla siihen, että hallituksen esittämät toimet ovat tuottaneet toivottua tulosta muissa Pohjoismaissa:

Tämä pohjoismainen mallihan tyypillisesti koostuu kolmesta eri tekijästä — on työvoimapalvelut, ansiosidonnainen ja joustavuus — ja Suomessahan on nämä kaksi ensimmäistä, eli ne menoja lisäävät kohdat, mutta meillä ei ole sitä joustavuutta. Se, mitä Tanskassa tehtiin 90-luvulla, oli poistaa irtisanomissuoja ja työehtosopimusten yleissitovuus. No, se ei ole tässä meidän mallissamme, mutta yhdestä päästä kevennetään, koska ne palvelut, ne menoja lisäävät palvelut, meillä jo ovat. Me voidaan tietenkin aina puhua siitä, mikä taso Tanskassa on ja mikä taso Ruotsissa on näillä menoja lisäävillä elementeillä, mutta täytyy huomioida, että meidän budjettimme on 11,5 miljardia alijäämäinen, samalla kun esimerkiksi Tanskan velkasuhde alenee ja he ovat maksaneet kovaa vauhtia omia velkojaan pois. Meillä ei ole yksinkertaisesti varaa siihen, mitä te vaaditte.” Sammallahti

Samoin puheenvuorosta käy ilmi, että työmarkkinoiden muutosta pidetään välttämättömänä, ja sitä perustellaan vallitsevalla taloudellisella tilanteella ja sen mukanaan tuomalla välttämättömyydellä. Myös useissa muissa kokoomuksen kansanedustajien puheenvuoroissa tuotiin esiin, että on tarve kannustaa yrityksiä palkkaamaan työntekijöitä, ja kuten Matias Marttinen (PTK39/2023) totesi ”Rakenneuudistukset tähtäävät siihen, että yrityksillä on mahdollisuus työllistää”. Petteri Orpo (mt.) alleviivaa välttämättömyyttä myös vertaamalla aiempiin hallituksiin, joiden toimista hänen mukaansa

puuttuivat sellaiset rakenteelliset, pysyvästi kasvua ja työllisyyttä lisäävät toimet, toimet, jotka lisäävät kannusteita ja yritysten halua ja rohkeutta palkata lisää väkeä. Ja se on se perusongelma, mikä Suomessa on ongelma: liian jäykät työmarkkinat ja samaan aikaan sosiaaliturvan ja verotuksen yhdistelmä, joka ei kannusta työllistymään. Me tehdään näitä molempia nyt, ja näitä ei ole aikaisemmin tehty, koska ne ovat olleet niin kovin vaikeita. Mutta me ollaan tilanteessa, jossa me emme pääse pohjoismaiseen työllisyysasteeseen ilman uudistuksia työmarkkinoille ja ilman näitä kannustinloukkujen purkamisia.

Perusteluissa työmarkkinoiden rakenteellisten uudistusten välttämättömyydelle nojataan useassa puheenvuorossa paitsi siihen, että Suomen sanotaan olevan muita Pohjoismaita jäljessä, myös vallitsevaan taloustilanteeseen ja työllisyysasteeseen.

Ongelmaksi, johon esitetyillä toimilla pyritään puuttumaan, määrittyy se, että työmarkkinoilla on joustamattomia rakenteita: Yritykset eivät halua palkata työntekijöitä sen vuoksi, että lainsäädäntö määrittää liian voimakkaasti työsuhteiden ehtoja ja yrityksillä, joihin työpaikkoja voisi syntyä, ei ole työsuhteiden ehtoihin riittävästi sananvaltaa. Yrityksien mahdollisuuksia vaikuttaa työsuhteiden ehtoihin tulisi siis lisätä joustojen, kuten paikallisen sopimisen tai irtisanomissuojan poistamisen, kautta, ja siten luotaisiin mahdollisuus uusien työpaikkojen syntymiselle, joita ei nykyisellä sääntelyllä voi syntyä. Perustelu pitää siten sisällään väitteen, että työehtosopimusten yleissitovuus ja työntekijöiden näkökulmasta vahva irtisanomissuoja toimii esteenä tai vähintään rajoitteena työntekijöiden palkkaamiselle ja täten uusien työpaikkojen syntymiselle yrityksiin. Siten sen katsotaan myös estävän yritysten kasvua. Ongelmaesitys ja siihen vastaavat politiikkatoimet pitävät sisällään otaksuman, että joustoja lisäämällä ja työntekijöiden nauttimaan turvaa pienentämällä sekä paikallista sopimista edistämällä työpaikkojen määrä olisi noususuuntainen, ja että yritysten sitä myöten mahdollisesti saama kasvu konkreettisesti näkyisi työvoiman lisäämisinä yrityksiin.

Sääntelyn merkitystä ei tarkastella puheenvuoroissa esitetyn perusteella siitä perspektiivistä, että se turvaisi työpaikkojen pysyvyyttä ja toisi työsuhteisiin ja siten myös työllisyystilanteeseen vakautta. Työvoiman pysyvyyttä voidaan pitää yrityksen kasvun yhtenä osatekijänä. Ongelmaesityksessä oletetaan, että yrityksillä on nyt minimimäärä työvoimaa, jolla se voi vallitsevissa olosuhteissa tehokkaasti toimia, eikä tarkastella sitä mahdollisuutta, että sääntelyn purkamisen myötä työsuhteita voisi vähentyä niiden syntymisen sijaan tai ohessa. Ongelmaesityksen yhteydessä ei myöskään kuvata sitä, mitkä ovat ne tekijät, joilla kannustetaan yrityksiä investoimaan työvoiman lisäämiseen. Huomiotta jää myös työntekijöiden näkökulma ja heidän oikeusturvansa. Yritysten katsotaan olevan alisteisessa asemassa suhteessa sääntelyyn ja neuvottelutoimintaan nähden, mutta työntekijän aseman muuttumista esitettyjen toimenpiteiden myötä ei keskustelussa oteta esiin. Muutoksen vaikutuksia työvoimaan ei siis tarkastella tai huomioida.

5.2 Perussuomalaiset

Perussuomalaisten työllisyyspolitiikka nojasi toisen hallituspuolueen, kokoomuksen tavoin muun muassa veroratkaisuihin ja työttömyysvakuutusmaksujen alentamiseen sekä muihin elvyttäviksi kutsuttuihin toimiin. Edustajat puhuivatkin työelämän vastaanottokyvyn vahvistamisesta ja työntekijöiden palkkaamisen helpottamisesta yritysten ja yrittäjien näkökulmasta. Tähän luvattiin kehitysohjelma, jonka tarkempaa sisältöä tai tavoitteita ei kuitenkaan budjettikeskustelussa tuotu ilmi. Perussuomalaiset ajoivat vahvasti ansiosidonnaisen työttömyysetuuden porrastamista työttömyyden pitkittyessä. Perussuomalaiset myös kritisoivat aiempia hallituksia sekä niiden toimia muita puolueita enemmän ja argumentteja perusteltiin sillä, miten aiemmat hallitukset olivat toimineet.

Perussuomalaisten kansanedustajien puheessa merkillepantavaa on analyysin kannalta se, että sen sijaan että kansanedustajat olisivat puhuneet suoraan, mitä politiikkatoimia aiottiin panna toimeen tai mitä konkreettista suunniteltiin tehtävän, puheen painotus oli toimien sijaan suoraan siinä, minkälaisia vaikutuksia näillä nimeämättömäksi jäävillä politiikkatoimilla tulisi olemaan. Perussuomalaiset siis keskittyivät ennemminkin kuvaamaan sitä, minkälaisia vaikutuksia saadaan aikaan, eikä niinkään millä toimenpiteillä. Mainitut toimenpiteet esitettiin yleisemmällä tasolla kuin muilla tarkastelemillani puolueilla. Perussuomalaiset esimerkiksi kertoivat, että ”työelämän vastaanottokyvykkyyttä vahvistetaan” (Jorma Piisinen), “[h]allitus tekee työllistämistä ja työllistymisestä kannustavaa ja kannattavaa” (Jaana Strandman), ”[m]e lisäämme ostovoimaa” (Riikka Purra) ja Mikko Lundén totesi, että

[t]ämä hallitus tekee politiikkaa, jolla luodaan työtä Suomeen ja helpotetaan työntekijöiden palkkaamista. Hallituksen tavoitteena on nostaa työllisten määrä sadallatuhannella työllisellä vaalikauden loppuun mennessä. Tämä on mahdollista saavuttaa, kunhan teemme toimia sen eteen. Hallituksen tavoitteena on muun muassa helpottaa ihmisten työllistymistä, lisätä paikallista sopimista ja purkaa erilaisia kannustinloukkuja, jotta työn tekeminen olisi aina kannattavampaa kuin kotiin jääminen. (PTK 40/2023.)

Se, että mainittuja toimia ei perussuomalaisten edustajien puheessa merkittävässä määrin yksilöity, ohjaa minua tarkastelemaan ongelmia vahvemmin sitä kautta, minkälaisia tavoitteita asetettiin ja mitä perusteluja esitettiin. En pidä lähestymistapaa kuitenkaan itsessään ongelmallisena, vaikka sillä voikin tuottaa pieniä nyanssieroja siihen, miten ongelmat määrittyvät.

Tarkastelen ensiksi perussuomalaisten kansanedustajien osalta niitä puheenvuoroja, jotka koskivat verotukseen liittyviä politiikkatoimia. Puheenvuoroissa painotettiin, että työnteon tulee olla kannattavaa

ja veropolitiikkaa kutsuttiin palkansaajamyönteiseksi. Jenna Simula (PTK 39/2023) totesi perussuomalaisten panostavan

siihen, että kotitalouksien ostovoima paranee ja työstä jää tekijälleen enemmän käteen ja [välihuuto] että työllään pärjää, eikä sosiaaliturvaan tarvitsisi tukeutua entiseen tapaan. [...] Kokonaisveroaste on jo tapissa, verojen kiristäminen vain leikkaisi ostovoimaa ja työnteon kannustavuutta. [...] työntekijät eivät tule palkallaan toimeen, vaan ovat riippuvaisia yhteiskunnan tuista?

Simulan voidaan siis tulkita ajattelevan, että korkea verotus ajaa työtä tekeviä ihmisiä sosiaaliturvan käyttäjiksi. Riikka Purra (mt.) taasen totesi esittelypuheenvuoroissaan hallituksen huomioivan “veroratkaisuissaan myös sen, että Suomi tarvitsee lisää korkean osaamisen työpaikkoja ja tekijöitä”. Myöhemmässä puheenvuorossaan hän myös totesi hallituksen lisäävän ostovoimaa ja parantavan (palkansaajan) käytettävissä olevia tuloja. Hän kertoi, että vaikutuksia ei saada aikaan “vasemmistolaisella veropolitiikalla”. Purra puolusti hallituksen veropolitiikkaa toteamalla, että “[t]ämä hallitus ajaa palkansaajan asiaa. Tämä hallitus välittää veronmaksajan edusta”. Perussuomalaisten kansanedustaja Jaana Strandman (mt.) korosti veropolitiikan vaikutusta työnteon kannustimena esittämällä, että ”[h]allitus tekee työllistämisestä ja työllistymisestä kannustavaa ja kannattavaa. Sosiaaliturvaan tehtävät sopeutukset ja työtuloerotuksen keventäminen pieni- ja keskituloisille luovat kannustimet työnteolle.” Miko Bergbom (PTK 40/2023) nimitti hallitusta duunarin parhaaksi ystäväksi. Jani Mäkelä (mt.) esitti palkansaajan parannuksiksi pienituloisille kohdentuvan työtulovähennyksen ja polttoaineveron alentamisen. Toimia hän perusteli toteamalla, että “lähes puolet ihmisistä tulee saamaan lisätuloja käyttöönsä tästä talousarvioesityksestä”. Hän nosti esiin myös numeerisia perusteluja hallituksen taloustoimille: “Keskimäärin noin 49 prosentilla suomalaisista kasvaa ostovoima ensi vuonna, ja 35 prosentilla ei tule heikennyksiä eikä sitten toisaalta myöskään nousuja, eli yli 85 prosenttia suomalaisista hyötyy ensi vuonna tai heillä ei muutu mihinkään tilanne.”

Veropoliittisten toimien perusteltiin siis muun muassa lisäävän ostovoimaa ja kannustavan työnteon. Veronalennusten lisäksi palkansaajien etuja ajavana politiikkatoimena Riikka Purra sekä Sanna Antikainen (PTK 39/2023) nostivat esiin samanaikaisesti tehtävän työttömyysvakuutusmaksujen alentamisen. Perussuomalaisten kansanedustajien puheissa korkean verotuksen katsottiin vähentävän ostovoimaa tai ainakin pitävän sen alhaisella tasolla, sekä passivoivan työvoimaa. Ongelmana näyttäytyy siis korkea veroaste, jolla oletetaan olevan passivoiva vaikutus niin työvoimaan lukeutuvien haluun tehdä töitä kuin palkansaajien ostovoimaan. Esitetään, että kun veroja alennetaan, työmotivaatio ja työhalukkuus kasvavat ja siten myös tehdyn työn määrä lisääntyy. Verojen alentaminen lisää

perussuomalaisten argumentaation mukaan työtä tekevien henkilökohtaiseen käyttöön jääviä tuloja ja he esittävät, että näiden tulojen lisääntyminen tuottaa sen, että yksilöt haluavat tehdä töitä entistä enemmän. Taustalla on havaittavissa myös oletus, että palkansaajien käytettävissä olevat tulot ohjautuvat kulutukseen ja että ne siten näkyvät talouskasvussa. Perussuomalaiset siis näkyivät oletettavan, että ihmisten käyttäytymistä niin työnteon kuin kulutuskäyttämisen osalta on mahdollista ohjailta veropolitiikan kautta. Samoin verotuksella oletettiin voitavan vaikuttaa työvoiman motivaatioon. Perussuomalaisten ongelmaesitys jättää kuitenkin huomioimatta verotuksen oikeudenmukaisuuden näkökulman ja tulonjaon merkityksen eriarvoisuuden vähentäjänä. Mitä vähemmän hyvinvointi kasautuu, sitä suuremmalla joukolla on mahdollisuus toimia yhteiskunnassa myös yhteisten päämäärien eteen. Verotuksen alentaminen lisää tuloerojen kasvua ja OECD-maissa on todettu, että pitkään jatkuva käytettävissä olevien tulojen epätasa-arvo toimii merkittävänä hidasteena pitkäaikaiselle taloudelliselle kasvulle (OECD 2015, 26).

Veropoliitiikan lisäksi paljon sijaa perussuomalaisten kansanedustajien puheenvuoroissa sai työmarkkinoiden rakenteisiin vaikuttavat toimet, joina mainittiin muun muassa paikallisen sopimisen lisääminen ja takaisinottovelvoitteen poistaminen. Lisäksi epäsuorasti työmarkkinoiden rakenteisiin puuttuviin toimiin viitattiin puhumalla työmarkkinoille tehtävistä uudistuksista, ihmisiä palkkaavien yritysten lisäämisestä, työurien pidentämisestä, työntekijöiden palkkaamisen helpottamisesta sekä uskon valamisesta ja luottamuksen lisäämisestä työnantajille, jotta niillä on rohkeus palkata työntekijöitä. Ensimmäisen sairauspäivän palkattomaksi tekemistä ei korostettu, vaan asia nostettiin esille ainoastaan Miko Bergbomin (PTK 40/2023) puheenvuorossa, jossa hän totesi sen olevan työehtosopimuksissa neuvoteltava asia. Irtisanomissuojan helpottamisesta hän totesi, että “[e]ivät työnantajat ole työntekijöitä potkimassa. Jokainen työnantaja haluaa pitää hyvästä työntekijästä kiinni.” Perussuomalaisten työllisyyspolitiikan keskeisenä tavoitteena keskustelussa esiin nousi yrittäjien auttaminen siten, että työntekijöiden palkkaaminen helpottuisi.

Ongelmana on siis perussuomalaisillakin työmarkkinoiden jäykkyydet ja joustamattomuus yhdessä työnantajille kohdistuvien riskien kanssa. Yrittäjien tilannetta kuvattiin tukalaksi ja puheella luodaan kuvaa, että työntekijän palkkaaminen on yrittäjälle valtava riski, mikä estää uusien työpaikkojen syntymisen. Samalla kritiikkiä toimia kohtaan ja niiden vaikutuksia vähätellään toteamalla, että sairauspäivän palkattomuus on pohjimmiltaan työehtosopimuskysymys ja että jos työntekijä on riittävän hyvä, hän ei tule irtisanotuksi. Työnantajille kohdistuvat riskit esitetään siis vähintään osittain työntekijöiden aiheuttamina, ja työntekijä itsessään voi olla riski työnantajalle. Paikallisen sopimisen,

irtisanomissuojan heikentäminen ja takaisinottovelvoitteen poistaminen esitetään keskustelussa niin, että yksilöllä on erinomaiset mahdollisuudet vaikuttaa siihen, mikä oma tilanne työmarkkinoilla on. Miko Bergbom (PTK 40/2023) toteaa paikallisen sopimisen lisäämisen, irtisanomissuojan heikentämisen sekä takaisinottovelvoitteen poistamisen olevan pohjimmiltaan työntekijöiden etu: “me saadaan työnantajille uskomus ja luottamus siihen, että he voivat palkata, ja tästä hyötyvät myös duunarit”. Kun työmarkkinoiden rakenteisiin liittyviä riskejä poistetaan tai pienennetään, eli tässä esimerkiksi lisätään paikallista sopimista ja poistetaan takaisinottovelvoite, seuraa siitä se, että yritykset alkavat palkata lisää työntekijöitä. Taustalla on siis oletus, että töitä ja siten potentiaalisia työpaikkoja yrityksissä on jo olemassa, mutta niitä ei haluta huonojen tai haitallisten seurausten pelossa täyttää, vaan palkkaamiseen liittyvät riskit estävät sen. Työpaikkojen lisääntyminen yksityiselle sektorille perustuukin perussuomalaisen argumentaation mukaan juuri työntekijöiden palkkaamiseen liittyvien riskien pienentämiselle. Esitetyt politiikkatoimet poistaisivat perussuomalaisten argumentaation mukaan riskejä ja niiden poistolla pystytäisiin puolueen esittämän argumentaation perusteella vaikuttamaan yrittäjiin siten, että nämä lisäävät työvoiman määrää yrityksissään.

Perussuomalaisten ongelmaesityksessä työmarkkinoiden jäykkyyksistä painotus oli siis hieman kokoomuksen vastaavasta ongelmaesityksestä poikkeava. Ensinnäkin esiin nousevat politiikkatoimet eivät olleet tismalleen samat, vaan korostusta oli enemmän esimerkiksi irtisanomissuojan heikentämisessä. Perussuomalaiset korostivat sitä, kuinka hyviä ja ahkeria työntekijöitä ei kuitenkaan oltaisi irtisanomassa. Tämä lisää ongelmarepresentaatioon oletuksen, että yrityksissä on tehottomia tai muuten “huonoja” työntekijöitä, jotka aiheuttavat yrittäjille ongelmia ja ihminen voi toiminnallaan ja työpanoksellaan vaikuttaa siihen, tuleeko irtisanotuksi vai ei. Keskustelun ulkopuolelle jää siis se, että yrityksen ratkaistessa taloudellisia haasteitaan irtisanomisilla, yksittäisen ihmisen työpanos ei yksin ole ratkaiseva tekijä ja irtisanomisten perusteet yksilön toiminnasta kiinni. Kyse on siis siitä, onko yksilö sopiva työmarkkinoille. Niin ikään ohitetaan sen käsittely, kuka täyttää hyvän työntekijän kriteerit ja millä perusteilla? Onko niiden saavuttaminen kaikille mahdollista? Entä jos työntekijän irtisanominen johtuu irtisanomissuojan heikentämisen jälkeen tästä itsestään, mitkä ovat ongelmat taustalla ja millä keinoin niihin tulisi puuttua, jos tulisi ollenkaan? Käsittelemättä jäävät myös se, miten yksilön näkökulmasta voidaan taata työn pysyvyys, kun tämän työpanos ei ole irtisanomisen taustalla.

5.3 Suomen Sosialidemokraattinen Puolue

Siinä missä hallituspuolueet keskittyivät esittämään toimenpiteitä työllisyyden parantamiseksi ja työvoimapolitiittisiksi toimiksi, oppositiopuolueilla fokus oli politiikalle tyypillisesti pitkälti siinä, mitä hallituspuolueiden poliittisia toimia (eniten) vastustettiin. Merkittävä osa tämän työn analyysia oppositiopuolueiden osalta keskittyikin esille nostettujen toimien lisäksi paitsi siihen, mitä hallituspuolueiden esittämiä politiikkatoimia erityisesti vastustettiin, mutta myös siihen, millä perusteluilla niitä vastustettiin. Paikoin otan tutkijana vapauden tulkita jonkin toimen vastustamista, erityisesti puhuttaessa mitä ollaan leikkaamassa siten, että puhun siitä jonkin toimen säilyttämisenä.

Esitetyjä toimia SDP:n edustajien puheessa oli muun muassa rakennusalan tilanteeseen täsmätoimin, joita tosin ei eritelty, puuttuminen. Lisäksi Antti Lindtman toteaa SDP:n ryhmäpuheenvuorossa, että “[e]mme heikentäisi osa-aikatyön edellytyksiä, uudistaisimme kotihoidon tukea, alentaisimme päiväkotimaksuja, panostaisimme osaamiseen ja tukisimme pitkiä työmatkoja ajamaan joutuvia” (PTK 39/2023). Useampi SDP:n kansanedustaja totesi puheenvuorossaan, että edistettäviä asioita olisivat myös esimerkiksi alipalkkauksen kriminalisointi sekä järjestökänne. Pia Viitanen totesi, että palkansaajan ja työntekijän asemaa tulisi vahvistaa sen sijaan, että hallituspuolueet ovat nyt heikentämässä niitä. Niin ikään puheenvuorojen mukaan työntekijöiden osaamista olisi parannettava ja saatava kohtaamaan työmarkkinoiden tarpeen kanssa. Osaamisen tärkeyden korostamiseen työllisyyden edistämiseksi linkittyi SDP:n edustajien puheenvuoroissa aikuiskoulutustuen poistamisen vastustaminen. Puheenvuoroissa vastustettiin lisäksi muun muassa ensimmäisen sairauslomapäivän palkattomuutta, asumistuen ja ansiosidonnaisen työttömyysturvan alentamista, hyvätuloisten veronkevennyksiä, lakko-oikeuden rajaamista ja työmarkkinoiden neuvottelutoimintaan puuttumista, irtisanomissuojan heikentämistä, määräaikaisten työsuhteiden mahdollistamista ilman erillistä syytä, lomautuksen varoajan lyhentämistä sekä vuorotteluvapaan poistamista. Myös työperäiseen maahanmuuttoon liittyvien ehtojen kiristämistä vastustettiin ja esimerkiksi Paula Werning totesi, että maahanmuuttoa tarvitaan työvoimapolitiikan ehkäisemiseksi, mutta “hallitus horjuttaa toimillaan kansainvälisten osaajien mielenkiintoa Suomea kohtaan”. (PTK 40/2023.)

Lähden ensimmäisenä tarkastelemaan sitä kokonaisuutta, joka sosialidemokraattien puheenvuoroissa muodostuu sosiaaliturvan heikennyksistä osana työvoimapolitiikkaa, ja mikä puheenvuoroissa esitettyjen argumenttien perusteella koskee erityisesti osa-aikatyötä tekeviä ja matalapalkka-aloilla työskenteleviä työntekijöitä. Edustajien puheenvuoroissa työttömyyttä koskevan ongelman kerrotaan

olevan työmarkkinoiden tilanteessa ja yleisessä epävarmuudessa hallituspuolueiden esittämän yksilön intressejä koskevan ongelman sijaan. Useassa puheenvuorossa heikossa työmarkkina-asemassa olevia koskevia ongelmia asetettiin rinnan hyväosaisten verokevennysten kanssa: “Samaan aikaan kun sanotaan, että ei ole varaa tukea pienituloisia, sanotaan, että meillä on varaa keventää kaikkein hyvätuloisimpien verotusta. Eniten verotus keventyy 14 000 kuukaudessa tienaaavien osalta”, toteaa Piia Viitanen (PTK 39/2023). Muutamassa puheenvuoroissa korostetaan etenkin yksinhuoltajiin ja pienituloisiin kohdistuvia toimia, ja todetaan useasti, että hallituksen esittämät toimet ovat arvovalinta, joka suosii omia intressiryhmiä: “[O]sa-aikatyötä tekevältä kahden lapsen yksinhuoltajalta, jolla palkka on ennestään alle 2 000 euroa, te viette jopa 400—500 euroa kuukaudessa, siis pienituloiselta ihmiseltä, joka tekee työtä ja jonka palkka ei riitä elämiseen”, argumentoi Antti Lindtman (mt.). Osa-aikatyötä verrataankin lähtökohtaisesti enemmän työttömyyteen siinä missä hallituspuolueet vertasivat sitä koko-aikatyöhön. Tämä näkyi esimerkiksi Helena Marttilan (PTK 40/2023) puheenvuorossa:

Täällä kun nyt keskustellaan siitä, kuinka hallitus ideologisesti kannustaa erityisesti osa-aikatyöntekijöitä työhön, niin kuten työministeri täällä totesi, työttömiä taitaa tällä hetkellä olla yli 200 000, osa-aikatyössä 400 000, ja viimeksi, kun katsoin avoimia työpaikkoja, kokoaikaisia työpaikkoja oli molin sivuilla 17 000. Haluaisinkin kysynyt ministeriltä: mikä on viestinne erityisesti näille matalapalkka-alalla työskenteleville? Lapsiperheköyhyyden ominaispiirre on se, että aikuinen perheessä on jo työssä mutta tulot eivät riitä asumiseen. Asumistuen saajista joka viides saa pääasiallisesti tulonsa palkasta, ja kaupungeissa ongelma on oletettavasti vielä tätäkin mittavampi.

Vastauksena hallituspuolueiden toimiin sosialidemokraatit kyseenalaistivat näiden toimien tarkoituksenmukaisuuden ja taustan. Työttömyyttä ei SDP:n edustajien puheenvuoroissa tarkasteltu yksilön valintana tai kannustinongelmana vaan tilanteena, johon on olosuhteiden takia jouduttu ja jossa yksilö tarvitsee puolueen kansanedustajien argumentaation mukaan tukea. Matias Mäkyinen (mt.) tiivistää näkökulmaa näin:

Näissä teidän työelämäuudistuksissanne ja työttömyysturvauudistuksessanne näkyy ensinnäkin hyvin kyyninen ja negatiivinen ihmiskuva: se, että työttömät ovat työtä vältteleviä, ovat siellä kannustinongelmien takia, vaikka kysymys on oikeasti siitä, mihin edustaja Lauri Lyly jo aiemmin viittasi, sairaudesta, koulutuksesta, asumisesta ja niin edelleen.

Ongelmaksi määritetty täten prekaari työ, eli työ, jota esimerkiksi tehdään vaihtelevilla ja epäsäännöllisillä työajoilla, pienellä palkalla, epävarmoissa työsuhteissa, sekä sen vaikutukset prekaaria työtä tekevien arkeen, talouteen ja tuloihin, eli niin kutsuttujen työssäkävien köyhien tilanne ja asema. Prekaarit työsuhteet lisäävät epävarmuutta ja eriarvoistumista (ks. esim. Jakonen 2005, 110). Ongelma

piilee siis sisällä työmarkkinoiden rakenteessa ja epätyypillisissä, epävakaisissa ja huonosti turvatuissa työsuhteissa sekä niiden seurauksissa. Sosialidemokraatit argumentoivat, että kyse ei ole niinkään pelkästään siitä, että töitä ei olisi tai tehtäisi, vaan myös siinä, että työnteolla ei aina tule toimeen ja hallituspuolueiden esittämät toimet eivät edistä työllisyyttä, vaan pahentavat mainittua ongelmaa. Sosialidemokraattien mukaan prekaaria työtä tekevien toimeentulo tulisi turvata ja työn tuomaa turvaa edistää, koska työntekijän on sopeuduttava prekaariin työelämään. Sosialidemokraattien puheenvuoroissa todetaan, että esimerkiksi osa-aikatyössä käyviä pitäisi tukea sen sijaan, että poistetaan kannustimet osa-aikatyöstä. Näin ollen osa-aikatyötä ei tarkastella siitä näkökulmasta, että se olisi yksilön valinta koko-aikatyön sijaan ja että tämä valinta tehdään koska se on kannattavaa, vaan osa-aikatyö esitetään puheessa työnä, jota tehdään, kun mahdollisuutta muuhun ei ole. Taustalla on siis oletus, että työmarkkinat ovat muuttuneet ja työmarkkinoille on tullut pysyvästi uudenlaisia, työntekijöiden joustoon perustuvia työsuhteita. Näiden oletetaan sisältävän erilaisia työntekijästä riippumattomia riskejä, joiden haittojen minimoointia pidetään olennaisena osana toimivaa työllisyyspolitiikkaa. Työvoimapolitiikan yhtenä tehtävänä pidetään siis työntekijän oikeuksien turvaamista prekaareilla työmarkkinoilla.

Prekaari työ esitettiin SDP:n kansanedustajien puheenvuoroissa ikään kuin väistämättömänä pahana, ja puheenvuoroissa keskityttiin siitä seuraavien haittojen, etenkin taloudellisten haasteiden ja niistä seuraavan potentiaalisen eriarvoistumisen hillitsemiseen ja ehkäisyyn. Oletus epävarmojen työmuotojen väistämättömyydestä oli niin vahva, että keskustelu työsuhteiden vakauttamisesta ja yritysten vastuusta epävarmuuden ehkäisyssä jätettiin tuomatta esiin. On esitetty, että yritysten vastuullisuutta tulisi lisätä sääntelyllä, sillä vastuun ottaminen sosiaalisissa kysymyksissä ei itsessään tuo yrityksille voittoa, eikä niillä täten ole siihen niin sanottua sisäistä motivaatiotakaan (Gjølberg 2011, 1). Ongelman ratkaisuksi esitetään kuitenkin valtion sosiaalipoliittiseen vastuuseen liittyviä ratkaisuja, eikä kyseenalaisteta, onko prekaari työ todella väistämätöntä, miksi se on väistämätöntä ja tulisiko siihen liittyvää vastuuta jakaa vahvemmin yrityksille. Etenkin alustatalouden kasvaminen lisää prekaaria työtä, ja niin kutsuttu alustatyö katsotaan usein yrittäjyydeksi. Onkin esitetty, että monet alustataloustyön sosiaaliturvaa ja työehtoja koskevat ongelmat olisivat ratkaistavissa, jos alustataloustyö katsottaisiin työsuhteiseksi (Mattila 2019, 75). Nyt SDP:n edustajat sivuuttavat julkisen vallan sääntelyvastuun prekaarista työstä seuraavaan eriarvoistumiskehitykseen ratkaisuja esittäessä.

Prekaarin työn ongelman lisäksi sosialidemokraatit tarttuivat hanakasti siihen, miten hallituspuolueet pyrkivät politiikkatoimiensa kautta vaikuttamaan työmarkkinoiden toimintaan ja neuvotteluihin.

Ongelmallisena nähtiin esimerkiksi irtisanomissuojan heikentäminen, määräaikaisten työsuhteiden mahdollistaminen ilman perusteltua syytä, ensimmäisen sairauslomapäivän palkattomaksi muuttaminen lainsäädännössä sekä lakko-oikeuden rajaaminen. Näiden voidaan katsoa heikentävän ammattiyhdistysten mahdollisuuksia ajaa edustamansa tahon eli työntekijöiden asemaa työmarkkinoilla. Esimerkiksi Lauri Lyly (PTK 39/2023) syyttikin hallitusta työnantajapuolen suosimista työntekijöiden kustannuksella: “työnantajapuoli odottaa hallituksen selän takana ja katsoo, että ans kattoo, kuinka hallitus pärjää tässä tilanteessa [...] olisin toivonut, että tätä olisi tasapainotettu ja haettu aitoja neuvotteluja.” Antti Lindtmanin (mt.) sanoin hallitus on mainittujen toimien myötä “luomassa epäluottamusta ja eripuraa työmarkkinoille ja suomalaisille työpaikoille”. Matias Mäkyneen tarttui kokoomuslaisen Tere Sammallahten kommenttiin “jos tulevina vuosina ei päästä hallituksen asettamaan tavoitteeseen, niin ollaanko valmiita esimerkiksi luopumaan kokonaan työehtosopimusten yleissitovuudesta?” toteamalla, että “ymmärtämättömyys tai haluttomuus tehdä yhteistyötä työmarkkinoilla näkyy, oli muun muassa edustajan aikaisemmassa puheenvuorossa, työehtosopimusten poistamisessa.” (PTK 40/2023.) Sosialidemokraatit sen sijaan korostivat, että ensinnäkin palkansaajan asemaa pitäisi turvata, jopa vahvistaa ja toisaalta neuvottelutoimintaan työmarkkinoilla ei tulisi valtakunnan politiikan tasolta puuttua. Hallituspuolueiden esittämää paikallista sopimista ja sen edistämistä ainakin nimellisesti kannatetaan myös sosialidemokraattien toimesta. Esimerkiksi Matias Mäkyneen (mt.) totesi, että

Mitä tulee paikalliseen sopimiseen, niin sehän on erittäin kannatettava asia. Paikallista sopimista kannatetaan Suomessa, ja sitä kannattaa myös ammattiyhdistysliike. Kysymys on siitä, että tasapuoliset kumppanit työpaikalla sopivat asioista tasapuolisesti, ei niin, että toinen osapuoli pääsee sanelemaan vahvemman asemasta. Siitä on kysymys, ja sitä te nyt olette tekemässä, mahdollistamassa tätä sanelua, kun kierretään luottamusjärjestelmä näillä teidän uusilla lakimuutoksillanne.

Ongelmaksi muotoutuu täten palkansaajien aseman ja oikeusturvan heikentäminen samalla, kun työnantajien katsotaan saavan yksipuolisesti etua hallituspuolueiden politiikkatoimien myötä. “[H]allitus tekee vain ja ainoastaan sen, mikä hyödyttää työnantajaa ja jättää työntekijän entistä heikommalle asemalle ja vähemmille neuvottelumahdollisuuksille”, totesi Niina Malm (PTK 39/2023). Paikallisen sopimisen vapauksien lisäämisen oletetaan siis muokkaavan neuvotteluosapuolten valta-asemia. Työntekijän valtaa vaikuttaa asemaansa nähdään heikkona ilman kollektiivista voimaa sen taustalla. Työllisyyden edistämiseksi pitäisi sosialidemokraattien mukaan ensisijaisesti vahvistaa palkansaajien asemaa, tai ainakin taata se paikallista sopimista edistäessä. Taustalla on oletus, että mikäli palkansaajien etua tai vaikkapa vallitsevan kaltaista luottamusjärjestelmää ei taata, työntekijöiden oikeuksia

tullaan polkemaan. Työntekijöiden sitoutumisen yritykseen katsotaan tuottavan hyötyjä myös yrittäjille inhimillisen pääoman muodossa (Wilthagen & Tros 2004, 169). Työntekijöitä ei pidetä pystyvinä tai riittävän voimakkaina puolustamaan omaa etuaan. Ammattiyhdistysliikkeen toimintaa ei tulisi siis rajoittaa, sillä se edistää sekä työntekijöitä että yrityksiä hyödyttävää työsuhteiden vakautta.

Ammattiyhdistysliikkeen aseman heikentäminen nähdään suoraan työntekijän asemaa heikentävänä tekijänä, enkä keksi syytä, etteikö syy-seuraus-suhdetta olisi. Neuvottelutoimintaan puuttumiseen ei kuitenkaan esitetty vaihtoehtoisia ratkaisuja, vaan keskityttiin puolustamaan ammattiyhdistysliikkeen asemaa. Hiljenemisen piiriin jäivät ammattiyhdistysliikkeen mahdolliset ongelmalliset puolet. SDP:llä on perinteisesti ollut vahvat siteet ammattiyhdistysliikkeeseen, mutta kuinka ammattiyhdistysliikkeellä on on työntekijöiden oikeuksien puolustajana mahdollisuus huomioida vähemmistön näkemykset: Kuinka huomioidaan niiden työntekijöiden kuulluksi tuleminen, kenen arvot ja tavoitteet eivät vastaa ammattiyhdistyksen linjauksia? Myös liittoon kuulumattomien työntekijöiden ääni voi jäädä kuulumattomiin, ja tämä koskee etenkin haavoittuvia ryhmiä, esimerkiksi maahanmuuttajat, joiden järjestäytymisaste on heikko. Toki työehtosopimukset ovat Suomessa yleissitovia, mikä pienentää tätä riskiä.

Siinä missä kahdessa esittelemässäni sosialidemokraattien tuottamassa ongelmarepresentaatiossa fokus oli hallituksen esittämässä työllisyystoimissa ja niiden kritiikissä, toivat sosialidemokraatit esiin vahvasti myös näkemystä, jonka mukaan työttömyys johtuu kohtaanto-ongelmista, kuten työttömien osaamisesta suhteessa avoimiin työpaikkoihin etenkin tietyillä aloilla. Lisäksi työttömyyden merkittävänä tekijänä esitetään olevan se, että työntekijät ja työpaikat eivät kohtaa sijainniltaan ja työllistymistä vaikeuttaa niin ikään työkykyyn liittyvät tekijät osalla työvoimasta. Matias Mäkynen (PTK 39/2023) tiivistää asian seuraavasti:

Työ- ja elinkeinoministeriö on tämän vuoden alussa tuottanut raportin siitä, miksi työttömyys pitkittyy Suomessa. Kyse ei ole siitä, että sosiaaliturva on liian anteliasta. Kysymys on siitä, että työttömät ovat sairaita, heidän koulutuksensa on vanhentunut, he asuvat väärällä puolella Suomea. Näihin asioihin te ette puutu. Te ette auta työttömiä oikeasti työllistymään. Te heikennätte ainoastaan heidän toimeentuloaan, mikä entisestään vaikeuttaa työllistymistä, kun he joutuvat toimeentulotuen varaan, saavat edelleen epävarmuutta elämäänsä ja esimerkiksi mielenterveysongelmia tämän myötä. Tämä on se varsinainen ongelma työmarkkinoilla.

Puheenvuoroissa kiinnitetään huomiota siihen ristiriitaan, mitä hallituksen esittämät työllisyyttä tukevat toimet ovat ja mitkä ovat näitä sosialidemokraattien esittämiä tutkimustietoon pohjautuvia merkittävimpiä työttömyyden syitä. Lauri Lyly (mt.) kommentoikin, että hallitus

on vielä lisännyt työmatkakuluja pienentämällä vähennyksiä ja lisäämällä omavastuuosuutta. Miten tällä logiikalla saadaan työpaikkoja ja työllisyyttä enemmän, kun väärillä keinoilla tehdään näitä asioita, kun ei puututa niihin oikeisiin ongelmiin, joista yritykset itse ilmaisevat?

Sosialidemokraatit eivät kuitenkaan esitä suoraan uusia politiikkaehdotuksia tilanteen muuttamiseksi näiden kysymysten osalta, vaan puheenvuoroissa keskitytään perustelemaan tarvetta säilyttää sellaisia etuuksia tai malleja, joita hallituspuolueet ovat esittäneet muuttavansa. Työvoiman liikkuvuutta hankaloitetaan sosialidemokraattien mukaan työmatkatuen vähennyksillä aiemmasta. Merkittävästi sijaa puheenvuoroissa saa myös aikuiskoulutustuen poistamisen vastustaminen. Antti Lindtman esittää kysymyksen “onko teidän esityksen jälkeen Suomi ainoa maa, jossa ei ole aikuiskoulutustukea, jos tämä teidän esityksenne menee läpi ennen kuin olette muuta kehittäneet?”. Kansainvälinen vertailu saa sijaa myös Piritta Rantasen kommentissa: “Niillä mailla, joilla on koulutettua väkeä, on erityisen suuri merkitys siinä, että siihen koulutettuun väkeen panostetaan heikossa taloustilanteessa, jotta kun talous lähtee nousemaan, niin meillä on se työväki siellä valmiina”. Aikuiskoulutustuen katsotaan auttavan työvoimapulaan. Nasima Razmyar toteaa, että aikuiskoulutustuki “on ollut valtavan merkittävä erityisesti niillä aloilla, joilla meillä tällä hetkellä on myös valtava työvoimapula”. Lauri Lyly perustelee aikuiskoulutustuen säilyttämistä myös kustannustehokkuudella ja sillä, että jo olemassa olevat järjestämistavat ovat toimivat:

Me pärjäämme osaamisella ja meidän suurin puute työllistymiselle on osaaminen, mutta lopetetaan juuri niitä välineitä, joita me tässä nyt ollaan tarjoamassa, joille on rahoitus olemassa, jotka palkansaajat ja työnantajat rahoittavat yhteisellä vakuutusmaksulla, 0,1 prosenttiyksikköä suurin piirtein per parti. Siellä on rahoitus olemassa, siellä on järjestelmä olemassa, ja nyt tällainen järjestelmä ollaan lopettamassa. (PTK 40/2023.)

Korkeaa työttömyyttä ylläpitävinä tekijöinä nähdään siis osaamispula, pitkät työmatkat ja työpaikkojen ja työntekijöiden sijainti etäällä toisistaan sekä työttömien työkyky. Osaamispulaan linkittyy myös hallituksen esittämät kiristyksen maahanmuuttopolitiikkaan, joka sosialidemokraattien esittämien väitteiden mukaan pahentaa entisestään Suomen osaajavajetta työvoimapula-aloilla. Paula Werningin (PTK 40/2023) mukaan ”hallitus horjuttaa toimillaan kansainvälisten osaajien mielenkiintoa Suomea kohtaan, eikä mielenkiintoa lisää se, että hallitus kaavailee kolmen kuukauden jälkeen työttömäksi jääneen maahanmuuttajan maasta potkimista, ellei hän löydä uutta työpaikkaa”. Näihin ongelmiin, jotka perustellaan sosialidemokraattien kansanedustajien argumentaatiossa tutkimustiedolla, ei tarjota sosialidemokraattien mukaan vaikuttavia ratkaisuja, vaan sosialidemokraattien esittämien argumenttien mukaan jopa päinvastoin: Hallituksen väitetään toimillaan syventävän näitä työllistymisen rakenteellisia haasteita entisestään.

Ongelmana on täten potentiaalisen työvoiman osaaminen ja asuinpaikkakunta suhteessa yritysten ja työmarkkinoiden tarpeisiin, ja tähän kohtaanto-ongelmaan esitetään erilaisia syitä. On työttömiä työntekijöitä, joiden koulutus ei vastaa työmarkkinoiden tarpeita ja kääntäen työvoimapula-aloilla tarvitaan koulutettua väkeä, mutta työntekijöillä ei esimerkiksi aikuiskoulutustuen poiston tai ole mahdollisuutta kouluttautua työhön, johon olisi mahdollisuus työllistyä ja työllisyysnäkyvät ovat hyvät. Toisaalta esitetään, että työntekijöitä on vailla työtä ja työpaikkoja on, mutta ne sijaitsevat kaukana toisistaan ja siitä syystä on paitsi työttömyyttä myös työvoimapulaa. Työmarkkinat ovat siis alueellisesti eriytyneet. Sosialidemokraattien mukaan työmatkavähennyksen pienentäminen kasvattaa samalla ongelmaa, koska se vähentää mahdollisuuksia ja kannustimia käydä töissä kaukana kotia. Osatyökykyisten työpanos jää hyödyntämättä, kun osa-aikatyötä ei tueta tai työllistymistä edesauteta esimerkiksi Työkanava Oy:n rahoituksen leikkaamisen myötä kuten aiemmin. Osaajapulan yhtenä ratkaisuna sosiaalidemokraatit pitävät kansainvälisen rekrytoinnin lisäämistä, mutta hallituksen toimet heikentävät sosialidemokraattien mukaan Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten osaajien keskuudessa. Aikuiskoulutustuen, työmatkavähennysten ja Työkanava Oy:n leikkausten oletetaan pienentävän työvoiman osallistumista työelämään tai vähintäänkin vähentävän osallistumisen edellytyksiä. Aikuiskoulutustuen poiston oletetaan alentavan työvoiman koulutustasoa ja maahanmuuttopolitiikan linjausten aiheuttavan sen, että koulutettu työvoima kokee kasvavaa epävarmuutta ja tulevaisuuden uskoa ja suuntaa siksi ensisijaisesti muihin maihin kuin Suomeen työmahdollisuuksien perässä. Tämän katsotaan pahentavan osaajapulaa.

Kuten kokoomuksen yksilön työhaluttomuutta koskevassa ongelmarepresentaatioissa, myös tämän sosialidemokraattien puheesta muodostetun ongelmarepresentaation taustalla on oletus, että yksilön toiminnan oletetaan olevan ohjattavissa poliittisilla toimilla. Ongelmaesityksessä toisaalta työmarkkinoidenkin oletetaan toimivan tehokkaasti, mikäli yksilöt kouluttautuvat tai muuttavat työn perässä. Työmarkkinatilanne on kuitenkin muuttuva niin alueellisesti kuin alakohtaisestikin, eikä yksilön toiminnassaan tekemät ratkaisut välttämättä ole pysyviä. Niin ikään oletetaan, että yksilöillä on motivaatio kouluttautua, kunhan taloudelliset puitteet ovat edes kohtalaiset, samoin oletetaan yksilön olevan valmis matkamaan tai muuttamaan työn perässä, kunhan se ei tuota ainakaan mittavaa taloudellista haittaa. Ongelmaesitys vaikeneekin niistä syistä, jotka voivat olla esteenä yksilön kouluttautumiselle tai liikkumiselle työn perässä. Kouluttautuminen työvoimapula-alalle ei välttämättä motivoi, eikä työ vastaa omia mielenkiinnon kohteita. Sosiaaliset suhteet, kuten perhesiteet, voivat estää tai aiheuttaa haluttomuutta muuttaa alueelle, jossa työtä olisi paremmin.

5.4. Suomen Keskusta

Keskustapuolueen kansanedustajat osallistuivat keskusteluun työllisyydestä puhuttaessa vähemmän kuin muiden puolueiden edustajat. Tulkinnassa on kuitenkin huomioitava valintani keskittyä aineiston analyysissä niihin puheenvuoroihin, joita käytettiin puhuttaessa työllisyydestä ja työvoimapolitiikasta. Keskusta nosti esiin maanviljelijöiden asemaa, joka kehystettiin paitsi huoltovarmuudeksi, myös maatalousyrittäjien tukemiseksi (ks. PTK 41/2023). Ensinnäkään koska en tulkinnut keskustelun maanviljelyn merkityksestä olleen yrittäjyyden näkökulmasta merkittävää ja toisekseen en tarkastellut muutoinkaan analyysissäni erikseen eri toimialoja, jäi keskustalle perinteisesti tärkeä teema maanviljelystä ja maatalousyrittäjien asemasta tarkastelun ulkopuolelle. Niissä puheenvuoroissa, jotka valitsin tarkastelun alle, paneudutaan toisen tutkimuksessa tarkastellun oppositiopuolueen, sosialidemokraattien tavoin joidenkin hallitusten esittämien politiikkatoimien vastustamiseen. Eniten kritiikkiä sai aikuiskoulutustuen poisto, mutta myös työttömyysturvan suojaosan poistamista vastustettiin useassa keskustalaisten puheenvuorossa. Samalla kuitenkin esimerkiksi paikallista sopimista työpaikoilla sekä työttömyysturvan uudistamista kannatettiin. Toisaalta samalla työllisyyden edistämistä koskevissa argumenteissa keskustalaiset kansanedustajat toivat mukaan kysymyksiä ja toimia, joiden ei päällisin puolin ajattelisi suoraan olevan työllisyyspolitiikan teemoja. Nämä teemat kytkeytyvät ennen kaikkea lapsiperheiden sosiaalietuuksiin.

Työllisyyden edistämisen kysymyksissä keskustalaisten kansanedustajien huomio oli yleisen taloudellisen tilanteen parantamisessa, ja suhdanteiden korjaamisen argumentoidaan olevan edellytys työllisyyden parantamiselle. “Jos kaikkia kiviä ei nyt käännetä talouden huonon kehityksen oikaisemiseksi, tässä maassa voi pian olla kymmeniätuhansia työttömiä lisää”, totesi Markus Lohi keskustan ryhmäpuheenvuorossa. Esitettyjä veronkevennyksiä suurituloisille vastustettiin perustellen sitä taloudellisella tilanteella. Samoin Lohi perusteli talouden suhdanteiden vaikuttavan niin yksilöiden kuin yritysten toimintaan ja siten olevan este työpaikkojen syntymiselle: “Jos suomalaiset eivät uskalla kuluttaa, se näkyy huonona talouskehityksenä. Jos yritykset eivät usko tulevaisuuteen, ne eivät investoi ja työllistä”. (PTK 39/2023.) Osana taloudellisia päätöksiä Katri Kulmuni kyseenalaisti luoville aloille ja matkailualaan välillisesti tulevat työllisyysvaikutukset: Hän puhui audiovisuaalisen alan tuotantokannustinten leikkaamisesta sekä matkailuun kohdistuvasta veronkiristyksestä sekä niiden vaikutuksesta alojen kilpailukykyyn ja siten myös työllistävyyteen. Olga Oinas-Panuma otti esiin myös ammattidieselin viitaten kuljetusalan ja suomalaisten yritysten kilpailukykyyn ja siten kytki sen osaksi työllisyyspolitiikkaa. (PTK 40/2023.)

Työvoimapolitiittiseksi ongelmaksi muodostuu tällöin se, että huono taloustilanne ja heikot suhdannenäkymät ajavat ihmisiä työttömyyteen. Kun suhdanteet ovat heikot, yrityksiin ei synny työpaikkoja, mikä lisää työttömyyttä, tai ei ainakaan vähennä sitä. Työttömyys johtuu siis keskustan kansanedustajien mukaan työpaikkojen puutteesta, jonka taustasyynä on taloustilanteen aiheuttama yritysten investointien väheneminen. Työttömille ei siis yksinkertaisesti riitä työpaikkoja. Siinä missä kokoomuksen edustajien puheiden perusteella ongelmaksi muodostuu ennemminkin yksilöiden tekemät valinnat ja sosialidemokraateilla työmarkkinoilla joustoja vaativat rakenteet ja niiden tuottamat haasteet, keskustan edustajat katsovat ongelman olevan ensisijaisesti kokonaisvaltaisesti julkisen talouden haastavaan tilanteeseen ja talouspoliittisiin valintoihin vahvasti kytkeytyvä ongelma. Työllisyystilanteen parantamisen ja helpottumisen oletetaan tarvitsevan taakseen talouden ja yritysten kasvua, jotta työpaikkoja syntyy. Työpaikkojen syntyminen taas on edellytys työllisyystilanteen paranemiselle. Ongelmaesitys jättää huomioimatta työttömien yksilökohtaiset ja henkilökohtaiset syyt, jotka vaikuttavat heidän työllisyyteensä. Vaikka suhdanne paranisi, nämä esteet ovat kuitenkin olemassa ja vaativat tarkastelua, johon päästäänkin muissa keskustan ongelmarepresentaatioissa.

Keskustan kansanedustajat puhuivat sosialidemokraattien tavoin vahvasti myös aikuiskoulutustuen puolesta ja sen poistamista vastaan. Jo ryhmäpuheenvuorossa Markus Lohi (PTK 39/2023) totesi, että “ei ihmisille saada töitä, jos osaaminen ei kohtaa. Työelämä muuttuu, ja siksi järkevät ratkaisut, kuten aikuiskoulutustuki, tulisi ehdottomasti tavalla tai toisella säilyttää”. Aikuiskoulutustukea puolustaessa useat kansanedustajat perustelivat aikuiskoulutustuen säilyttämistä sen positiivisilla vaikutuksilla erityisesti sosiaali- ja terveysalan sekä koulutusalan työllisyystilanteeseen. “Meillä on valtava työvoimapula, osaajapula sote-alalla, epäpäteviä opettajia meillä on paljon, ja juuri erityisopettajien kouluttautumiseen tämä aikuiskoulutustuki on toiminut”, argumentoi Hanna Kosonen (PTK 40/2023). Jouni Ovaska (mt.) taasen totesi: “Aikuiskoulutustuen poistaminen sotii täysin työelämän tämänhetkistä henkeä vastaan.” Aikuiskoulutustuen poistamisen sijaan keskustan toimesta ehdotettiin, että aikuiskoulutustukea oltaisiin voitu ensisijaisesti uudistaa eikä poistaa. Ongelmaksi aikuiskoulutustuen poistaminen muodostuu siksi, että siinä missä keskustan mukaan aikuiskoulutustuella on voitu aiemmin ennaltaehkäistä sosiaali- ja terveysalan sekä erityisopettajia koskevaa työvoimapulaa, nyt saavutetut edut hylätään eikä vaihtoehtoista ratkaisua ole lainkaan esitetty. Olga Oinas-Panuma (mt.) tiivistä tämän puheenvuorossaan:

Pitkin Suomea on tällä hetkellä osaajapula. Työpaikkoja on auki, mutta pätevää työvoimaa on tosi vaikea saada. Työelämää pitää uudistaa, mutta järkevästi, ja minun nähdäkseni tämä aikuiskoulutustuen poisto ei ole järkevä uudistus. [välihuuto] Sen turvin on jo nyt moni

lähihoitaja kouluttanut itsensä sairaanhoitajaksi, moni lastenhoitaja tai sosionomi on kouluttautunut lastentarhanopettajaksi, ja jo tässä vaiheessa yksi kolmasosa näistä aikuiskoulutustukirahoista on mennyt sosiaali- ja terveystyöntekijöille ja sitten on saatu osaavaa työvoimaa. Ilman tätä mallia siihen ei olisi ollut varaa.

Minä kävin justiin Tanskassa oppimassa työelämästä valiokunnan kanssa. Siellä painotettiin, että yksi tärkeimmistä asioista heidän työelämämallissaan on se, että ihmiset oppivat jatkuvasti uutta ja kykenevät täydennyskouluttautumaan.

Minun mielestäni on kummallinen marssimajärjestys, että lähdetään poistamaan aikuiskoulutustuki ja sitten katsellaan, että jos siihen tilalle saataisiin jotakin. Eikö olisi ollut järkevämpää ja alun perin uudistaa aikuiskoulutustukea niin, että se olisi kohdistunut semmoisille aloille, joille me tarvitaan osaavaa työvoimaa?

Toisena keskustan ongelmarepresentaationa on siis sosialidemokraattien tavoin työvoiman osaamisen puute tai laatu. Aikuiskoulutustuen poistamisesta seuraavaa ongelmaa korostaa keskustan mukaan osaaajapula-aloille kouluttautumiseen kannustavan vaihtoehdoisen tukimuodon puute, millä aikuiskoulutustuen lakkauttamisen aiheuttamaa haittaa saataisiin pienennettyä. Ongelman siis oletetaan kärjistyvän aikuiskoulutustuen lakkauttamisen myötä. Keskustan ratkaisu olisi ollut aikuiskoulutustuen uudistaminen niin, että etenkin osaaajapula-aloille, kuten sosiaali- ja terveystalalle ja erityisopettajan tehtäviin, kouluttautumiseen olisi luotu kannustin. Taustalta on siis löydettävissä oletus, että mikäli työuran aikana tai aikuisena kouluttautumiseen ei tarjota riittävää taloudellista tukimuotoa kouluttautumista harkitseville, tiettyjen alojen työvoimapula tulee kasvamaan. Tämä pahentaa kohtaanto-ongelmaa, jolloin on aloja, joilla on paljon työvoimaa, mutta samalla työttömyys kasvaa tai pysyy korkealla. Keskustan esityksen mukaan tällaiseen kohtaanto-ongelmaan voitaisiin vastata joko aikuiskoulutustuella tai ennemminkin tukimuodolla, joka ohjaisi alanvaihtoa harkitsevia kouluttautumaan sellaisille aloille, jotka myös työllistävät. Työvoiman koulutustaustan halutaan työmarkkinoiden tarpeita. Keskustalla hyvin samankaltaisista tekijöistä vaietaan kuin sosialidemokraateilla. Yksilö motivaatio kouluttautua jätetään huomiotta, ja koska puhe on keskittynyt vahvasti hoiva-alaan, olisi sen huomioiminen erityisen tärkeää. Sosiaali-, terveys- ja hoiva-alan työt ovat kuormittavia ja niiden arvostusta on kyseenalaistettu, ja alan veto- ja pitovoiman yksi suurimmista haasteista on alhainen palkkataso (ks. esim. Florek 2024, 32), joka jää huomiotta tässä ongelmaesityksessä.

5.5 Yhteenveto ongelmarepresentaatioista

Edellä kirjoitin auki kunkin puolueen tuottamat ongelmarepresentaatiot, niiden taustalla olevat oletukset sekä avasin sitä, mistä kussakin ongelmarepresentaatioissa oli vaiettu. Selkiyttääkseni vielä näiden ongelmaesitysten ytimen, olen koonnut niiden keskeiset piirteet taulukkoon 1. Taulukko esittää kunkin puolueen keskeisen ongelmarepresentaation (WRP-menetelmän ensimmäinen kysymys), oletukset sen taustalla (WPR-menetelmän toinen kysymys) sekä olennaisimmaksi katsomat poiminnat niistä asioista, joista ongelmaesityksistä vaiettiin (WPR-menetelmän neljäs kysymys). Luvussa 6 jatkan ongelmarepresentaatioiden käsittelyyn ja niistä tehtäviin johtopäätöksiin siltä osin kuin ongelmarepresentaatiot yksilön, yritysten ja julkisen hallinnon kehyksissä esitettiin.

Taulukko 1: Puolueiden ongelmarepresentaatiot, ennakko-oletukset niiden taustalla ja vaietut teemat

	TYÖTTÖMYYS ONGELMANA	OLETUKSET ONGELMAN TAUSTALLA	MITÄ EI PROBLEMATISOIDA?
Kokoomus	1. Yksilön passiivisuus ja työhaluttomuus 2. Työmarkkinoiden jäykkyydet	1. Yksilö tavoittelee aina rationaalisten valintojen kautta maksimaalista taloudellista hyötyä suhteessa menetettyyn aikaan 2. Yritysten sääntelyä vähentämällä kasvu lisääntyy ja se muuttuu työpaikoiksi. Työttömyyden syynä työntekijöiden liian vahva suoja.	1. Työpaikkojen puute, työn vastaanottamiseen liittyvät syyt. 2. Työvoiman pysyvyyteen vaikuttavat tekijät kasvun mahdollistajana, työntekijöiden oikeusturva
PS	1. Korkea verotus 2. Työmarkkinoiden jäykkyydet	1. Korkea verotus passivoi ja vähentää ostovoimaa. Käteen jäävä raha siirtyy kulutukseen ja näkyvät talouskasvussa. 2. Työntekijän palkkaaminen on iso riski. Työntekijä voi vaikuttaa irtisanomisiin.	1. Oikeudenmukaisuus ja tulojaon merkitys 2. Kuka täyttää hyvän työntekijän kriteerit?
SDP	1. Prekaarit työmarkkinat sekä niistä seuraava epävarmuus ja eriarvoistuminen 2. Palkansaajan heikko asema ja oikeusturva työmarkkinoilla 3. Työvoiman osaaminen ja asuinpaikka	1. Epävarmoista työmuodoista työntekijöille kohdistuvat riskit välttämätön osa työmarkkinoita 2. Palkansaajan työsuhteiden ehtojen heikkeneminen vaikuttaa työn pysyvyyteen ja sitä kautta talouskasvuun 3. Poliittisilla toimilla ja taloudellisilla kannustimilla voidaan vaikuttaa yksilön toimintaan	1. Yritysten vastuu 2. Vaihtoehdot, järjestäytymättömien työntekijöiden asema 3. Kouluttautumisen ja alueellisen liikkuvuuden yksilölliset esteet, motivaation vaikutus yksilön käytökseen
Keskusta	1. Talouden heikko suhdanne 2. Työvoiman osaamisen puute ja laatu	1. Paremmat talousnäkymät saavat yritykset palkkaamaan työntekijöitä 2. Koulutuksen lisäämisellä ja yksilön mukautumisella parannetaan työllisyyttä	1. Yksilölliset syyt 2. Yksilön motivaatio, alojen veto- ja pitovoima: mm. palkkatason vaikutus

6. ONGELMAREPRESENTAATIOT ERI TOIMIJAKEHYKSISSÄ

6.1 Työtön yksilö

Tarkastellessa työttömyyden taustalla olevia esitettyjä ongelmarepresentaatioita huomataan, että eri toimijoille asetetaan niissä erilaisia merkityksiä, rooleja ja vastuita. Työttömyys kehystetään paitsi työttömyyden yhteiskunnalliseksi ilmiöksi, myös työttömän yksilön toiminnaksi tai toimettomuudeksi. Tässä pääluvussa keskityn tarkastelemaan työttömyyttä yksilön, yritysten ja julkisen vallan näkökulmasta. Miksi valitsin tämän lähestymistavan? Oikeiston ja vasemmiston keskeiset erot liittyvät käsityksiin markkinatalouden vapaudesta ja julkisen vallan aktiivisesta roolista. Poliittisessa oikeistossa on tyypillisesti korostettu yrittäjyyden merkitystä yhteiskunnassa, kun taas vasemmisto on pitänyt julkista sektoria tarpeellisena muun muassa tulojen uudelleenjaon vuoksi ja myös taloudellisen toiminnan sääntelyä on pidetty tärkeänä. (ks. esim. Paloheimo 2008, 12.) Yritystoiminnalle ja julkiselle sektorin ongelmarepresentaatioissa annettujen merkitysten tarkastaminen oletettavasti tuo näkyväksi oikeiston ja vasemmiston eroja. Tarkastelen kuitenkin aluksi ongelmarepresentaatioita siltä kannalta, miten työttömän yksilön oma rooli, vastuu ja vapaus nähdään. Olisi ollut ongelmallista tarkastella vain yritysten ja julkisen sektorin roolia, sillä luvussa 5 esitetyissä ongelmarepresentaatioissa yksilön toiminnalle, valinnoille sekä tämän käyttäytymisen ohjailulle annettiin merkityksiä työllisyyden parantamisessa.

Kokoomuksen ensimmäinen ongelmarepresentaatio koski yksilön työhaluttomuutta ja tämän henkilökohtaista vastuuta aktivoitua. Poliitiikkatoimien kautta tavoiteltiin yksilön käyttäytymisen muutosta, jonka seurauksena oletetaan työttömyyden vähenevän ja työpaikkojen lisääntyvän. Yksilön rooli esitettiin moraalisenä kysymyksenä, jossa yksilöä tarkasteltiin toisaalta rationaalisenä toimijana ja osittain myös moraalisenä toimijana. Rationaalisen yksilön katsotaan tekevän sellaisia valintoja, jotka tuottava tälle mahdollisimman suuren rajahyödyn tarkastellessa työnteosta saatavan korvauksen ja menetetyt vapaa-ajan suhdetta. Toisaalta yksilöä pidettiin moraalittomana, mikäli tämän valinnat pohjautuivat rationaalisuuteen, jossa sosiaalietuuksien varassa eläminen oli koettu yksilön maksimaalista rajahyötyä kannattavammaksi. Yksilön vastuun kantamista omasta työllistymisestään siis korostetaan ja esimerkiksi työllistymisen esteiden rakenteelliset esteet, työpaikkojen tarjonnan puute ja työn mielekkyyden teemat sekä yksilön sosiaalinen ja kulttuurinen konteksti jäivät problematisoimatta. Työttömyyttä ja työllistymistä tarkasteltiin yksilön valintoina. Tämä mukailee uusklassisen taloustieteen ajatusta, jossa yksilöt nähdään talouden toimijoina, ja jotka tekevät markkinoilla rationaalisia päätöksiä

(ks. esim. Patomäki 2007, 26). Yksilön vastuu itsestään rinnastetaan vapautteen toimia markkinoilla omia etuja ajaen ja minimoiduin rajoituksin. Uusklassinen talousteoria selittää makrotaloutta mikrotalouden toimijoiden valintojen summana, jossa kysyntä ja tarjonta kohtaavat, ja jossa taustaoletuksena on markkinoiden tasapainohakuisuus (ks. esim. Ahokas ym. 2018, 43). Näin myös työmarkkinoilla, jossa tarjonnasta vastaa valintoja tekevä työvoimaa.

Perussuomalaisten ongelmarepresentaatioissa yksilön rooli nousi niin ikään mukaan argumentaatioon, vaikka yksilöä ei suoraan tarkasteltu analyysini perusteella työttömyyden perimmäisenä ongelmana. Yksilön vastuu nostettiin kuitenkin merkittävään rooliin, kun perusteltiin työmarkkinoiden joustojen poistamista sillä, että hyviä työntekijöitä ei potkita pois. Tällöin esitettiin, että esimerkiksi irtisanomissuojan heikentäminen ei vaaranna yksilön asemaa työmarkkinoilla, mikäli tämä toimii oikein ja tuottaa riittävän hyödyn työnantajalleen. Uusklassista teoriaa myötäilevä yksilö rooli taloudellisena toimijana korostuu siten vähintään samassa määrin kuin kokoomuksella. Yritysten saama hyöty on argumentaation perusteella riippuvainen yksilöstä. Yrityksen näkökulma ja vastuu siitä, mitkä mahdollisuuden työvoimalla on tuottaa suurinta mahdollista hyötyä lukeutuvat vaiettuihin asioihin ongelmarepresentaatioissa. Yksilön työvoimapotentiali saakin markkina-arvon ikään kuin yhtenä varallisuuden muotona sekä kokoomuksen että perussuomalaisten ongelmarepresentaatioissa.

SDP:n ongelmaesityksessä yksilön rooli nähtiin päinvastaisesti ja yksilöä tarkasteltiin toimijana, joka aktiivisesti hakeutuu työmarkkinoille, mutta jolle koituu riskejä ja joka kokee epävarmuutta työmarkkinoiden ja uudenlaisten työsuhdemuotojen epävarmuuden vuoksi. Yksilön asema nousi esiin myös SDP:n toisessa ongelmarepresentaatioissa, jossa yksilön mahdollisuudet turvata oikeutensa ja asemansa työmarkkinoilla nähtiin huonoina, mikäli takana ei ole kollektiivista voimaa esimerkiksi neuvotella työehtosopimuksista. Yksilöille koituva uhka, jota ongelmarepresentaatioissa nostettiin näkyvästi esiin, oli taloudellinen eriarvoistuminen, mikä esitettiin ongelmana itsessään. Keskustan ongelmaesityksissä yksilö nähtiin ensisijaisesti osana isompaa kollektiivia. Ensisijaisesti yksilöä tarkasteltiin osana perhettä, ja työttömyys kehystettiin perhepoliittiseksi ongelmaksi. Tämä näkyi sosiaalietuuksiin liittyvässä keskustelussa, johon palaan tarkemmin alaluvussa 6.3. Keskustan ongelmarepresentaatioissa yksilön vastuuta ei korostettu, vaikka se tulikin näkyväksi osaamiseen liittyvässä ongelmarepresentaatioissa. Kokoomuksen ja perussuomalaisten tapaan siis myös SDP:n ja keskustan työvoiman osaamista koskevissa ongelmarepresentaatioissa yksilöä tarkasteltiin itse tilanteestaan vastuullisempana työmarkkinoiden osana, kun työttömyyden taustalla koettiin olevan osaamisen puute. Yksilön henkilökohtaisista esteistä vaiettiin näissä osaamista koskevissa

ongelmaesityksissä. Tulkitsenkin, että SDP:llä oli eri ongelmarepresentaatioissa erilainen suhtautuminen yksilön rooliin.

Työssäkäyviä köyhiä tutkinut yhteiskuntapolitiikan professori Mikko Jakonen on kirjoittanut uusklassisen taloustieteen sitoutuneen metodologiseen individualismiin, metodologiseen instrumentalismiin sekä ajatuksesta, että talous pyrkii aina tasapainoon. Talouden keskiössä on siis yksilö, jonka toimintaa tarkastellaan ensisijaisena suhteessa instituutioihin. Rakenteiden nähdään lähinnä haittaavan ja rajoittavan yksilön vapaata toimintaa. Metodologisen instrumentalismin mukaan taloudellinen toiminta on vain väline yksilön intressien toteuttamiseen, eikä siihen kuulu liittää moraalisia, eettisiä tai sosiaalisia ulottuvuuksia. Talouden tasapainohakuisuusajatuksen mukaan työttömyys johtuu liian korkeiksi määritellyistä palkoista, eivätkä yritykset voi siksi työllistää. (Jakonen 2015, 98–99.) Yksilön rooli on siis uusklassisessa talusteoriassa merkittävä. Kokoomuksen esittämä ajatuksen yksilön rationaalisesta, maksimaalista hyötyä tavoittelevasta yksilöstä voidaan siis katsoa olevan merkittäväällä tavalla kytköksissä uusklassiseen ajatukseen työttömyydestä ja työmarkkinoista. Työllisyyden edistämisen keskiössä on yksilö, jonka on toimittava niin, että tehdyt valinnat työllistävät. Toisaalta niin kuksen kuin perussuomalaisen argumentaatioissa korostettiin myös moraalista velvoitetta työhön, minkä voidaan myös ajatella olevan ristiriidassa uusklassisen metodologisen instrumentalismin ajatuksen kanssa. Valintoja tulisi sen mukaan tarkastella puhtaasti rationaalisina valintoina, eikä moraalisen velvoitteena, joka sinällään on taloudellisesta toiminnasta riippumatonta. Ei voi kuitenkaan jättää huomiotta, että metodologisen instrumentalismin ajatuksen mukaisesti olen luvussa 5.1. tulkinnut kokoomuksen vaienneen yksilöstä sosiaalisena ja kulttuurisena toimijana.

Yksilön vastuu korostui aineiston analyysissä niin ikään kannustinloukuista eri yhteyksissä puhuttaessa. Vaikka kannustinloukut liittyvät itsessään työttömyys- ja sosiaalietuuksien rakenteeseen liittyvään keskusteluun, on kannustinloukkuretorikan taustalla ajatus yksilön käyttäytymiseen vaikuttamisesta. Se, millä perusteella etuusjärjestelmän muutoksia esitetään, kulminoituu siihen, että rakenteelliset muutokset paitsi ohjaisivat ihmisten käyttäytymistä siten, että tapahtuu siirtymiä työttömyydestä kohti työelämää, niiden myös oletetaan lisäävän kulutusta ja sitä kautta talouskasvua. Kannustinloukuista puhumista onkin usein käytetty politiikan teon välineenä, mitä työvoimapolitiikkaan tulee. Kannustinloukkujen ja korkean työttömyysturvan vaikutuksesta on kuitenkin tutkimuksessa saatu ristiriitaisia tuloksia. Tutkimukset on pääosin tehty taloustieteellisistä näkökulmista ja pitävät sisällään uusklassiselle teorialle ja uusliberalistiselle ajattelulle tyypillisen oletuksen, että kukin toimija pyrkii ensisijaisesti maksimoimaan omaa rajahyötyään. Sosiaalitieteelliset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet ihmisten myös ottavan

sosiaaliset arvot huomioon, minimoivan omia riskejään ja muutoinkin käyttäytyvän usein oletusta vastaan. Kannustinloukuista käytetyn argumentaation ja siitä tehdyn tutkimuksen haasteena onkin se, että niissä ei ole käytetty yksilötason empiirisiä aineistoja, vaan nojaavat talusteorioihin ollen ennemminkin järjestelmien logiikkaa kuvaavia kuin ihmisten käyttäytymisen muutoksiin tai sen mahdolliseen ohjaamiseen lisätietoa tuovaa. (Virjo ym. 2006, 13.)

6.2. Yritykset työllistäjinä

Yritysten rooli sai erilaisia merkityksiä eri puolueiden ongelmaesityksissä siinä missä yksilönkin. Kokoomuksen esityksissä yritykset nähtiin aktiivisina toimijoina ja paikkoina, joihin työpaikkoja syntyy ja jotka vastaavat työmarkkinoiden suurimmista riskeistä, kun taas SDP:n toimesta yrityksistä puhuttiin valtaa käyttävinä toimijoina, jotka ottavat kaiken irti työntekijöistä, jotka ovat altavastajan asemassa, kun yhteisiä tavoitteita luodaan ja työsopimuksia solmitaan. Perussuomalaisten linja myötäili pitkälti hallituskumppaninsa kokoomuksen ongelmaesityksiä, vaikka painotukset hieman toisistaan erosivat. Huomionarvoista on myös keskustan ongelmaesitykset, jossa yritysten rooli jäi yllättävänkin pieneen rooliin tarkasteltaessa sitä, miten yritysten rooli nousi puheenvuoroissa esiin suhteessa muihin teemoihin. Tässä tutkielmassa yrittäjyyttä ei tarkasteltu siltä osin, miten se esitettiin maanviljelijöiden toiminnan tukemisenä. Se olisi voinut mahdollisesti jonkin verran vaikuttaa siihen, miten yrittäjien rooli keskustan toimesta problematisoitiin.

Kokoomus korosti puheissaan sitä, että työpaikat syntyvät yrityksiin ja yrityksille onkin siksi taattava parhaat mahdolliset puitteet toimia työntekijöiden palkkaamista ajatellen. Uusklassinen talusteoria painottaa tämänkaltaisia tarjontapuolen tekijöitä. Nyt mahdollisuudet eivät ole kokoomuksen mukaan työmarkkinoiden jäykkyyksien takia riittävät, ja työnantajien suuntaan halutaan lisätä joustoja asiantilan muuttamiseksi. Samalla yritysten katsotaan saavan mahdollisuuksia kasvaa ja siten myös työllistää enemmän. Uusklassisen teorian yhtenä tulkintana on, että työllisyyden tasoon voidaan vaikuttaa joko yritysten tuottavuutta parantamalla tai palkkoja alentamalla, sillä työmarkkinoita pidetään tasapainohakuisena järjestelmänä. Poliittista taloutta tutkinut Bob Jessop on argumentoinut, että on tapahtunut siirtymä keynesiläisestä hyvinvointivaltiosta kohti 'schumpeterilaista työntekovaltiota', jossa sosiaalipolitiikka on alisteisessa asemassa suhteessa työmarkkinoiden joustavuusvaateille ja kansainvälisen kilpailun asettamille rajoitteille (Scholte 2000, 22).

Suomessa on 1990-luvulta lähtien tehty sellaista politiikkaa, jonka tavoitteena on tehdä Suomi elinkeinoelämän näkökulmasta houkuttelevaksi toimintaympäristöksi, minkä seurauksena liiketoiminta lisääntyy ja työllisyys ja vauraus kasvavat. Samalla myös valtiolle on katsottu tulevan lisää verotuloja sosiaalisten menojen kattamiseen ja hyvinvointivaltion menoihin. Tästä yritysten houkuttelua lisäävästä politiikasta esimerkkejä on esimerkiksi yritysten verojen kevennykset. (Ruostetsaari 2019, 102–103.) Verojen kevennyksiä perusteltiin kokoomuksen ja perussuomalaisten ongelmaesityksissä tämän politiikan teon tavan kautta. Alhaisen verotusasteen katsotaan parantavan yritysten kilpailukykyä ja tämän katsotaan olevan itseään ruokkiva ilmiö, sillä verokevennyksen seurauksena oletetun yritysten kilpailukykyyn kasvun katsotaan muuttuvan työpaikoiksi kasvavissa yrityksissä, ja jotka siten taas toisivat lisää verotuloja valtiolle. Verotuksen katsottiin etenkin perussuomalaisten ongelmaesityksessä olevan myös yksilöä passivoiva tekijä, ja tuloveron keventämisen lisäävän ostovoimaa. Sen katsotaan tuottavan positiivisia vaikutuksia yritysten näkökulmasta, kun ostovoiman kasvu lisää yritysten tuloja, auttaa niitä kasvussa ja siten myös johtaa työpaikkojen syntyyn.

Yksilön ja yritysten velvollisuuksiin suhtauduttiin kokoomuksen ongelmaesityksissä eri tavoin. Yksilön kohdalla tämän moraalista vastuuta työllistää itsensä pidetään velvollisuutena, mutta yritysten kohdalla velvollisuutta työllistää ei esitetä. Yksilön kohdalla jätettiin tämän passiivisuutta esittävässä ongelmarepresentaatiossa käsittelemättä se, että työllistyminen ei syystä tai toisesta ole kaikille mahdollista. Yritysten taasen oletetaan olevan automaattisesti työntekijöitä mahdollisimman paljon palkkaava toimija, ja ainoana syynä yksityisiin yrityksiin syntyvien työpaikkojen vähyteen nähdään rakenteelliset tekijät eli työmarkkinoiden jäykkyydet. Yritykset eivät kuitenkaan toimi, eikä niillä välttämättä ole niin kutsuttua sisäänrakennettua motivaatiota toimia, yhteiskunnan kokonaisedun tai työntekijöiden ja -hakijoiden edun mukaisesti. Yksilöön ja yrityksiin suhtauduttiin myös moraalista perspektiivistä tarkasteltuna eri tavoin. Yksilö määrittyi kokoomuksen ongelmaesityksissä toisaalta moraaliseksi toimijaksi, toisaalta maksimaalista rajahyötyä tuottavien rationaalisten valintojen tekijäksi. Yritysten maksimaalisen rajahyödyn eli voiton tavoitteluun sen sijaan suhtauduttiin lähinnä positiivisesti, syntyhän uusklassisen talousteorian mukaan silloin myös samassa suhteessa työpaikkoja (ks. esim. Ahokas ym. 2018, 45). Vaikka sääntelyn vähentäminen johtaisi kasvuun, yrityksen kasvu saattaa muuntautua myös esimerkiksi lisääntyviksi pääomatuloiksi, eikä suoraviivaisesti työpaikoiksi. Huomiotta jää myös yritysten tarjoamien työpaikkojen vakaus, pysyvyys ja työolosuhteet. Nämä ovat tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa siihen, kuinka työssä pysytään ja pysyvyys edistää yritysten kasvumahdollisuuksia. Yritysten yhteiskuntavastuusta keskustelu jää kaikkineen vähälle

työvoimapoliittisessa keskustelussa kaikkien neljän tarkastellun puolueen osalta ja yrityksiin suhtautuminen on kokonaisuutena yllättävänkin kriittistä.

Kokoomuksella ja perussuomalaisilla ongelmaesityksiä nousi työmarkkinoiden jäykkyydet, ja paikallinen sopiminen oli yksi ongelmaesitysten keskeisistä teemoista. Paikallinen sopiminen nousi esiin kaikilla puolueilla, mutta eri kantilta. Mikään tarkastelemistani puolueista ei kuitenkaan suoraan vastustanut paikallista sopimista. Paikallisella sopimisella viitataan mahdollisuuteen sopia joistakin asioista työpaikoilla. Paikallinen sopiminen on ollut Suomessa mahdollista tilanteissa, joissa paikallisesti sovittavista asioista on kirjattu maininta työehtosopimukseen (Halttunen ym. 2021, 13). Paikallisen sopimisen käsitteen keskeinen tekijä on työehtosopimusten yleissitovuus, joka tarkoittaa, että myös alan järjestäytymättömien työnantajien on noudatettava työehtosopimusta. Radikaali vasemmisto on pitänyt työehtosopimusten yleissitovuutta tärkeänä ja esittänyt sen olevan minimipalkan korvaaja ja mikäli yleissitovuus poistettaisiin, olisi vähimmäispalkasta säädettävä laissa. (mt., 17.) Paikallisen sopimisen työvoimavaikutuksista on saatu tutkimuksissa erilaisia tuloksia. Toisaalta sen on nähty auttavan yrityksiä etenkin haastavissa yhteiskunnallisissa tilanteissa, kuten pandemia-aikana ja taantumissa. Sen etuna on nähty muun muassa mahdollisuus vaikuttaa yritysten työvoimakustannuksiin. Toisaalta valtiovarainministeriön laskelmissa työllisyysvaikutuksille on arvioitu korkeintaan vähäistä vaikuttavuutta. Työllisyyden on esitetty olevan keskitetyn sopimisen maissa korkeampaa kuin hajautetun sopimisen maissa. (mt., 83–86.) Siinä missä kokoomuksen ongelmaesityksissä yritysten esitettiin olevan alisteisessa asemassa suhteessa työmarkkinaosapuoliin ja jäykkään neuvottelutoimintaan, SDP:n ongelmaesityksissä työntekijät esitettiin alisteisina epävakaille työmarkkinoille ja epävakaiden työsuhteiden aiheuttamalle taloudelliselle epävarmuudelle. Kokoomus vetosi Petteri Orpon johdolla juurikin yritysten mahdollisuuksiin ja uskallukseen palkata “sen ensimmäisen työntekijän tai niitä seuraavia työntekijöitä. Siksi paikallinen sopiminen on niin äärettömän tärkeää” (PTK 39/2023).

Sosialidemokraateilla ongelmaesitykset rakentuivat niin, että ammattiyhdistysliikkeet esitettiin vastauksina työmarkkinoiden neuvottelupätäsapainon ja eriarvoisuusongelmiin. SDP:llä on perinteisesti ollut läheiset suhteet ammattiyhdistysliikkeisiin (ks. esim. Raunio & Laine 2017) ja aineistossa tämän suhteen voidaankin tulkita nousseen merkittävällä tavalla näkyväksi. Tulopoliittisen hallitsemistavan heikentymisen myötä myös etujärjestöjen asema on lähihistoriassa muuttunut. Työnantajajärjestöt ovat viestineet, että globalisaatio on heikentänyt yritysten mahdollisuuksia sitoutua kalliimpaan palkkatasoon Suomessa. Samanaikaisesti työntekijöiden neuvottelujärjestöjen vaikutusvalta on pienentynyt, kun yritystoimintaa on siirretty ulkomaille tai toimintaa lakkautettu, ja lisäksi

työntekijöiden järjestäytymisaste on heikennyt. Työmarkkinajärjestöillä voidaan kuitenkin katsoa olevan valtaa joissakin sellaisissa sosiaalisissa kysymyksissä, joissa muodollinen päätösvalta kuuluu eduskunnalle, jonka on haastava muuttaa kolmikannassa sovittuja asioita. (Ruostetsaari 2019, 105–106.) Sami Outinen (2015, 315) toteaa väitöskirjassaan, että SDP:n politiikassa kilpailuvaltioajatus on hyväksytty politiikan reunaehdoksi myös puolueen harjoittamassa työvoimapolitiikassa 1990-luvulta alkaen. Kun poikkeuksellisen oikeistolaisena pidetty hallitus (HS 2023) pyrkii rajaamaan sosialidemokraateille läheisen ammattiyhdistysliikkeen neuvotteluvaltaa, ottaa SDP oppositioasemassa vahvempaa roolia niin sanotun perinteisemmän sosialidemokraattisen politiikan puolustajana.

6.3. Julkisen sektorin rooli

Vasemmiston ja oikeiston erot ovat perinteisesti kulmineeruneet käsityksiin julkisen sektorin laajuudesta ja talousjärjestelmän toimintaperiaatteista. Nämä erot tulevat näkyviksi myös 2024 budjetin lähetekeskustelun ongelmaesityksissä työvoimapolitiikkaa ja työllisyyttä koskien. Suurinta julkisen sektorin vastuuta työmarkkinaepäkohtien tasaamisessa korosti SDP, jonka mukaan työttömyyden taustalla oleva merkittävä ongelma on työmarkkinoiden epävarmuus sekä epävakaat ja epätyypilliset työsuhteet. Valtion rooliksi muodostui tässä ongelmaesityksessä turvata yksilölle riittävä toimeentulo, kun työmarkkinat toimivat niin, että työssäkäynti ja siitä saatu palkka ei sitä turvaa. Samoin valtion tehtävä oli tasata hyvinvointieroja ja eriarvoistumista prekaareilla työmarkkinoilla. SDP:n mukaan työllistymistä edistetään minimoimalla työvoimalle kohdistuvia riskejä työmarkkinoilla, ja valtion tehtäväksi määritellään juuri näiden riskien minimointi. Kokoomuksella, kuten osin myös toisella hallituspuolueella perussuomalaisilla, valtion rooli näyttäytyi moninaisena. Toisaalta korostettiin mahdollisimman vapaata toimintaa, kuten paikallinen sopiminen, työmarkkinoilla, mutta samalla haluttiin edistää valtion roolia sääntelijänä esimerkiksi ottamalla käyttöön vientivetoinen palkkamalli. Yksityisen sektorin mahdollisimman vapaata toimintaa korostettiin ja valtion rooliksi muodostui mahdollisimman vapaan neuvottelun ja sopimisen takaaminen ilman, että ennalta säädettyjä raameja sopimiselle olisi paljon. Tavoitteena kokoomuksella ja perussuomalaisilla oli taata yrityksille mahdollisimman vapaa ja sääntelemätön toimintaympäristö, eikä työntekijöiden turvaa tai heihin kohdistuvien riskien minimoimista nostettu esiin merkittävänä työllisyyttä edistävänä tekijänä. Myös työntekijöiden suojeleminen näyttäytyi pikemminkin esteenä kuin oikeutena.

SDP:n ongelmarepresentaatioista merkittävimpänä näyttäytyi prekaarit työmarkkinat ja niiden mukanaan tuoma epävarmuus ja eriarvoistuminen. Se huomioi uudenlaiset työn muodot ja työntekijän heikon aseman prekaareilla työmarkkinoilla. Vaikka prekaaria työtä tekevät ovat myös työllisiä, voidaan heidät monesti katsoa työttömiksi työnhakijoiksi, sillä jos epävarmat ja osa-aikaiset työsuhteet eivät riitä elättämään yksilöä, tarvitsee tämä palkan lisäksi myös sosiaalietuuksia. Työttömyysetuuden saamiseksi tulee ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi (Työttömyysturvalaki 2 luku 1 §). Saksalais-brittiläinen sosiaalipolitiikan tutkija Jochen Clasen on tutkinut työssäkäynnin aikaisia sosiaalietuuksia (in-work benefits, IWB) ja todennut, että ne ovat poliittisesti perusteltavissa eri näkökulmista. Niiden tavoitteena on paitsi vähentää köyhyyttä, myös edistää työllisyyttä. Clasen toteaa työn aikaisten etuuksien saaneen tukea niin keskustaoikeistolaisilta kuin keskustavasemmistolaisilta hallituksilta, mutta kannat työnaikaisiin etuuksiin ovat kuitenkin heilahdelleet herkästi. (Clasen 2020, 1.) Työnaikaiset etuudet on nähty työnteon kannattavuutta lisäävänä politiikkoina siten, että ne tukevat työssäkäyntiä prekaarin työn aikakautena (mt., 10). Suomessa työttömyysetuuden suojaosa on ollut käytössä vuodesta 2014 ja lain tavoitteena oli kannustaa lyhytkestoisten ja osa-aikaisten töiden vastaanottamiseen (Kyyrä ym. 2018, 3). Lain säätö tällöin hallitus, jota johti kokoomus ja jossa myös SDP oli mukana (Valtioneuvosto 2025).

Kokoomuksen ja perussuomalaisten ongelmarepresentaatiot vaikenivat prekaarin työn haasteista. Osa-aikatyö kehystettiin budjetin lähetekeskustelussa kokoaikatyön puuttumiseksi siinä missä SDP ja keskusta kehystivät osa-aikatyön siirtymäksi pois työttömyydestä. Julkisen sektorin rooli oli kokoomuksen ja perussuomalaisten puheissa ohjata yksilöitä kokoaikatyöhön ja pois osa-aikatyöstä. Poliitiikan linjassa voidaan havaita muutos 2010-luvulla tapahtuneeseen politiikkaan, sillä 2010-luvulla ansiotulojen ja sosiaalietuuksien yhteensovittamista on pyritty helpottamaan. Suojaosan tavoitteena olleista kannustimien lisäämisestä matalapalkkaisen ja epätyypillisen työn vastaanottamiseen ei puhuttu. Arto Satonen (PTK 40/2023) myönsikin, että suojaosalla on jonkinlainen vaikutus työn teon kannustimena ja että suojaosan poisto siirtää kannustinloukun toiseen paikkaan. Kannustinongelman siirtymisen aiheuttava uusi haaste käsiteltiin toteamalla, että työttömällä on edelleen mahdollisuus saada soviteltua päivärahaa, joskin samaan tulotasoon pääseminen vaatii jatkossa enemmän työntekoa. Kannustinloukun mainittu siirtäminen toiseen paikkaan sivuuttaa osa-aikatyön köyhyyttä ja eriarvoistumista vähentävän näkökulman, eikä myöskään työnteon kannustinta esitetä kovin vaikuttavana työllistymistä edistävänä tekijänä. Siinä, missä oikeistopuolueiden fokus on yksilön vastuussa, vasemmisto korostaa julkisen sektorin roolia osa-aikatyön tekemisen haittojen torjumisessa. Hyvinvointivaltiossa sen, että yhteiskunnassa ei ole merkittäviä elintasoeroja ja kuiluja eri tuloosajen välillä, katsotaan edistävän myös talouskasvua ja yleisen elintason nousua. Silloin, kun köyhyyttä tai

merkittävää marginalisoitumista ei ole, yhteiskunnan resurssit saadaan paremmin hyödynnettyä. Ongelmien kasaantuminen taasen estävät ihmisiä kehittämästä ja käyttämästä kykyjään yhteiskunnan hyväksi, ja kasaantumista voidaan ehkäistä sosiaaliturvaetuuksien ja hyvinvointipalveluiden kautta. Näin köyhyyden ehkäisy, tasa-arvo ja niiden myötä vahvistuva talouskasvu synnyttävät myönteisen ketjun, jossa lisääntyvä hyvinvointi lisää myös talouskasvua. (Kantola & Kananen 2017, 23.) Yksilön pärjäämisen vastuun ja eriarvoisuuden ehkäisemisen tehtävän katsotaan kokoomuksen ongelmaesityksissä olevan ensisijaisesti yksilöllä itsellään eikä julkisella sektorilla.

Työnteon aikaisia tukia puolusti SDP:n lisäksi keskusta. Keskustalla julkisen sektorin tehtävää sosiaalietuuksien maksajana ja eriarvoisuuskehityksen hillitsijänä kehystettiin vahvasti lapsiperhepolitiikan kysymyksenä myös työvoimapolitiikan toimia perustellessa. Kritiikkiä sai osakseen erityisesti hallitusten esittämien leikkausten kohdistuminen heikompiosaisiin ja erityisesti lapsiperheisiin. Lähes jokaisessa keskustalaisen kansanedustajan puheenvuorossa, jossa puhuttiin työllisyydestä yhdessä sosiaaliturvan heikennysten kanssa, viitattiin lapsiperheisiin kohdistuviin vaikutuksiin tai nostettiin esimerkkejä lapsiperheiden tilanteesta esitettyjen uudistusten myötä. ”[K]eskusta ei hyväksy tässä tilanteessa — jossa Suomen syntyvyys romahtaa, me tarvitsemme tähän maahan lapsia ja me tarvitsemme työvoimaa — että leikkauksia kohdistetaan lapsiperheisiin”, yhdisteli Markus Lohi työvoimapolitiikkaa, sosiaalipolitiikkaa ja keskustalaista perhepolitiikkaa. Hän jatkoi puheenvuorossaan teemojen parissa esittäen tarkempia laskelmia:

[A]jattelen kolmilapsista perhettä, jossa tämä suhdanne ajaa vaikka työttömyyteen. Heitä kohtaavat työttömyysturvan leikkaukset, asumistuen leikkaus, ja vielä viedään kolmilapsiselta perheeltä 285 euroa lapsikorotusta. [välihuuto] Minusta tämä ei ole oikein, että näin rajusti kohdellaan näitä lapsiperheitä. Totta kai pitää kannustaa työhön, mutta kohtuus pitäisi olla kaikessa. (PTK 39/2023.)

Hilkka Kemppi (PTK 40/2023) nosti esiin perheiden tilannetta puolustaessaan työttömyysturvan suojaosaa: “Eikö [...] tulisi hakea ratkaisuja myös osa-aikaisen työn tekemisestä, kun ajattelemme omaishoitajia, perhevapailta palaavia? Suomessa on paljon ihmisiä, jotka tarvitsevat osa-aikaista työtä” viitatessaan perhevapailta työttömäksi työnhakijaksi palaaviin ihmisiin. Lapsiperheköyhyys nähdään sosiaalisena ongelmana, joka vaikeuttaa työllistymistä. Kun työnteon taloudelliset kannustimet heikkenevät entisestään, työttömyys lisääntyy. Sosiaalista tilannetta tarkastellaan ylisukupolvisena. Vanhempien työllisyyden oletetaan vaikuttavan positiivisesti lasten ja perheiden hyvinvointiin ja toisaalta työttömyysetuuksien leikkauksien vaikuttavan siihen negatiivisesti lisääntyvän niukkuuden myötä. Lisäksi perhepolitiikan nähdään vaikuttavan vahvasti myös työllisyyteen. Esimerkiksi

perhevapaalta töihin, osa-aikaisiinkin, palaaminen nähdään merkityksellisenä ja tällöin osa-aikaisellakin työllä katsotaan olevan positiivisia työllisyysvaikutuksia. Etenkin perheiden kohdalla työelämän joustojen mahdollisuus esitetään työllisyyttä edistävänä tekijänä.

Keynesiläinen näkökulma työllisyyteen korostaa sitä, että tuotantovälineiden omistajilla tulee olla kannusteet hyödyntää taloudellisia resursseja mahdollisimman paljon. Tämä lisäisi myös työvoiman määrää. Keynesin ajatus ei viitannut sen paremmin tuotantovälineiden täysimääräiseen yksityistämiseen kuin sosialisointiin, vaan julkisen vallan tehtävä oli säädellä talouden kokonaiskysyntää ja vaikuttaa yritysten kysyntään. Julkisten investointien tuli olla liiketaloudellisesti kannattavia, ja työllisyyttä hän katsoi voitavan lisätä näiden investointien avulla. Julkiset hankkeet näin ollen myös kasvattaisivat talouden kokonaistuloja, mikä lisää myös yrityksille kohdistuvaa kysyntää. Se taas lisää myös yksityiselle sektorille kohdistuvaa työvoiman tarvetta. (Ahokas & Holappa 2014, 311–313.) Tämä ajatus soveltuu selittämään myös valtion työllistämistoimien tarpeellisuutta, etenkin mitä tulee osa- ja täsmätyökykyisten työllistymisen tukemiseen. Sekä SDP että keskusta argumentoivat Työkanava Oy:n rahoituksen säilymisen tai sen lisäämisen puolesta. Sillä voitaisiin puolueiden mukaan puuttua niin kohtaanto-ongelmaan kuin työttömyyden aiheuttamiin sosiaalisiin ongelmiin, joilla on taipumus kasvaa työttömyyden pitkittyessä. Tutkimusten mukaan osatyökykyisyydellä voi olla vaikutus työttömäksi jäämiseen ja toisaalta myös työttömyyden pitkittyminen voi osaamisen rapistumisen ja niin fyysisten, psyykkisten kuin sosiaalisten ongelmien samanaikaisen syventymisen myötä pahentaa osatyökykyisyyttä entisestään (Vieno 2023, 39). Valtion tehtävä on siis paitsi olla taloudellisen vakauden turvaaja, myös tarjota työmahdollisuuksia sille ryhmälle, joiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille koetaan muita haastavammaksi. Vaikuttavuus on tällöin mahdollisesti pitkäaikaistyöttömyyden ennaltaehkäisyssä.

SDP ja keskusta esittivät julkisen sektorin tehtäväksi paitsi hyvinvoinnin turvaamisen sosiaalietuuksia esittämällä tavalla kohdentamalla, myös työttömien osaamisen kehittämisen ja kouluttautumisen mahdollistamisen. Siinä, missä tulkitsin osaamisen puuttumisen tai sen olemisen vääränlainen suhteessa työmarkkinoihin, olevan yksilön merkitystä kehystävä, annettiin myös julkiselle sektorille merkittävä tehtävä niin SDP:n kuin keskustankin työttömien osaamista ja sen puutetta koskevissa ongelmarepresentaatioissa. Julkisen sektorin tärkeyden korostaminen näyttäytyi aikuiskoulutustukea koskevassa retoriikassa, jossa valtion tehtävänä pidettiin koulutuksen taloudellinen mahdollistaminen työntekijöille. Aikuiskoulutustuen säilyttämisen esitettiin edistettävän kysynnän ja tarjonnan kohtaamista työmarkkinoilla. OECD:n (2020, 9) tuottaman raportin mukaan osaamisvajae on merkittävä työttömyyden tekijä eri ryhmissä. Tutkituista työttömistä yhteensä noin 17 % oli nuoria tai keski-ikäisiä,

kenellä pääasiallinen taustasy syy työttömyydelle liittyi puutteelliseen osaamiseen. Työvoimapolitiikan kannalta tarkoituksenmukaisesti suunnatulla koulutuksella voidaan siten katsoa olevan myös hyvinkin potentiaalisia työllisyysvaikutuksia.

Yhteenvetona eri puolueet siis korostavat valtion roolia eri tavoin. Kokoomus ja perussuomalaiset keskittyvät valtion rooliin kilpailukyvyyn takaajana, ja työttömän yksilön tilanteen haasteet jäävät usein huomiotta. Yksilön vastuuta sen sijaan korostetaan. SDP sen sijaan korostaa yksilön turvaa niin oikeusturvan kuin sosiaaliturvan näkökulmasta, mutta yrityksen vastuut ja kilpailukyvyyn teemat jäävät vähälle huomiolle tai tarkastelematta. Keskusta korosti paitsi taloudellisen suhdanteen parantamista välineenä työttömyyden vähentämiseen, myös tarvetta ja valtion vastuuta turvata etenkin lapsiperheille riittävä toimeentulo. Olisiko ylipäättään mahdollista yhdistää sekä sosiaaliturva että työmarkkinoiden joustot niin, että politiikka on tarkoituksenmukaista ja kannattavaa?

Kansainvälisessä tutkimuksessa on esitetty, kuinka työmarkkinoiden jousto ja sosiaaliturvan yhdistäminen voisi olla toteutettavissa. Euroopassa puhutaan työvoimapolitiikassa paljon Tanskan mallista ja siihen kytkeytyvästä flexicurityn käsitteestä. Flexicurity-käsite on tullut tunnetuksi hollantilaisten tutkijoiden Ton Wilthagenin ja Frank Trosin teoretisointien myötä ja se viittaa järjestelmään, jossa työntekijöitä on helppo palkata, mutta toisaalta myös helppo irtisanoa. Käsitteessä yhdistyvät sekä joustot (flex) että työntekijöiden turva (security), ja sillä viitataan vallitsevaan vaateeseen tehdä työmarkkinoista, työllisyydestä ja työn organisoinnista joustavia, mutta samanaikaisesti vaaditaan etenkin haavoittuvassa asemassa oleville työntekijöille turvaa näitä joustoja silmällä pitäen (Wilthagen & Tros 2004, 167). Joustojen katsotaan olevan kahdensuuntaisia: Työnantajat odottavat joustoja työntekijöiltä, mutta myös työntekijät odottavat työnantajilta joustoja, jotta työntekijöiden erilaiset elämäntilanteet tulevat huomioitua. Niin ikään turvaa tarvitsevat työntekijöiden lisäksi myös yritykset, jotka eivät ilman vakaata työvoiman saatavuutta ja sitoutuneita työntekijöitä voi saada optimaalisinta tulosta aikaan. (mt., 169.) Joustoa ja turvaa ei tulisikaan käsitellä Wilthagenin ja Trosin mukaan toisistaan erillisinä, vaan toisiinsa nivoutuvina tekijöinä. Flexicurityä edistävät ja tukevat rakenteet ja politiikat muodostetaan koordinoitusti ja neuvotellen, joskin tämä neuvottelu voidaan nähdä hyvin laajasti ja siihen vaikuttavat eri tekijät. Sekä joustoja että turvaa voidaan pitää reaktiivisina, eli ne reagoivat viivellä esiin nouseviin rakenteisiin, niin haavoittuvassa asemassa oleville ryhmille koituviin haittoihin kuin joustamattomina pidettyihin, kilpailua ja talouskasvua oletettavasti rajoittaviin, työmarkkinoiden instituutioihin tai sosiaaliturvaan. (mt., 170.) Flexicurityyn viitattaessa keskitytäänkin usein siihen, kuinka on mahdollista yhdistää joustavat työmarkkinat, hyvä sosiaaliturvan taso sekä aktiivinen

työvoimapolitiikka. Vero- ja etuusjärjestelmien yhteisvaikutusten on suomalaisessakin tutkimuksessa todettu olevan tärkeitä (ks. esim. Heinonen ym. 2004). Luvussa 5 käsittelemissäni puolueiden tuottamissa ongelmarepresentaatioissa pureuduttiin kunkin puolueen osalta johonkin flexicurityyn viittaavaan osa-alueeseen, mutta mikään puolue ei esittänyt sellaista mallia, joka selkeästi nivoisi yhteen sekä jouston että turvan. Tanska ja pohjoismainen malli mainittiin myös budjetin lähetekeskustelussa eri puolueiden toimesta useasti, mutta tehden vain yksittäisiä, irrallisia nostoja. Mikäli sekä jousto että turva otettiin huomioon, annettiin ymmärtää jommankumman olevan jo valmiiksi hyvällä tolalla, ja muutoksia tai säilyttämisen vaateita esitettiin vain joko joustoon tai sosiaaliturvaan. Tämän tulkitsen joko niin, että jotakin puolta pidettiin muita osa-alueita tärkeämpinä tai merkityksellisempinä, tai toisaalta siten, että kun sekä joustot että turva ovat reaktiivisia, ei omien intressien ulkopuolisiin ilmiöihin tai vaikutuksiin koettu tarvetta tässä poliittisessa tilanteessa tarttua.

7. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän pro gradu -tutkielman tehtävänä on ollut tutkia ensinnäkin neljän suurimman puolueen tuottamia ongelmarepresentaatioita työttömyyden taustalla ja lisäksi tarkastella sitä, kuinka puolueiden väliset erot ja poliittiset jakolinjat ilmenevät näiden ongelmaesitysten taustalla. Tutkielman viidennessä luvussa analysoin teemoittelemaani aineistoa ja tarkastelin vuoden 2024 budjetin lähetekeskustelussa esiintyneitä ongelmarepresentaatiota puolueittain. Luvussa 5 pohdin myös sitä, mistä asioista ei puhuttu ja mitkä näkökulmat ja tekijät jäivät vaille huomiota kussakin ongelmarepresentaatiossa. Viidennen luvun keskeiset tulokset esitin taulukoituna luvussa 5.5. Luvussa 6 syvensin analyysia heijastelemalla edellisen luvun tuloksia suhteessa tutkielman teoreettiseen viitekehykseen ja tarkastelin kokoomuksen, perussuomalaisten, keskustan ja SDP:n ongelmarepresentaatioita yksilön, yritysten sekä julkisen hallinnon vastuiden näkökulmasta. Kyseisen tarkastelunäkökulman valinta toi esiin puolueiden välisiä eroja sosioekonomisella jakolinjalla.

Minkälaisiksi ongelmiksi työttömyys puolueiden puheessa analyysini perusteella representoitiin? Ongelma määriteltiin niin yksilön toiminnan, työmarkkinoiden jäykkyyksien ja neuvottelutoiminnan kautta, työttömien osaamisen ja asuinpaikan suhteena työmarkkinoiden tarpeisiin sekä talouden suhdanteen tuottamana väistämättömänä vallitsevana tilanteena. Työvoimapolitiikka määrittyi myös verotuksen kautta, jolloin korkea verotus nähtiin passivoivana ja matalan verotuksen katsottiin lisäävän sekä yritysten kasvupotentiaalia että kansalaisten ostovoimaa. Työmarkkinoiden neuvottelutoimintaa tarkasteltiin lähetekeskustelussa paitsi yhtenä työmarkkinoiden jäykkyyksiä tuottavana rakenteena, myös palkansaajan asemaa ja oikeusturvaa takaavana tekijänä. Neuvottelutoiminnan katsottiin edistävän työvoiman pysyvyyttä ja työsuhteiden vakautta ja siten ehkäisevän työttömyyttä. Ongelmarepresentaatiot näyttäytyivät siis joko yksilölähtöisenä, työmarkkinoiden rakenteisiin kytkeytyvänä tai yritysten tilanteeseen tiiviisti suhteutuvana haasteena.

Entä kuinka puolueiden väliset erot sekä oikeiston ja vasemmiston jakolinjat ilmenevät puolueiden ongelmaesityksissä ja niiden taustaoletuksissa? Näkemuserot tulevat esille ennen kaikkea puolueiden suhtautumisessa työmarkkinoiden neuvottelutoimintaan, talouden sääntelyyn ja julkisen sektorin rooliin. Eroja on myös siinä, miten yksilön rooli nähdään omaa työttömyyttään ehkäisevänä ja minkälaisin politiikkatoimin yksilön asemaan esitetään olevan tarpeellisesta vaikuttaa. Näitä eroja olen kuvannut tarkemmin luvussa 6. Kertaan seuraavaksi vielä ydinkohdat.

Sekä kokoomuksen että perussuomalaisten ongelmarepresentaatiot pitävät sisällään ajatuksen työmarkkinoiden jäykkyyksistä työttömyyttä lisäävänä tai korkeaa työttömyysastetta ylläpitävänä tekijänä. Kyseiset puolueet esittävät myös yksilön vastuulla omasta tilanteestaan olevan merkitystä työttömyyden ehkäisyssä. Kokoomuksella painotus on yksilön rationaalisissa valinnoissa ja työn valitsemista sosiaalietuuksien sijaan pidetään paitsi moraalisesti oikeana, näihin valintoihin halutaan myös pyrkiä vaikuttamaan muuttamalla työnteon kannusteita eli työttömyysetuuksien maksamisen periaatteita. Perussuomalaiset korostaa yksilön työvoiman markkina-arvoa korostamalla, että irtisanomissuojan heikkenemisestä huolimatta kunnolliseksi ja ahkeriksi katsottuja työntekijöitä ei olla irtisanomassa. Yksilön toiminta työmarkkinoilla vaikuttaa esitetyn näkökulman mukaan tämän työllisyyteen vahvasti. Juri Mykkänen ja Hanna Wass (2024, 384) ovatkin todenneet Orpon hallituksen hallitusohjelman muodostusta tutkiessaan, että äänestäjäkunnan oikeistolaistuminen on yksi tekijä, joka antaa Orpon hallitukselle vahvan mandaatin viedä läpi työmarkkinoihin kohdistuvia uudistuksia. He toteavat, että vaikka hallitus voi olla sosiokulttuurisilta arvoiltaan osin sisäisesti ristiriitainen, sen toimintakykyä tukevat julkiseen talouteen liittyvät kysymykset.

Sosialidemokraatit esittivät työttömyyden ensisijaisen ongelman olevan prekaareissa työmarkkinoissa, joilla on paljon osa-aikaisia ja määräaikaisia työsuhteita. Yksilö esitetään toimijana, jolla ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa tilanteeseensa, vaan tämän on mukauduttava työmarkkinoiden vaateisiin. Ongelma olisi ratkaistavissa tukemalla taloudellisesti sitä väestöä, kenellä palkka ei riitä elämiseen. Julkisen sektorin tehtävänä pidettiin työntekijöille kohdistuvien riskien minimointia, jotta myös prekaari työ koetaan kannattavaksi. Työntekijöiden aseman turvaamisen tärkeyttä SDP korosti sen oletuksen ohjaamana, että ilman kollektiivista neuvotteluvoimaa yksilön katsottiin olevan työmarkkinoilla liian alisteisessa asemassa työnantajaosapuoleen nähden. Epätasapainoisen neuvotteluasetelman ei katsottu edistävän työllisyyttä. Perustelu on tulkittavissa myös SDP:n ja ammattiyhdistysliikkeen läheisen suhteen kautta.

Tapio Raunio ja Niko Laine (2017, 120) ovat kirjoittaneet taloudellisen epävarmuuden lisäävän keskustelua ammattiliittojen roolista. Vasemmistolle on tyypillistä korostaa niiden roolia vakauden ja rauhan turvaajana siinä missä oikeisto argumentoi herkästi niiden olevan este taloudellisille uudistuksille. Toisaalta monissa asioissa työmarkkinajärjestöt sopivat uudistuksista kahdenkeskisesti ilman eduskuntaa. Onkin esitetty liittojen nykyisin pääosin puolustavan saavutettuja etuja ja uudistustoiveiden nousevan yhä useammin työnantajajärjestöiltä tai oikeistopuolueilta. (Ruostetsaari 2014, 285–286.) Tämän pro gradu -tutkielman tulokset tukevat näitä havaintoja. Keskustan osalta työmarkkinajärjestöjen

rooli keskustelussa jäi pieneksi. Arvelen tähän olevan yhtenä syynä keskustan läheiset suhteet Maa- ja metsätaloustuottajien keskusjärjestön kanssa. Suomen EU-jäsenyydellä on ollut vaikutusta maataloustuottajajärjestöiden vaikutusvaltaan, sillä EU-jäsenyyden myötä kansallinen maatalouspolitiikka on entistä vahvemmin EU:n maatalouspolitiikan ohjaamaa. (mt., 286.)

Sekä sosialidemokraatit että keskusta representoivat työttömyyttä työvoiman osaamisen näkökulmasta. Työttömyyden syyksi puolueet esittivät työntekijöiden osaamisen vajeet ja julkisen hallinnon tehtävänä pidettiin tämän osaamisvajeen paikkaamista. Työllisyyden esitettiin paranevan, kun potentiaalisen työvoiman osaamista kasvatetaan ja kohdennetaan paremmin vastaamaan työmarkkinoiden tarpeita. Ongelmaesitys jätti kuitenkin problematisoimatta yksilölliset esteet, kuten motivaation puutteen, osaamisen kehittämisen esteenä tai jarruna. Yksilölähtöinen ajattelu näkyi kokoomuksella siten, että yksilön toiminnan ja valintojen nähtiin olevan olennainen tämän työttömyyden syy ja työttömyyttä pidettiin siis osin yksilölähtöisenä. Työmarkkinareformien, kuten irtisanomissuojan heikentämisen, uudistamista puolustettiin perussuomalaisen retoriikassa yksilölähtöisesin perustein toteamalla, että hyviä työntekijöitä ei tulla irtisanomaan. Nämä hyvän työntekijän kriteerit jäivät kuitenkin määrittelemättä.

Kun oikeiston ja vasemmiston erot budjetin lähetekeskustelussa tulivat näkyviksi, keskustan kansanedustajat tekivät näihin pesäeroa ja asemoivat itsensä näkyvästi poliittiseen keskustaan. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan asioista keskustellessa Jouni Ovaska totesi suoraan, että “On turvallista olla tässä keskellä, kun oikeisto ja vasemmisto roimivat toisiaan, minkä kerkeävät, ja ne ovat nyt niin kaukana toisistaan, nämä ääripäät, kuin voi olla. [Välihuutoja] Kyllä tarvitaan keskustalaista maltillista sillanrakentajaa tähän politiikan tilanteeseen.” (PTK 40/2023) Keskusta siis käytti sosioekonomisella jakolinjalla sijoittumistaan politiikkansa perusteluna ja vakuuttelukeinona itsessään. Toisaalta keskustan on todettu myötäilleen vaalikauden alkupuolella monia oikeistohallituksen esittämiä työmarkkinareformeja, mikä on tulkittu myös siten, että keskusta haluaa mahdollisesti valmistella yhteistyötä oikeistopuolueiden kanssa seuraavaa vaalikautta ennakoiden (ks. esim. Wass ym. 2024, 60). Huolimatta pesäeron tekemisestä molempiin poliittisiin laitoihin, se voinee siis silti mieluummin asemoida itsensä lähemmäs oikeistoa kuin vasemmistoa.

Erityisesti keskusta painotti työttömyyden taustalla olevan talouden huono suhdanne, jonka parantaminen esitettiin ensisijaisena keinona työllisyyden edistämiseksi. Mikäli taloussuhdanne kohenee ja yritykset kasvavat, keskusta olettaa kasvun näkyvän työvoiman palkkaamisen lisäämisenä, mikä edelleen kasvattaisi taloutta, kun kulutus kasvaisi. Samankaltaista ongelmaesitystä tuottivat myös

perussuomalaiset, joiden mukaan työttömyyden merkittävänä syynä on korkea verotus. Verotus paitsi haittaa yritysten toimintaa, myös ehkäisee talouskasvua, sillä korkean verotuksen katsotaan hillitsevän kulutusta. Mikäli verotuksen alentamisen myötä käyttövaroja jäisi enemmän, oletetaan niiden suuntautuvan takaisin kulutukseen ja siten lisäävän talouskasvua ja parantavan työllisyyttä.

Tämän pro gradu -tutkielman tuloksista voidaan todeta oikeistopuolueiksi katsottavien kokoomuksen ja perussuomalaisten perustavan työvoimapolitiikkansa työmarkkinoiden mahdollisimman vapaalle toiminnalle ja yritysten kasvuedellytysten vahvistamiselle. Oikeistopuolueiden voidaan täten katsoa edustavan monia uusklassiselle työttömyysteorialle ominaisia ajatuksia muun muassa yksilön rationaalisesta ja maksimaalisia rajahyötyjä tavoittelevasta toiminnasta ja talouden vapaasta kilpailusta. Jälkimmäistä kuvaavat työmarkkinoiden jäykkyyksien problematisointi ja verojen kevennystoiveet. SDP, joka oli ainoa tarkastelemani vasemmistopuolue, puolusti neuvottelutoiminnan asemaa työmarkkinoilla ja ilmensi täten tulkintani mukaan myös suhteitaan ammattiliittoihin. Sosiaalietuuksien tärkeyden korostaminen etenkin prekaarin työn ongelmarepresentaation kehyksessä, minkä tulkitsen keynesiläisenä vastauksena ja perinteisen pohjoismaisen hyvinvointivaltiomallin puolustamisena oikeistopuolueiden ajamaa politiikkaa kohtaan. SDP vastusti työntekijän aseman heikentämistä, mitä vertaan siihen, että keynesiläisyys ei nähnyt palkkojen laskua vastauksena työttömyyteen sen aiheuttaman kysynnän laskun vuoksi ja nojasi julkisen kysynnän kasvattamiseen. Puhtaita talousteoreettisia mallinuksia en kuitenkaan väitä puolueiden edustavan. Ideologisia eroja päätelmäni kuitenkin heijastelevat: Mikrotalousteoriat, joista uusklassinen talousteoria on esimerkki, pitävät yksilöiden ja yritysten toimintaa olennaisena työttömyyteen vaikuttamisessa. Makrotaloustieteet, esimerkkinä keynesiläisyys, sen sijaan painottavat kokonaiskysyntää. Keskustalla ongelmarepresentaatiossa painottui makrotaloustieteiden teemat, hyvänä esimerkkinä suhdanteen vaikutus työttömyyteen.

Oikeiston ja vasemmiston eroja erityisesti julkisen sektorin roolin suhteen pidin kiinnostavina, vaikka analyysissä ilmenneet piirteet eivät olleet kovin yllättäviä, vaan myötäilivät totuttua. Kokoomuksen Arto Satonen mainitsi julkisten työttömyyskassojen mukaan ottamisen työnvälitykseen, jolloin julkinen työnvälitys voisi keskittyä kaikkein vaikeimmin työllistyviin (PTK 39/2023). Voidaanko tämä nähdä yksityisen sektorin lisäämisellä sekä yhtäaikaaisesti julkisen sektorin supistamisena? Entä Työkanava Oy, jonka rahoitusta SDP puolusti? Kannanotto on mahdollista tulkita keynesiläisellä ajatuksella: Kun valtio kasvattaa kulutustaan, lisää se myös työllisyyttä. Wass & Mykkänen (2014, 384) ovat todenneet Suomen hallitustyöskentelyssä näkyvän perinteisen talousoikeiston ja kansalliskonservatiivisen

radikaalioikeiston yhteistyön avulla toteutettavan kireän talouspolitiikan, olevan osa yleiseurooppalaista trendiä. Tässä tutkielmassa ongelmarepresentaatioiden taustalla ilmeni yksilön vastuu ja yritysten vapaus, joten kireä talouspolitiikka ja mahdollisimman kapea julkinen sektori lienevät senkin perusteella tällä vaalikaudella todennäköisiä. Nähtäväksi jää, pyritäänkö työpaikkojen vastaanottamiseen liittyviin yksilöllisiin tekijöihin tai työvoiman pysyvyyteen liittyviin asioihin tällä vaalikaudella vaikuttamaan, vai jäävätkö ne vaiettujen asioiden kategoriaan myös muissa yhteyksissä.

Väitän, että oppositio-hallitus-jakolinja korosti eroja, joita keskustelussa sosioekonomisen jakolinjan osalta nousi. Sekä kokoomus että perussuomalaiset ovat molemmat hallituspuolueita, joten niillä on paitsi yhdessä tehty hallitusohjelma, myös hallitustoiminnan sujuvuuden kannalta intressi tukea toisiaan. Pohdintaa voidaan haastaa myös sillä, että SDP:n ja keskustan kannat eivät suoranaisesti ole erityisen lähellä toisiaan, vaikka molemmat puolueet ovat oppositiossa. Oppositio puolueiden välillä ei toisaalta tarvitse olettaa yhtä vahvaa solidaarisuutta toisiaan kohtaan kuin hallituspuolueilla. Samanmielisyys puolueiden välillä ei siis ole peruste todeta, että puolueet olisivat sosioekonomisella jakolinjalla lähellä toisiaan, vaan samanmielisyys voi ajatella perustuvan myös hallituskumppanuuteen. Toisaalta hallituskumppanuus tai oppositioasema ei ole syy jättää oikeisto-vasemmisto-eroja huomiotta. Kiinnostavaa kuitenkin on, että tutkittaessa puolueiden äänestäjäkuntaa vuoden 2023 vaaleissa todettiin, että työllisyys ja työmarkkinat eivät olleet teemoja, jotka eivät juurikaan olleet yhteydessä oikeisto-vasemmisto-ulottuvuuteen (Ylitalo 2024, 205). Puolueiden välillä väitän eroja kuitenkin olevan ja niiden tulleen tässäkin tutkielmassa näkyviksi.

Jotta hallitus-oppositio-asetelman ja sosioekonomisen jakolinjan seurausten eroja päästäisiin tarkastelemaan, vaatisi se syvempää ja laajempaa tutkimusta. Tämä pro gradu -tutkielma herättääkin sen osalta enemmän kysymyksiä kuin vastauksia. Mikäli puolueiden välisiä eroja halutaan varmemmin selvittää, niitä tulisi tarkastella myös suhteessa näiden periaateohjelmiin, jotka eivät ole yhtä lailla sidoksissa hallitus- ja oppositioasemiin. Periaateohjelmien tarkoitus, näkyvyys ja myös yleisö on erilainen kuin täysistuntokeskustelujen, etenkin budjetin lähetekeskustelun, mikä edesauttaa puolueiden välisten erojen laajempaa ja syvempää tarkastelua ja tulkintaa. Omat rajoitteensa sosioekonomisen jakolinjojen erojen tarkasteluun tässä pro gradu -tutkielmassa toi myös se, että tarkastelussa oli vain neljä suurinta puoluetta eivätkä kaikki eduskuntapuolueet. Toisaalta, koska tutkimuksen päätehtävänä ei ollut selvittää ensisijaisesti puolueiden sijoittumista oikeiston ja vasemmiston jakolinjalle, koen tehtyjen valintojen olleen relevantteja suhteessa tutkimuksen laajuuteen ja tarkoitukseen.

Tutkielmani tarkoitus on ollut tuoda uutta näkökulmaa siihen, minkälaiset tekijät vaikuttavat puolueiden linjojen taustalla. Tarkastelin aineistoa Carol Bacchin kehittämän WPR-menetelmän ensimmäisen, toisen ja neljännen kysymyksen avulla, joiden tavoitteena oli määrittää ongelmarepresentaatiot, esitellä niiden taustalla piileviä oletuksia ja avata sitä, mistä ei puhuttu. Kun selvitetään myös sitä, mistä ei puhuta ja mistä vaietaan, tuotetaan tietoa myös siitä, kuka käyttää valtaa ja kenen näkökulmilla on merkitystä politiikan teossa. Analyysini tuloksena vaiettuihin teemoihin lukeutuivat muun muassa yritysten vastuu, työpaikkojen puute, työvoiman pysyvyyteen liittyvät tekijät, tulonjaon merkitys ja erilaiset työttömään yksilöön ja tämän tilanteisiin liittyvät syyt. Analyysin pohjalta rohkenen tulkita, että työvoimapolitiikkaa ohjailee siis kokonaisuudessaan työmarkkinat, ja lopulta yksilön realistisista ja konkreettisista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan työllistymiseensä on politiikkatoimissa suhteellisen vähän merkitystä. Työtön nähdään siis politiikkatoimien kohteena ja puolueesta riippumatta työttömälle annetaan kovin vähän merkitystä aktiivisena poliittisena toimijana. Yrityksiä taas tarkasteltiin ongelmarepresentaatioissa melko kritiikittömästi yhteiskunnan osana, johon työpaikkoja syntyy, kunhan talous kasvaa. Yritysten vastuu ja työmarkkinoita vakauttavat työpaikkojen pysyvyyden merkityksen huomioivat näkökulmat olivat vähissä. Yritysten yhteiskuntavastuusta vaikeneminen oikeistopuolueiden puheista onkin kiinnostava havainto. Yrityksiä tarkasteltiin melko puhtaasti työllistymisen puitteiden luojana. Vastuullisuusajattelu koski siten kylläkin yksilöä, mutta ei yritystoimijoita. Yksilön mahdollisuuksien tukeminen ilmeni merkittävimällä tavalla SDP:n ja keskustan osaamiseen perustuvissa ongelmarepresentaatioissa, kun kokoomus ja perussuomalaiset painottivat yritysten mahdollisuuksien tärkeyttä. Julkisen sektorin rooliin suhtautuminen taas jakoi puolueet melko selkeästi oikeistoon ja vasemmistoon.

Kokonaisuudessaan tutkimuskohteena puolueiden ongelmarepresentaatioiden tarkastelu tuotti siis oikeiston ja vasemmiston eroja avaavia kiinnostavia näkökulmia ja toisaalta nosti esiin myös yhteisesti, puolueesta riippumatta vaiettuja teemoja. Määriteltäessä ongelmia niiden takana olevat oletukset saatiin WPR-menetelmää hyödyntämällä näkyviksi, mikä auttoi oikeiston ja vasemmiston erojen tarkastelussa. Tutkimuksen rajoitteena ja aineiston rajaamisen haasteena on ollut kuitenkin se, että työvoimapolitiikka ei yksin ratkaise työllisyyskysymystä, vaan se tapahtuu yhdessä muiden politiikkalohkojen kanssa. Työvoimapolitiikkaa ei niin ikään voi irrottaa muista politiikan lohkoista yksiselitteisesti omaksi tutkimuskohteekseen. Kenties yksittäisten työvoimapolitiittisten toimien tarkastelu ratkaisisi osin kyseistä haastetta.

Tulin kuin huomaamattani analyysiä tehdessäni ja tuloksia esitellessäni osittain sivunneeksi myös WPR-metodin kolmatta kysymystä, eli miten nämä oletukset ovat muodostuneet. Mikäli olisin päätenyt analyysissäni tietoisesti ja syvemmin hyödyntämään myös tätä kysymystä, olisivat talousteoriat saaneet entistä suurempaa roolia tutkielmassani, ja ne olisivat mahdollisesti tarjonneet lisää välineitä tutkia sitä, miten oikeiston ja vasemmiston erot ilmenevät nykyään ja mistä nämä erot kumpuavat. Niin ikään aineistoni ja sen rajaamisen suhteen tekemäni valinnat asettavat rajansa sille, kuinka kattavia päätelmiä saamistani tuloksista voi saada aikaan. Tutkimus kuitenkin täydentää ajankohtaista ymmärrystä siitä, minkälaisiin oletuksiin Orpon hallituksen tekemät linjaukset nojaavat ja tarjoaa avauksia sille, mitä näkökulmia jää huomiotta, kun joitakin tiettyjä politiikkatoimia ajetaan määrätietoisesti eteenpäin. Hiljaisuuden muurien taakse jäävien asioiden tiedostaminen tarjoaa mahdollisuuden ehkäistä niiden mahdollisia negatiivisia vaikutuksia toivottuun lopputulokseen. Poliitiikan tutkimuksen kannalta budjetin lähetekeskustelun ottaminen aineistoksi mahdollisti lopulta sen, että puolueen kansanedustajien esitykset ja oletukset tulevat näkyviksi. Puolueiden ohjelmia tarkastellessa ei tarjoudu mahdollisuutta tällä mittakaavalla tarkastella puolueiden sisäisiä linjauksia.

Raimo Sounela (2002, 135) on todennut puolueiden retoriikan ja talousteorioiden suhdetta tutkivassa väitöskirjassa, että politiikassa työttömyyden alentamista pidetään ensisijaisesti sosiaalipoliittisena ongelmana, joka taas on talouspoliittisille tavoitteille alisteista. Hän pohtii, että mikäli talouspolitiikka, joka asettaa pääoman edut ensisijaisiksi, voimistuu, taloudellisten instituutioiden valta suhteessa poliittisiin instituutioihin kasvaa (mt., 137). Tämä tekee paitsi työvoimapolitiikan tutkimisen, myös työllisyysasteen laskemiseen tähtäävien poliittisten toimien tutkimisesta tärkeää. Työvoimapolitiikkaa tehdään limittäin muiden politiikan lohkojen kanssa, mikä asettaa sen alttiiksi jäämään muun politiikan tutkimuksen sivujuonteeksi. Työvoimapolitiikkaa ei myöskään tule tarkastella vain esimerkiksi sosiaalipoliittisena tai talouspoliittisena toimintana, tai muuten pelkästään osana jotain yksittäistä politiikkalohkoa. Työvoimapolitiikan vaikutukset heijastuvat niin ikään laajasti yhteiskuntaan eri tavoin: Hyvinvointiin, vaurauteen, sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja sen kokemiseen koulutukseen, esimerkkejä mainitakseni. Tämä tekee sen tutkimisesta mahdollisimman laajoista lähtökohdista merkityksellistä ja tärkeää.

LÄHTEET

Primäärilähteet:

Eduskuntakeskustelut

Valtiopäiväasiakirjat 2023. PTK 39/2023/. Saatavilla:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_39+2023+3.aspx

Valtiopäiväasiakirjat 2023. PTK 40/2023. Saatavilla:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_40+2023+2.aspx

Valtiopäiväasiakirjat 2023. PTK 41/2023. Saatavilla:
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/PoytakirjaAsiakohta/Sivut/PTK_41+2023+2.aspx

Kirjallisuus ja muut lähteet:

Aho, Simo (1988). *Palkkatyö yhteiskunnallisen järjestyksen perustana*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Aho, Simo & Robert Arnkil (2008). Suomen työvoimapolitiikan ja työvoimapalvelujen kehityksen käänneet pohjoismaisessa kontekstissa. Teoksessa Heiskanen, Tuula, Minna Leinonen, Anu Järvensivu & Simo Aho (toim.), *Kohti uutta työelämää? Tutkimuksen näköala työelämän kehitykseen*, 46–77. Tampere: Tampere University Press.

Ahokas, Jussi & Lauri Holappa (2012). *Luonnollisesta työttömyydestä täystyöllisyyteen*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.

Ahokas, Jussi & Lauri Holappa (2014). *Rahatalous haltuun: Irti kurjistavasta talouspolitiikasta*. Helsinki: Like Kustannus Oy

Ahokas, Jussi, Antti Alaja & Teppo Eskelinen (2018). Talusteoriat ja työllisyyspolitiikka. Teoksessa: Kalanoja, Jouko (toim.), *Työllisyyskysymys*, 25–48. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Alaja, Antti & Esa Suominen (2015). *Taloutta työväelle. Markkinaliberalismin myyttejä murtamassa*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Arnkil, Robert & Timo Spangar (2018): Työvoimapalveluiden kokonaiskuvaa kansainvälisessä kehityksessä. Teoksessa: Kalanoja, Jouko (toim.), *Työllisyyskysymys*, 233–258. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Bacchi, Carol (2009). *Analysing Policy: What's the problem represented to be?* Lontoo: Pearson.

Bacchi, Carol (2012a). Strategic interventions and ontological politics: Research as political practice. Teoksessa Bletsas, Angelique & Chris Beasley (toim.), *Engaging with Carol Bacchi*, 141–155. Adelaide: University of Adelaide Press.

Bacchi, Carol (2012b). Introducing the 'What's the Problem Represented to be?' approach. Teoksessa Bletsas, Angelique & Chris Beasley (toim.), *Engaging with Carol Bacchi*, 21–24. Adelaide: University of Adelaide Press.

- Bacchi, Carol & Susan Goodwin (2016). *Poststructural Policy Analysis*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Begg, David, Gianluigi Vernasca, Stanley Fischer & Rudiger Dornbush (2014): *Economics*. 11. painos. Berkshire: McGraw-Hill Education.
- Berger, Peter L. & Thomas Luckmann (1994). *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Borg, Sami & Heikki Paloheimo (2024). Party Identification. Teoksessa von Schoultz, Åsa & Kim Strandberg (toim.), *Political Behaviour in Contemporary Finland. Studies of Voting and Campaigning in a Candidate-Oriented Political System*, 119–136. Lontoo: Routledge.
- Clasen, Jochen (2020). Subsidizing wages or supplementing transfers? The politics and ambiguity of in-work benefits. *Social policy and administration* 54(1), 1-13.
- Florek, Karol (2024). *Wage Watch: A comparative study of healthcare assistant and nurse wages across Europe*. Bryssel: European Public Service Union.
- Gjølberg, Maria (2011). Explaining Regulatory Preferences: CSR, Soft Law, or Hard Law? Insights from a Survey of Nordic Pioneers in CSR. *Business and Politics* 13(2): Article 4.
- Halttunen, Erkki, Pertti Laine & Veli-Pekka Moisalo (2021). *Paikallinen sopiminen yrityksessä*. Helsinki: Helsingin seudun kauppakamari.
- Heinonen, Elisabet, Kari Hämäläinen, Heikki Räisänen, Matti Sihto & Juha Tuomala (2004). Mitä on työvoimapolitiikka? Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Helsingin Sanomat 27.4.2023. Tutkijat: Orpon nelikko olisi oikeistolaisin hallitus sitten 1930-luvun. Uutinen.
- Honkapohja, Seppo (2016). Makrotaloustiede. Teoksessa Heiskala, Risto & Akseli Virtanen (toim.), *Talous ja yhteiskuntateoria II: Modernin maailman talous ja sen kritiikki*, 200–221. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Hooghe, Lisbet, Gary Marks, Carole J. Wilson (2002). Does Left/Right Structure Party Positions on European Integration? *Comparative political studies* 35(8): 965–989.
- Isaksson, Guy-Erik (2017). Eduskunta – kohti normaalia parlamentarismia. Teoksessa Niemi, Mari K, Tapio Raunio & Ilkka Ruostetsaari (toim.), *Poliittinen valta Suomessa*, 139–159. Tampere: Vastapaino.
- Isotalo, Veikko & Lauri Rapeli (2004). Hallituspuolueiden ideologinen yhteneväisyys. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*, 314–341. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Isotalo, Veikko, Peter Söderlund & Åsa von Schoultz (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosiirtymät 2003–2019. Teoksessa Borg, Sami & Elina Kestilä-Kekkonen, Hanna Wass (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*, 288–307. Helsinki: Oikeusministeriö.

- Jakonen, Mikko (2015). Talous ja työ prekaarissa yhteiskunnassa. Teoksessa Jakonen, Mikko & Tiina Silvasti (toim.): *Talouden uudet muodot*, 92–121. Helsinki: Into Kustannus.
- Kansallinen Kokoomus (2023). *Eduskuntavaaliohjelma 2023*. Saatavilla: https://www.kokoomus.fi/wp-content/uploads/2023/02/vaaliohjelma_2023_11.pdf, luettu 13.5.2025.
- Kantola, Anu & Johannes Kananen (2017). Johdanto: Suomen malli. Teoksessa Kananen, Johannes (toim.) *Kilpailuvaltion kyydissä: Suomen hyvinvointimallin tulevaisuus*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Aino Tiihonen & Jussi Westinen (2018). Vääriä kysymyksiä vai vääriä vastauksia? Vasemmisto–oikeisto- ulottuvuus vuosien 2003–2015 vaalitutkimusten valossa. *Politiikka* 60(2): 92–111.
- Kestilä-Kekkonen, Elina & Josefina Sipinen (2020). Perussuomalaiset eurooppalaisessa vertailussa. Teoksessa Borg, Sami & Elina Kestilä-Kekkonen, Hanna Wass (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*, 477–499. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (2024). Johdanto. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*, 33–42. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Keynes, John Maynard (1951). Työllisyys, korko ja raha: yleinen teoria. Helsinki: WSOY.
- Kiander, Jaakko & Pentti Vartia (1998). *Suuri lama: Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu*. 2. painos. Helsinki: Taloustieto Oy.
- Kiander, Jaakko (2018). ”Työllisyys talouspolitiikan tavoitteen itsenäisyyden ajan Suomessa”. Teoksessa: Kalanoja, Jouko (toim.), *Työllisyyskysymys*, 49–60. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Koistinen, Pertti (2014). *Työ, työvoima ja politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Krugman, Paul (2012). *Lopettakaa tämä lama nyt!* Helsinki: HS Kirjat.
- Kärrylä, Ilkka & Maiju Wuokko (2025). Työmarkkinakulttuuri, geopolitiikka, suhdannetekijät – selityksiä Suomen työmarkkinoiden murroksille. *Työelämän tutkimus* 23(1): 128–140.
- Lahtinen, Mikko (2006). Konservatiivinen aatetraditio Suomessa. Teoksessa Paastela, Jukka & Heikki Paloheimo (toim.), *Suomen puolueiden periaateohjelmat. Ohjelmat, niiden taustaa ja tarkastelua*, 59–75. Tampere: Tampereen Yliopisto, Poliitiikan tutkimuksen laitos.
- Lipset, Seymour Martin (2001). Cleavages, parties and democracy. Teoksessa Karvonen, Lauri & Stein Kuhnle (toim.), *Party Systems and Voter Alignments revisited*, 3–9. Abingdon, Oxfordshire: Routledge.
- Mattila, Maija (2019). *Työ ja työntekijöiden oikeudet alustataloudessa: Ongelmista ratkaisuihin*. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.
- Melin, Harri (2007). Yhteiskuntatieteellinen työelämän tutkimus Suomessa. Teoksessa Kasvio, Antti ja Tjäder, Johanna (toim.), *Työ murroksessa*, 17–29. Helsinki: Työterveyslaitos.

Mickelsson, Rauli (2021). *Suomen puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.

Mykkänen, Juri & Hanna Wass (2024). Strategiana tuhat toimenpidettä: hallituksen ohjelmaneuvoittelut. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*, 367–388. Helsinki: Oikeusministeriö.

Näre, Sari & Lena Näre (2022). *Työttömyys sattuu: Arjen kamppailuja työllistämistoimien rattaissa*. Helsinki: Gaudeamus.

OECD (2015). *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*. Pariisi: OECD Publishing.

OECD (2020). *Faces of joblessness in Finland: A People-centred Perspective on Employment Barriers and Policies*. Pariisi: OECD.

Outinen, Sami (2015). *Sosiaalidemokraattien tie talouden ohjailusta markkinareaktioiden ennakointiin. Työllisyys sosiaalidemokraattien politiikassa Suomessa 1975–1998*. Helsinki: Into Kustannus Oy. Väitöskirja.

Paloheimo, Heikki & Jan Sundberg (2005). Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.): *Vaalit ja demokratia Suomessa*. 169–201. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki (2008). Ideologiat ja ristiriitautuvuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Tapio Raunio: *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 27–60. Helsinki: WSOY.

Paloheimo, Heikki (2024). Puoluevalinta eri äänestäjäryhmissä. Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*, 124–162. Helsinki: Oikeusministeriö.

Paloheimo, Heikki & Tapio Raunio (2008). Puolueiden rooli ja tehtävät demokratioissa. Teoksessa Paloheimo, Heikki & Tapio Raunio: *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*, 11–26. Helsinki: WSOY.

Patomäki, Heikki (2007). *Uusliberalismi Suomessa*. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Pekkarinen, Jukka & Pekka Sutela (2002). *Kansantaloustiede*. Helsinki: WSOY.

Pekonen, Kyösti (2011). *Puhe eduskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Perussuomalaiset (2023). *Perussuomalaisten talouspoliittinen ohjelma 2023*. Saatavilla: https://www.perussuomalaiset.fi/wp-content/uploads/2023/01/TalousOhjelmaIso_final-01_2023.pdf Luettu 14.5.2025.

Railo, Erkki & Sini Ruohonen (2016). Vaalikampanjat ja julkisuuden agenda. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 76–94. Helsinki: Oikeusministeriö.

Raunio, Tapio & Niko Laine (2017). Finland: Strong Party–Union Links under Challenge. Teoksessa Allern, Elin Hussgjerd & Tim Bale (toim.), *Left-of-Centre Parties and Trade Unions in the Twenty-First Century*, 93–111. Oxford: Oxford University Press.

Ruostetsaari, Ilkka (2014). *Vallan sisäpiirissä*. Tampere: Vastapaino.

Ruostetsaari, Ilkka (2019). Suomen poliittinen järjestelmä: Valtasuhteiden muutokset 1990-luvun alun jälkeen. Teoksessa Forsberg, Tuomas & Tapio Raunio (toim.), *Politiikan muutos*, 77–122. Tampere: Vastapaino.

Scholte, Jan Aart (2000). *Globalization: a critical introduction*. New York: Palgrave

Sihto, Matti (1994). *Aktiivinen työvoimapolitiikka: Kehitys Rehnin – Meinderin mallista OECD:n strategiaksi*. Tampere: Tampereen yliopisto. Väitöskirja.

Sounela, Raimo (2002). *Työllisyys talouspoliittisessa retoriikassa: työllisyystavoite Suomen valtion budjettiperusteluissa ja Kansantaloudellisen aikakauskirjan talouspoliittisessa kirjoittelussa vuosina 1991–1997*. Tampere: Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitos. Väitöskirja.

Suomen Keskusta (2023). *Eteenpäin! Vastuuta koko Suomesta: Keskustan eduskuntavaaliohjelma 2023*. Saatavilla: <https://keskusta.fi/wp-content/uploads/2023/01/Keskustan-eduskuntavaaliohjelma-2023.pdf>, luettu 13.5.2025.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (2023). *Rohkeutta olla sinun puolellasi – Eduskuntavaaliohjelma 2023: Työ rakentaa hyvinvointia ja kestävää taloutta*. Saatavilla: <https://www.sdp.fi/eduskuntavaalit-2023/vaaliohjelma/tyo-rakentaa-hyvinvointia-ja-kestavaa-taloutta/>, luettu 14.5.2025.

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue (2023). *Rohkeutta olla sinun puolellasi – Eduskuntavaaliohjelma 2023: Kaiken pohjana on kestävä talous*. Saatavilla: <https://www.sdp.fi/eduskuntavaalit-2023/vaaliohjelma/kaiken-pohjana-on-kestava-talous/>, luettu 14.5.2025.

Suuronen, Aleks, Kimmo Grönlund & Rasmus Sirén (2020). Puolueiden äänestäjät. Teoksessa Borg, Sami & Elina Kestilä-Kekkonen, Hanna Wass (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*, 260–287. Helsinki: Oikeusministeriö

Tiainen, Pekka (2018). Suomen työvoimapolitiikan kehityksen päätiirteet. Teoksessa Kalanoja, Jouko (toim.) *Työllisyyskysymys*, 219–232. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Tiihonen, Aino (2016). Etujärjestöjen, puolueiden ja äänestäjien väliset suhteet. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 321–342. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tiihonen, Aino & Peter Söderlund (2024). The Social Basis of the Vote: Class Voting in Finland. Teoksessa von Schoultz, Åsa & Kim Strandberg (toim.), *Political Behaviour in Contemporary Finland. Studies of Voting and Campaigning in a Candidate-Oriented Political System*, 91–105. London: Routledge.

Tilastokeskus (2024). *Sekä työllisten että työttömien määrä kasvoi vuonna 2023*. Tiedote 25.1.2024.

Saatavilla: <https://stat.fi/julkaisu/clmhm8nj1zqe00avvnfz3j11o>

Työ- ja elinkeinoministeriö (2019). *Työ- ja elinkeinoministeriön näkemys Suomen työmarkkinoista*. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 4:2019. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Työttömyysturvalaki 1290/2002. <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/2002/1290>

Valtioneuvosto (2023). *TEM-tutkimus: Palkansaajien järjestäytymisaste on tutkittu*. Tiedote 11.4.2023. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/tem-tutkimus-palkansaajien-jarjestaytymisaste-on-tutkittu>

Valtioneuvosto (2025). *Suomen hallitukset ja ministerit*. <https://valtioneuvosto.fi/hallitukset-ja-ministerit/hallitukset/-/gov/katainen>, luettu 31.5.2025.

Vartiainen, Juhana (2016). Uusklassinen taloustiede yhteiskuntatieteiden kentässä. Teoksessa Heiskala, Risto & Akseli Virtanen (toim.), *Talous ja yhteiskuntateoria II: Modernin maailman talous ja sen kritiikki*, 18–43. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Vieno, Atte (2023). *Osatyökykyisten moninaisuus ja eletty työkyky*. STTK:n julkaisusarja 1/2023. Helsinki: STTK.

Viikinniemi, Maiju (2024). *Mielenterveys- ja hallintolain uudistuksen kehystäminen eduskunnan lähetekeskustelussa*. Kandidaatin tutkielma. Tampereen yliopisto: Johtamisen ja talouden tiedekunta, politiikan tutkimuksen koulutusohjelma.

Virjo, Ilkka, Simo Aho & Hannu Koponen (2006). *Passivoiko työttömyysturva?* Työpoliittinen tutkimus, nro. 303. Helsinki: Työministeriö.

Wass, Hanna & Timo M. Kauppinen (2020). Palkkakuitti äänestyslippuna: tulojen yhteys äänestysaktiivisuuteen ja puoluevalintaan. Teoksessa Mattila, Maija (toim.), *Eriarvoisuuden tila Suomessa 2020*, 157–185. Helsinki: Kalevi Sorsa -säätiö.

Westinen, Jussi (2016). Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 249–272. Helsinki: Oikeusministeriö.

Westinen, Jussi, Elina Kestilä-Kekkonen & Aino Tiihonen (2016). Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa Grönlund, Kimmo & Hanna Wass (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen: Eduskuntavaalitutkimus 2015*, 273–297. Helsinki: Oikeusministeriö.

Westinen, Jussi, Ville Pitkänen & Elina Kestilä-Kekkonen (2020). Perussuomalaisten äänestäjäkunnan muutos 2011–2019. Teoksessa Borg, Sami & Elina Kestilä-Kekkonen, Hanna Wass (toim.), *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*, 308–331. Helsinki: Oikeusministeriö.

Wilthagen, Ton & Frank Tros (2004). The concept of ‘flexicurity’: a new approach to regulating employment and labour markets. *Transfer* 10 (2), 166–186.

Ylisalo, Juha (2024). Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina, Lauri Rapeli & Peter Söderlund (toim.), *Pääministerivaalit polarisaation aikakaudella: Eduskuntavaalitutkimus 2023*, 290–312. Helsinki: Oikeusministeriö.